№ 7 8 (80)
24 лютага
1997 г

НАША НІВА

[illegible] Заснаваная [illegible] у Вільні. Адноўленая [illegible] 1 сакавіка 1996 [illegible] выходзіць у Менску

«КІТАЙСКІ ВЭКТАР»

Калі беларускае начальства зноў заводзіць гутарку пра кітайскі вэктар сваёй шматвэктарнай палітыкі, гэта ўжо нікога ня дзівіць. Хоць нічога і ня значыць. Таму наўрад ці хто памятае, каму належыць аўтарства — Сакалову, Машэраву ці нават яшчэ Панамарэнку, хто першы абвясьціў прыярытэт беларуска кітайскіх дачыненьняў...

Эсэ на старонцы 3

Анонс

Партызанскімі сьцежкамі

Мне не давялося партызаніць у апошнюю вайну, бо пазнавата я нарадзіўся. Помню, што часта шкадаваў пра гэта ды настойліва дапытваў дзеда, чаму ён не пайшоў у лес пры немцах. Той адмоўчваўся ды пераводзіў гутарку на іншую тэму. Пазьней, ужо пасьля яго сьмерці, я даведаўся ад бацькі, што дзеда вадзілі на расстрэл партызаны. Яны хацелі, каб ён зьняў з ног свае боты і аддаў ім. Дзед, нават пад пагрозаю сьмерці, не хацеў аддаваць нахабным прыблудам сваё дабро. Толькі выпадак выратаваў яму жыцьцё...

Працяг сэрыі матэрыялаў Сяргея Ярша у наступным нумары "НН

Басконскі рух (ЕТА)

. У 1961 годзе у шэрагу гучных назваў раз настайных фронтаў, партыяў і рухаў зьявілася абрэвіятура "ЕТА". Гэтак называлася арганізацыя, што аб'ядноўвала маладых басконскіх патрыётаў.

Артыкул Леліка Ушкіна — у наступным нумары "НН"

Балканскі сон

З 25 студзеня пяць беларускіх інтэлектуалаў пачалі сваё падарожжа на Балканы. Прыгоды, развагі, левы, межы, дынары, дыялёгі, ляндшафты — у эсэ Ігара Бабкова "Балканскі сон" у наступным нумарь "НН".

Востраў сьмерці

... 29 і 30 красавіка 1933 году з Масквы і Менску былі адпраўленыя на працоўнае пасяленьне два эшалёны "дэклясаваных элемэнтаў". Гэтыя эшалёны, падбіраючы на шляху праходжаньня падобны ж кантэнгент, прыбылі у Томск, а затым на баржах у Нарымскую акругу

Артыкул Ігара Кузьняцова у наступным нумары "НН"

Анталёгія

ПАТРЭБНАЕ СЛОВА

Рок сьлявачка Кася Камоцкая упершыню зьявілася перад шырокай аўдыторыяй у 1991-м падчас вялікага канцэрту у сквэры Янкі Купалы. Гэта быў адзін зь першых рок-канцэртаў Беларусі, што стала на шлях да "новага жыцьця". Тады эйфарыя ад перадчуваньня блізкае Перамены замяніла сабою паветра... Ня дзіва, што просьба Адама Глебуса, які паміж выступамі сьпевакоў выйшаў на сцэну, каб павітаць прысутных, "ціхенька-ціхенька паўтарыць гэтыя словы: жыве Беларусь", не знайшла разуменьня. Вокліч грымнуў над усім горадам

Тады мала хто заўважыў далікатны выступ маладой кабеты, апранутай у нязвыкла стыльны "прыкід". Уцёкі ад "вачэй ваўчыных" незразумелы сад "па-за халодным шклом", сьмерць у "чарзе па хлеб" — што гэта за карункі прывідных алюзіяў сярод простых і ясных сымбаляў Свабоды? Няправільна

Сёлета 15 лютага ва утульнай залі менскага ТЮГа адбылося сьвята — гучала "Выбранае" Новага Неба". Новыя песьні, старыя песьні ў найноўшай аранжыроўцы... Віншаваньні ці не ад поўнага збору" беларускіх альтэрнатыўных творцаў... А таксама моладзь, што у 1991-ым яшчэ "шпацыравала пад сталом", якая доўга не адпускала Касю са сцэны. Хтосьці прыгадаў старыя часы, хтосьці убачыў будучыню, а усе разам кайфавалі ў атмасфэры радасьці...

Па-за сьценамі тэатру ў сьцюдзёным вятры брылі людзі, якія нават думаць стаміліся "жыве Беларусь!", у той час, як цёплая заля поўнілася бел-чырвона-белымі сьцягамі, кветкамі й сьвяточным шампанскім. Няправільна!

Кася Камоцкая стварыла ў гэтым горадзе — Менску — уласнае адмысловае культурнае поле, якое праз "няправільнасьць" немагчыма азначыць адным словам. Калі вы слухаеце "Новае Неба", чытаеце "Нашу Ніву", альбо проста водзіце дзіцёнка глядзець, як адбудоўваецца храм на пляцы Волі, вы знойдзеце гэтае слова.

Севярын Квяткоўскі

Гісторыя

Бажніца ў рамантычным стылі

Аднойчы у 1993-м годзе цэлы нумар "Нашае Нівы" быў прысьвечаны Менскай Опэры — выдатнаму сымбалю сталіцы. Ня менш славуты і іншы сымбаль Менску — касьцёл сьвятых Сымона і Алены. Сёньня расповед пра яго.

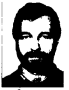
Эдвард Вайніловіч і ягоная жонка Алімпія вырашылі пабудаваць касьцёл у гонар сьвятых Сымона і Алены — як помнік сваім памерлым дзецям.

"Пасьля ўдараў, якія па волі Усявышняга былі нанесеныя мне, я вырашыў зрабіць упрашальную ахвяру, пабудаваўшы сьвятыню дзеля заклiку заступнікаў сваіх памерлых дзяцей сьв. Сымона і сьв. Алены, выбраўшы для гэтага Менск — горад, у якім я найбольш зрабіў для грамадзтва і ў якім пабудова другой сьвятыні была найбольш пільнай. Пры гэтым мне хацелася, каб у Менску каляровыя купалы мелі новыя формы, і я меркаваў, што ня можа быць, каб у натоўпе тых, хто моліцца на новым месцы, ніхто не згадаў пра фундатара, і за мяне і маіх памерлых — апошніх нашчадкаў старога мясцовага роду — не прачытаў "Анёл Панскі".

Артыкул Уладзімера Дзянісава на старонках 10-11

ЧАЧЭНСКІ ДЗЁНЬНІК

Алег Дашкевіч

Чачэнская тэма ў беларускіх СМІ, мякка кажучы, ня самая папулярная. Інфармацыя адтуль пераважна расейская. Таму паглядзець на ўласныя вочы, што робіцца ў гэтай маленькай краіне было цікава. Тым больш пасьля такой крывавай вайны, тым больш пад час прэзыдэнцкіх выбараў.

Дарэчы сталася прапанова расейскага праваабаронцага фонду "Гласность" уключыць у склад сваей дэлегацыі назіральнікаў — прадстаўнікоў Беларусі. Напружаная сытуацыя вакол гэтых выбараў (зьнікненьне журналістаў ОРТ, сьвятара праваслаўнае грозьненскае царквы, заявы чачэнскіх непрымірымых, магчымыя правакацыі) выклікала хваляваньне. Да тае пары, пакуль колы самалёта не кранулíся паласы грозьненскага аэрапорту

* *

Грозны. Нязвыклая колькасьць узброеных людзей. Шматгалосьсе моваў. Назіральнікаў і журналістаў ня менш, чым аховы аэрапорту. На кожныя джынсы — свой камуфляж. Побач Тым Гульдэман нешта тлумачыць вялікай групе назіральнікаў з АБСЭ. На выхадзе з будынку аэрапорту нас сустракае чалавек, на чыё запрашэньне мы прыбылі — Іхван Герыханаў, старшыня Канстытуцыйнага Суда Чачэнскай Рэспублікі Ічкерыі. Нашу дэлегацыю складаюць пераважна людзі, якія ўжо бывалі ў Чачэніі. Сярод іх апошні міністар замежных справаў СССР Барыс Панкін, праваабаронца Сяргей Грыгар'янц, у бліжэйшыя суткі да нас мусіць далучыцца супэрпапулярны ў Чачэніі чалавек Сяргей Кавалеў. Пакуль ідзе рэгістрацыя прыбылых, заўважаю рэшткі разьбітых пасажырскіх самалетаў, сьцягнутыя на адну пляцоўку. Усе, што засталося ад грозьненскага авіяпарку пасьля бамбардоўкі расейскай ваеннай авіяцыяй.

Дарога ў горад перакрытая некалькімі блекпастамі чачэнскіх вайсковых фармаваньняў. Абапал дарогі — сьляды расейскіх ваенных лягераў, калючы дрот з бляшанкамі на ім. Час ад часу надпісы "Праход забаронены. Міны". Усё, што засталося ад прысутнасьці расейскіх вайскоўцаў. І яшчэ — спалены горад

Ад убачанага краявіду першае, што прыходзіць у галаву, — здымкі ў музэі Айчыннай вайны ў Менску. Руіны, руіны, руіны, якія мусіць таксама стралялі ва ўпор. Будынкі выпаленыя ў сярэдзіне, з пустымі, чорнымі праёмамі вокнаў. Паўсюль дзе можна сьцягі зялёныя зь бел-

Працяг на старонцы 4

Здымак Н Мядзьведзевай

Літаратура

Карэл Чапэк

ПРА ПЯЦЬ ХЛЯБОЎ

Вынаходнік слова робат , чэскі пісьменьнік Карэл Чапэк зьвяртаўся ня толькі ў тэхнакратычную будучыню але і ў біблейскую мінуўшчыну. Актуальна гучыць маналёг героя ягонай навэлы "Пра пяць хлябоў".

На старонцы 12

Мэва Марон

Сьвяты востраў з птушынага палёту

Сталая аўтарка НН зь Вялікабрытаніі Мэва Марон пачынае новую сэрыю сваіх нататак пра беларуска-ірляндзкія, валійскія ды іншыя літаратурна-нацыянальныя паралелі пад новай рубрыкай "Іншыя прыклады"

на 13 старонцы.

Год “Вясны”

Сьнякотнае лета скончаецца восеньню маркотная восень саступае месца зіме, пахмурная зіма не вытрымлівае наступу сонечнай вясны... Калі разважаць з следзтвча аб'ектыўных законаў прыроды, няма нічога дзіўнага ў тым, што з першымі цёплымі дзянькамі гэтага году грамадзка-палітычнае жыцьцё менскіх вуліцаў рэзка ўскалыхвалася.

Леташняя вясна спарадзіла прэцэдэнты падзеяў, якія абазначылі новую тэндэнцыю ў жыцьці краіны. Менавіта — паўстаньне новага беларускага грамадзтва. Між ім зь іншкам грамадзянаў, які на рэфэрэндуме 1995 году сказаў “не” паноўнаму рэжыму, стаўся перадпасылкай, “субстратам” новага грамадзтва. Летась на менскія вуліцы выйшла моладзь, не задзейнічаная “перастроечным” палітычным пэрыядам, вольная ад якіх-кольвек “замшэлых” стэрэатыпаў. Менавіта яна сталася натхняльнікам для апанаваных пэсымістычным настроем незалежніцкіх колаў. Прычым, кшталтаваньне гэтага маладзёжнага паўстанцкага руху парадаксальна супала з сутаргавым зьнікненьнем старых (ці састарэлых?) афіцыйна-апазыцыйных сілаў, якія нават перад лістападаўскім “фінішам” ня здолелі аб'яднацца вакол адзінага выразнага прынцыпу.

Пэўнае кола людзей, якое да гэтуль ня мае больш яснага азначэньня, чым проста “моладзь”, прадэманстравала свой галоўны прынцып — нонканфармізм. І прагу свабоды. Тыя, хто, нахоль кі маглі шчыра, заклікалі нацыю да “згоды”, ня здолелі прыняць відавочную рэч — у межах Беларусі існуе як мінімум дзьве грамадзкія супольнасьці, якія могуць прэтэндаваць на палітычнае азначэньне “нацыі”. Без малога тры месяцы жыцьця краіны “пасьля рэфэрэндуму” пацьвердзілі гэта. Грамадзяне, якія ўспрымаюць наяўны рэжым ня йначай, як варожы, раптам здранцьвелі, быццам “нехта выключыў сьвятло”. Іншыя, напэўна, адчулі “смак перамогі”... Наколькі гэтыя дзьве групы людзей здольныя да ўзаемапаразуменьня, пакажа час. Але відавочна, што яны будуць кшталтавацца паводле моцы ўласных прынцыпаў, ці беспрынцыпнасьці.

Што да адчуваньняў, “выключанае сьвятло” гэтай зімы шмат каму паспрыяла ў пераасэнсаваньні ўласных пазыцыяў. 10 лютага прыватныя прадпрымальнікі менскіх рынкаў арганізавалі мітынг, скіраваны супраць ПАЛІТЫКІ сёньняшніх уладаў. На арганізацыйную й інфармацыйную падтрымку прадпрымальнікі зьвярнуліся ў БНФ. Прадпрымальнікаў сабралося каля трох тысячаў, але гэта ня можа прынізіць значнасьці падзеі, якая высьвятліла новую тэндэнцыю.

Бізнэс ня можа быць па-за палітыкай, бізнэс ня можа разьвівацца насуперак нацыянальным інтарэсам, дробны й сярэдні бізнэс — апірышча нацыі. У краінах Заходняй Эўропы праўдзівасьць гэтых тэзаў была пацьверджаная на “уласнай шкуры” пакаленьняў грамадзянаў. Цяпер і ў Беларусь прыйшоў час, калі прадпрымальнікі, і людзі з “прадпрымальніцкай” сьведамасьцю мусяць перастаць шкадаваць сваю “шкуру”.

Тое, што прадпрымальнікі зьвярнуліся ў БНФ, нікога не зьдзівіла. Ня гледзячы на ўсе магчымыя варыянты крытыкі Фронту, гэтая партыя ці не адзіная пасьлядоўна адстойвае прынцыпы незалежнасьці краіны. Прычым, калі ўзяць дзьве ўмоўныя часткі беларускага грамадзтва, то вонкавы падзел людзей можна адсачыць на стаўленьні да БНФ. Зьдзівіла іншае. Адных тое, што прадпрымальнікі ўвогуле “зашавяліліся”, другіх тое, што гэта адбылося так позна. “Чаму так позна?” Адказаць на гэтае пытаньне адначасова проста й складана, як адказаць на пытаньне: “Адкуль узялася нонканфармісцкая моладзь?”

Праз чатыры дні пасьля мітынгу прадпрымальнікаў, у Дзень Сьвятога Валянціна, адбылася акцыя, якую, бадай, можна лічыць пачаткам Менскай Вясны-97. Упершыню сёлета антыўрадавая маніфэстацыя скончылася жорсткім гвалтам міліцыі й масавымі арыштамі. Сувязь паміж палітычнай ініцыятывай прадпрымальнікаў і маладзёжным “Дэмакратычным маршам” — ня толькі ў блізкасьці лёзунгаў і часу. У калене “ўсіх закаханых” у Незалежнасьць я сустрэў багата “хлопцаў з “Дынама”.

... Восень здаецца ў палон зіме, зіма саступае перад наступам вясны... Сьнегу варта выпадаць хаця б дзеля таго, каб пасьля ён агаліў тое, што доўгі час хаваў. Існуе традыцыйны жарт пра тое, што беларусы ажыцьцяўляюць сваю грамадзкую актыўнасьць паводле календара агародніка. Абароты Зямлі вакол Сонца не залежаць ад якога-кольвек календара. Што да агарода — ён увесь час зьмяняецца.

На Дзень Сьвятога Валянціна адбыліся дзьве сапраўды маладзёжныя акцыі. Большасьць іхных удзельнікаў складалі людзі да 20-22 гадоў. У першай акцыі (ці-то мітынгу, ці-то пікеце) прыняло ўдзел некалькі сотняў першаі другакурсьнікаў розных менскіх ВНУ. Хто з прымусу, хто праз спакусу “сачкануць пару”, — яны згадзіліся пастаяць паўгадзінкі пад прэзыдэнцкімі сьцягамі і лёзунгамі, якія ўхвалялі маладзёжную “палітыку партыі”. Па шчырасьці, я адчуў лёгкае сьвідзтва, калі сутлядаў гэтую імпрэзу. Узгадаліся часы піянэрскіх летнікаў, калі на закрыцьці апошняй зьмены дзеткам “усё да фені”: падчас дзяржгімну хіхікаюць, крыўляюцца, скочуць... “Дзеткі”, што мусілі дэманстраваць прыхільнасьць “Прямому действию”, рагаталі, пілі піва і зьедліва ёрнічалі ў бок прэзыдэнта. Гэта нармальна, гэта тэндэнцыя.

Праз колькі гадзінаў на пляцы Свабоды пачалася акцыя, у якой бралі ўдзел гэткія ж студэнты, з тых самых ВНУ, апранутыя ў тыя ж джынсы, з тымі ж стылёвымі заплечнікамі... (Не зьдзіўлюся, калі хтосьці зь пікету за “прямых” пасьля заняткаў далучыўся да гэтай калёны.) Уразіла тое, што пры адносна невялікай колькасьці ўдзельнікаў, гэта была адна з самых яркіх апазыцыйных акцыяў. Ярадуманая арганізацыя, дынаміка руху, пэрфомансавыя прыёмы (сьвісткі, “сьцёбныя” лёзунгі й г.д.)... Аўтаномная ўласна маладзёжная акцыя, калі ніхто ня кажа “паводзьце сябе салідна, мы ж культурныя людзі”. Усё было вельмі культурна, бо адпавядала абранаму жанру. Ад пачатку мала хто сумняваўся, што “будуць вінціць”. Калі на наступны дзень я сустракаў знаёмых, якія здолелі пазьбегнуць затрыманьня, амаль усе казалі, што акцыя прайшла “кляса”. Можна дадаць — плённа. “Марш за дэмакратыю” абазначыў частку менскай моладзі як ладна арганізаваную структуру, якая не баіцца “мачылавак” і “мянтовак”. Гэта таксама тэндэнцыя.

Зіма ляжыць паміж восеньню й вясной, лета — паміж вясной і восеньню... Паняцьце “Менская вясна” не залежыць ад календара агародніка. Яно мае ўласны лік. Ідэя “Менскай вясны” жыве ў краіне ўжо год. Неадваротнае як хада Зямлі вакол Сонца толькі адно — штораз гэтая ідэя будзе набываць новыя кшталты.

Усё толькі пачынаецца...

Севярын Квяткоўскі

Палітвязьні пакінулі “Валадарку”

16 лютага С.Патапаў і А.Шаптыцкі былі адпраўленыя этапам зь Менскага СІЗО у калёнію горада Магілёва. Вядома, што ў той самы дзень яны прыбылі на месцы прызначэньня і цяпер знаходзяцца у турэмнай бальніцы ў зьвязку з антыгрыпозным карантынам.

Адначасова з вызваленьнем у сьнежні па амністыі іншых грамадзянаў Украіны, разам зь якімі Шаптыцкі і Патапаў адбывалі пакараньне за ўдзел у Чарнобыльскім Шляху, двум палітвязьням, якія засталіся за кратамі, скарацілі тэрмін “адсідкі” на год. Яшчэ летась у канцы ліпеня Шаптыцкаму і Патапаву была прапанаваная праца у гаспадарчай абслузе сьледчага ізалятара, на якой пры жаданьні яны маглі б у нейкай ступені палепшыць уласны лёс. Але абодва вязьні, лічачы свой прысуд незаконным, ад прапановы адмовіліся, чым заслужылі сабе імя “непрымірымых”. Адзін зьх, Андрэй Шаптыцкі, у зьняволеньні займаецца літаратурнай творчасьцю, у тым ліку перакладамі беларускіх вершаў іншых аўтараў на ўкраінскую мову. Трэба думаць, магілёўская вандроўка пад канвоем дасьць хлопцам магчымасьць ня толькі набрацца новых уражаньня на беларускай “зоне”, але й паглядзець краем вока на Беларусь, куды 26 красавіка мінулага году яны прыехалі ўпершыню.

Тацяна Жданові

Украінскі ПЭН-цэнтар — пра суд над С.Адамовічам

Украінскі ПЭН-цэнтар накіраваў у Калегію Віцебскага абласнога суда і ў Вярхоўны Суд Беларусі ліст наступнага зьместу:

“Паважаныя члены Калегіі суда!

Паведамленьне пра суд над паэтам Славамірам Адамовічам за вершы выклікала ў нас неўразуменьне. Украіна яшчэ не апамяталася ад ганебных прысудаў дзясяткам украінскіх паэтаў як 30-х, так і 60-х гадоў за тэрарызм” або “антысаветызм”... Напісаныя тысячы вершаў пра любоў да правадыроў – за гэта не давалі ордэны. Дык навошта адміністратыўна рэагаваць на вершы супрацьлеглага характару?

Вершы – ня заклік ад імя палітычнай партыі. Вершы можна чытаць зь цікавасьцю, можна чытаць з усьмешкай, можна чытаць з абурэньнем, але заўсёды з разуменьнем, што гэта толькі літаратура.

Ва ўмовах свабоды слова на вершы можна адказваць толькі словам.

Катаваньне паэта, быццам камара за ўкус, гісторыя расцэньвае не як правасудзьдзе, а як злачынства.

Паверце, што для нас, украінцаў, дарагое добрае імя Беларусі, і мы шчыра жадаем, каб гэтае імя не было прыніжана нягоднымі дзеяньнямі ўлады”.

Ліст падпісалі Прэзыдэнт Украінскага ПЭН-цэнтру Яўген Сьвярсьцюк, а таксама пісьменьнікі Іван Дзюба, Іван Драч, Уладзімер Дрозд.

Славамір Адамовіч

ТУТ, РАЗАМ З ВАМІ

1

Як Вы адчуваеце сябе на свабодзе?

Як я адчуваю сябе на свабодзе... Спачатку, бадай, ніяк не адчуваў — проста вольніца “аглушыла”. Пачаў многа хадзіць — забалелі ногі, занылі костачкі, цела стала набракаць мышцамі: свабода адчулася даволі канкрэтна — фізычна. А ўчора ў мяне здарыўся сьпеўны настрой — чакаючы трамвайнага вагончыка, стаў я насьвістваць якуюсь мэлёдыю. І тут раптам дайшло да мяне: ды вось жа ён, адказ на пытаньне, як яно й што на свабодзе! Свабода - гэта магчымасьць сьвістаць (складаеш вусны рыштком і выпускаеш зь лёгкіх паветра). Сьвістаць, ня думаўшы пра тое, што сваім сьвістам ты можаш насьвістаць камусьці “срок”. Не, ты насьвістваеш проста таму, што добры настрой. І няхай узьдымаецца вятрыска, зьлятаюцца д'яблы... Не баюся сьвіснуць, не баюся парушыць грамадзкі спакой і парадак “присутственных мест”!

Вясна блізка. Рыхтуйма сьвісткі

2

Інтэрвію газэце “Имя” (№6 ад 14 лютага 1997 году). Некаторыя людзі, прачытаўшы яго, зрабілі выснову, што Адамовіч ледзь не зламаўся праз турму, ну, калі не зламаўся, то прыціх, прыгас, прыбіўся, бадай... Ня так гэта, любыя мае, не. Паверце, усё якраз наадварот!

Пытаюцца, ці не зьбіраюся я за мяжу. Мяне гэтае пытаньне засмучае. Як засмучае ўвогуле тэма эміграцыі. Ё-маё, хіба дзеля таго мы сядзелі, каб скончыць банальнымі ўцёкамі з Бацькаўшчыны!? Адказ адзін: я тут, разам з вамі!

4.

ТАМАРА КРАТОВІЧ (дзявочае прозьвішча)... Мая любая стрыечная сястрычка, працуе ў Купалавай хатцы ў Вязынцы. Сьпяшаюся прызнацца, што люблю яе любоўю братавай. Дачушак сёных люблю любоўю дзядзькавай...

ТАМАРА ВІНЬНІКАВА... Пра гэту гэтай жанчыны даведаўся я ў 117-й камэры віцебскага цэнтралу. Тады ж успыхнула паскуднае пачуцьцё памшчэньня выказанае пра сябе фразаю “ага, такая-гэткая прэзыдэнцкая, і цябе закрылі!”

... Сёньня я на волі, і мне сорамна за колішнія тыя думкі. Сёньня, дэфілюючы па вуліцах любімай сталіцы, я не магу ня згадваць, што дзесьці ў “амэрыканцы” зьняволеная жанчына Тамара. Мне мала абыходзіць, за што яе закрылі. Дыскамфортна мне ад веданьня таго, як гэта брутальна й дзіка ў прынцыпе — жанчына за кратамі. І як ёй сёньня ў той мой няўтульна й балюча

... Сапраўды: памнажаючы веды, памнажаеш смутак

5.

Турма...

Турма, камэра вярнулі мне бацькоў. У духоўным пляне, вядома. Цяпер я ізноў магу называць маму мамай, тату татам. Лішніца юначых крыўдаў і болю вяртаецца ў пару дзяцінства. Сёньня, седзячы за бацькоўскім сталом, я кажу: “Родныя мае! Брутальнае нашага роду адыходзіць, а застаецца асьвечаны барацьбой сёньняшні дзень. Дзякуй, мама, бо з тваіх стараньняў лучацца сёньня нашыя душы, бо з тваёй жарсьці паўстала маё прагненьне Свабоды і Слова!”

Пішу — сплачваю доўг.

6.

Словам жа, як адзінай зброяй, якую ў мяне нельга адабраць, сплачваю доўг блізкім і далёкім, знаёмым і незнаёмым, добрым і мужным беларускім людзям.

ГЭЛЯ! Табе кажу дзякуй за мужнасьць, зь якою падняла ты дзяцей здаровымі, людзкімі і сьвядомымі ў беларускай справе. Пакуль Віця служыць, Зоська няхай пры табе пабудзе, наступіць яшчэ пасьпее, абавязкова паступіць і атрымае тую адукацыю, якую захоча.

КЛАЎДЗЯ! Табе дзякуй за падтрымку! Больш мы ня будзем спрачацца. Любіцца й нараджаць дзяцей — вось занятак, варты нашай увагі!

ІГАР! Твае лісты атрымоўваў у “амэрыканцы”, і днямі атрымаў —з “укладышам”. Дзякуй! Толькі не панікуй, дзядзька, і пэсымізм свой разбаўляй хоць кропляй аптымізму. Усё нармальна мы разам.

МАЛАДАЧАНЦЫ! Памятаеце нашы размовы пра турму? Дык вось, я ўзяў яе, сябры! Яна хацела зьвярнуць мне скулу, ды перш я пазбавіў яе крымінальнай цноты. Старая лярва доўга варушыла трыбушком скляпеньняў і камэркарцэраў, ды ўрэшце ёй прыйшлося панесьці ад нашага беларускага духу. Так што мы ізноў разам. Адно толькі — будзьце пільныя!

ПРА АРГАНІЗАЦЫЮ “ПРАВЫ РЭВАНШ”.

Ну, вядома, яна існуе. І дзейнічае! Рэжымныя ідыёты ўжо не адну пару казённых прагараў стапталі, шукаючы актывістаў “PR”. А яны паўсюль. І часта іх не разумеюць родныя. Тады юнакі і дзяўчаты мяняюць бацькоўскія кватэры на явачныя, лецішчы — на вуліцу, марозіва — на баланду КПЗ. “Правы Рэванш” сьлібізуе навуку супраціву..

ГАЛІНА! Бадай, усе ведаюць, што лёгка апускацца і цяжка ўзыходзіць. І чысьціню захоўваць нялёгка, калі навокал столькі ахвотных напаскудзіць. Але ж у нас адно жыцьцё! То давай рабіць пэстас, давай імкнуцца да неба, да зорак і сонца на ім!

ДНЯМІ ТЭЛЕФАНАВАЎ У КГБ РБ.

Там засталася мая друкавальная машынка. “Добрый день, — кажу, — господин Сокольчик... А “господзін” і скардзіцца мне, што маўляў, цяпер ня ведаеш, як і называцца: і “господином” пышна як бы занадта, і “таварышам” як бы не выпадае... А іншых зваротаў ЯНЫ ня ведаюць. Няшчасныя! Дажыліся да таго, што сталі губляць дэфініцыі. Ну, ды гэта іхныя праблемы, праблемы акупанта-марыянэткі. А мы, глядзіце, маем колькі словаў: таварыш, сябра, дружа, спадар, пане... Усё нам падыходзіць, усе яны нашы...

7

Турма...

Турма ўмацавала ў думцы, што трэба любіць, любіць і любіць. Любіць усімі чалавечымі любовямі. Любіць увогуле карысна для цялеснага й духоўнага здароўя. ТАМ я любіў і верыў. І рабіў правільна, таму і маю сёньня вашую любоў. Вынік вашае любові і падтрымкі — мая свабода сёньня. Мы разам зрабілі, што мусілі зрабіць як людзі. Мы праявілі САЛІДАРНАСЬЦЬ. Так і мусілі дзейнічаць на нашым шляху ад сям'і да нацыі, ад шапіка прыватнасьцяў да гмаху нацыянальнай еднасьці...

Дзякуй вам добрыя людзі!

У Менску, 19.02.1997 году

“КІТАЙСКІ ВЭКТАР”

Калі беларускае начальства зноў заводзіць гутарку пра кітайскі вэктар сваёй шматвэктарнай палітыкі, гэта ўжо нікога ня дзівіць. Хоць нічога і ня значыць. Таму наўрад ці хто памятае, каму належыць аўтарства — Сакалову, Машэраву ці нават яшчэ Панамарэнку, хто першы абвясьціў прыярытэт беларуска-кітайскіх дачыненьняў

Тым ня менш, новае пакаленьне беларускіх кіраўнічых таварышаў з новым энтузіязмам выяўляе цягу да таямнічай усходняй краіны — і бясконца далёкай, і бясконца інакшай...

Калі б вытлумачэньне “кітайскага вэктару” было простым, мы даўно хадзілі б у кітайскія рэстарацыі, знаходзілі б у крамах у сто разоў болей кітайскіх тавараў і бачылі на вуліцах мноства вузкавокіх твараў, як усё гэта адбываецца, напрыклад, у Варшаве дзе, праўда, калі й кажуць пра вэктар, дык толькі пра эўрапейскі.

Адсюль да глыбіні й таемнасьці кітайскіх сымпатыяў беларускага начальства сам сабою дадаецца яшчэ й містыцызм. А паколькі начальства ў нас — гэта люстэрка свайго народу, то карані ўпачуцьця трэба шукаць ні больш, ні менш, у нацыянальным сьветапоглядзе ці прынамсі ў сацыяльнай псыхалёгіі беларускае нацыі.

Асабіста я пра такія рэчы стаў задумвацца летась у Лістападзе, пад Варшавай, на канфэрэнцыі дысыдэнтаў з усіх посткамуністычных краінаў. Там былі ўсе — прадстаўнікі трох краінаў Балтыі, імянітыя расейскія праваабаронцы, уся сярэдняя Эўропа ды іншыя. Не было толькі альбанцаў, кубінцаў, кітайцаў і беларусаў. Беларуская дэлегацыя была прадстаўленая дасьледчыкамі дысыдэнцтва, а не самімі ўдзельнікамі праваабарончага руху, якога ў савецкія часы ў нас не было.

Гэта мой першы здабытак у разгадцы фэномэну “кітайскага вэктару”. У беларусаў, як і ў кітайцаў, у адрозьненьне, груба кажучы, ад усіх астатніх, не было магутнага праваабарончага руху. Гэта значыць, не было руху да свабоды, да дэмакратыі. Адсюль наша агульная непадрыхтаванасьць да перменаў.

Руху не было. Былі — як у нас, так і у іх — адзінкі. Напрыклад, вядомы сёньня на ўвесь сьвет Гары Ву, шматгадовы зьняволены Лаогаю кітайскага Гулагу.

Пітэр Гары Ву (сапраўднае імя Ву Гонгда, нар. у 1938) у 1959-м публічна выступіў супраць савецкай інтэрвэнцыі ў Вугоршчыне і з тых часоў трапіў пад рэпрэсіі. У 60-я быў арыштаваны за “контрарэвалюцыйную дзейнасьць” і без суда зьняволены ў адной з тысячаў папраўча-працоўных калёніяў Кітаю. У гэтых калёніях вязьні вырабляюць паміж іншым цацкі, якія пасьля экспартуюцца па ўсім сьвеце. У 85-м годзе Гары Ву пакінуў Кітай і атрымаў палітычны прыстанак у ЗША, дзе стварыў фонд, які фіксуе факты парушэньня правоў чалавека ў Кітаі, а найперш — нявольніцкую працу і продаж яе прадуктаў за мяжу. У 91-м годзе як грамадзянін ЗША Гары Ву прыехаў у Кітай і схаванай камэрай здымаў фільм пра кітайскі Гулаг. Быў затрыманы міліцыяй і прысуджаны на 15 гадоў зьняволеньня за шпіянаж. Пад націскам міжнароднай дыпляматыі быў дэпартаваны ў ЗША.

Калі Гары Ву спрабуе растлумачваць эўрапейцам сытуацыю на сваёй радзіме і ў розумах сваіх суайчыньнікаў, я лаўлю сябе на думцы, што мы, беларусы, робім гэта вельмі падобна. Проста ў Кітаі шмат нечага акрэсьлена экстрэмальнага. Але разам з тым шмат чагосьці непапраўна нашага. Магчыма, таму, што яны ўжо гавораць пра тое, пра што мы яшчэ маўчым, але гэта ня значыць, што гэтага ў нас няма.

У Беларусі няма Лаогаю, дакладней, тыя калёніі і турмы, дзе ў нас у перамешку з крымінальнікамі сядзяць ахвяры начальства і бяспраўнасьці, яшчэ не названыя якім-небудзь ёмістым словам кшталту Гулаг або Лаогай.

Праўда, і гэта, апошняе, не выратоўвае сытуацыю. У сусьветнай інфармацыйнай прасторы для характарыстыкі нашага стану правоў чалавека можа быць дастаткова і слова БЕЛАРУСЬ. Зь іншага боку мэтастазы Гулагу могуць быць разьлітыя па ўсёй краіне, ва ўсім яе насельніцтве. “За сьценамі турмы таксама зона”, — пісаў у сваім вершы Сяржук Сокалаў-Воюш.

Так або інакш, гутарка сёньня не пра пэнітэнцыярныя адметнасьці ў розных краінах, а пра жыцьцёвую, так бы мовіць, філязофію, якая, высьвятляецца, у кітайцаў і у нас мае шмат агульнага.

“У канфуцыянстве, — растлумачвае кітайскі дысыдэнт Гары Ву, — не існуе паняцьця правоў асобы, — чалавек — частка грамадзкага і дзяржаўнага ладу. Вартасьць адзінкі вызначаецца месцам, якое яна займае ў грамадзкай герархіі. Усё, што робіць улада, гэта добра і гэта трэба прыняць”

Унівэрсальнасьці гэтых характарыстык відаць няўзброеным вокам. “Для кітайцаў улада і сыстэма не паходзяць ад Бога” — працягвае Гары Ву. Ясная рэч, што і у нас ніхто ня стане сьцьвярджаць, што ўлада, усе гэтыя Антановічы-Пракаповічы і нават сам Лукашэнка — ад бога. Але што тады значыць “не ад бога”? Зьвернемся зноў да кітайскага дысыдэнта.

“Наш сымбаль — цмок. Нічога і ўсё. За гэтым сымбалем хаваецца абсалютная ўлада цэзара, дынастыі, чынавенства, якому трэба сьлепа падпарадкоўвацца. Камунізм толькі чэрпае з гэтай традыцыі, бо ягоная ідэалёгія — гэта прадукт Захаду. А канфуцыянства і будызм былі падтрыманыя ДЗЯРЖАВАЙ, бо пацьвярджалі перакананьне, што чалавек заслугоўвае свайго лёсу, а ягонае месца у грамадзтве перадвызначанае, бо гэта вынік ягонай дзейнасьці ў папярэднім уцелаўленьні”.

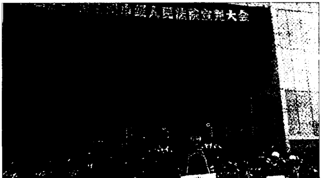
Кітайскі дысыдэнт Гары Ву

У гэтым пасажы мая паралелі нібыта зусім “ад'ехала”. Ну, хто ж у нас сур'ёзна гаворыць пра “папярэдняе жыцьцё”?! Але гэта толькі на першы погляд.

Па сутнасьці Гары Ву кажа пра нерэлігійнасьць кітайцаў. Прынамсі, пра такую нерэлігійнасьць, якая вельмі моцна нагадвае наша, беларускае стаўленьне да веры. Вера — зьява індывідуальная. А тут — камунізм. Варта прыгадаць словы Мікіты Хрушчова, які некалі ў Менску заявіў, што беларусы — першая нацыя, якая будзе жыць пры камунізме.

Напэўна ў гэткім першынстве першыя б запярэчылі нам кітайцы. І справа тут ня толькі ў нерэлігійнасьці, але і ў адным зь яе наступстваў — страху.

“Кітайцы не бунтаваліся супраць камунізму, — працягвае Гары Ву, — таксама і ад страху. Страх спадарожнічаў нам адвеку. Безагляднымя палітычныя рэпрэсіі — частка нашай традыцыі. У камуністычным Кітаі людзей з вашага атачэньня прымушалі асуджаць вас. Калі мой брат прыехаў наведаць мяне ў калёніі і паведаміць пра самагубства нашай маці, то замест таго, каб паразмаўляць са мною ён мусіў асудзіць мяне ў прысутнасьці вартаўнікоў. Ён не сказаў мне пра маці. Нармальны кантакт з такімі як я быў забаронены. Таму я ніколі не ўцякаў. Куды? Калі б я прыйшоў дадому, сям'я мусіла б данесьці ў міліцыю. Інакш у калёнію пасадзілі б іх. У Амэрыцы, Лёндане або Парыжы я шмат сустракаюся з кітайцамі, якія апавядаюць мне пра перасьледы, але просяць, каб я не называў іхныя прозьвішчы, бо баяцца за свае сем'і ў Кітаі”.

Суд у правінцыі Юнань абвяшчае сьмяротныя прысуды. Здымак з “China: No one is safe”, Amnesty International Publications

У гэтым месцы я чамусьці згадаў вымоўны прыклад з нашага быту. У Віцебску судзяць паэта Адамовіча. Свае заявы пратэсту даслалі ў суд расейскі, літоўскі, украінскі ПЭН-цэнтры. Нельга судзіць за паэтычнае слова, — абураюцца яны. Вершы паэта выйшлі ў перакладах у Польшчы і Англіі. Дзякуючы рупнасьці Веры Рыч ангельскія пераклады патрапілі ў Інтэрнэт. Але ніводная творчая арганізацыя ў Беларусі не адгукнулася на перасьлед за друкаванае слова.

Старшыня Саюзу Пісьменьнікаў на пытаньне ў газэце “Имя”: Чаму ў справе Адамовіча маўчыць СП Беларусі — адзінай, бадай, краіны Эўропы, дзе за кратамі сядзіць паэт, адказаў:

— СП — гэта ў цэлым люстэрка нашага грамадзтва. Ёсьць ТАКІЯ пісьменьнікі, а ёсьць іншыя. Прывесьці ўсё да агульнага назоўніка наўрад ці магчыма. На верш можна было б і не зьвяртаць увагі. Высокай паэзіі ў ім няшмат. Вось чаму я лічу, што ня трэба было падымаць столькі шуму, трымаць чалавека ў турме. А ў цэлым у гэтай гісторыі — шмат не зусім зразумелага.

Дарэчы, тое самае паноўны Васіль Зуёнак казаў і год таму карэспандэнту “НН”, калі ў менскім СІЗО галадавалі Хадыка і Сіўчык. “У нас у СП розныя падыходы, людзі самых розных поглядаў і меркаваньняў”. Выглядае на тое, што старшыня пісьменьнікаў нарыхтаваў аргумэнт доўгатэрміновага выкарыстаньня. І застаецца зусім няшмат, каб назваць гэты аргумэнт кітайскім.

На гэтым тле радыкальна іншым выглядае ўчынак Алега Лойкі і Міхася Тычыны, якія выступілі на працэсе Адамовіча экспэртамі, што істотна паспрыяла вызваленьню паэта з-пад варты. Яны гэта зрабілі, тады як два дзясяткі іхных калегаў зрабіць гэта адмовіліся.

Але вернемся да кітайскага вэктару да прызнаньняў дысыдэнта Гары Ву:

“Калі па мяне прыйшлі, я з уласнай волі сказаў маёй дзяўчыне, каб яна пакінула мяне. Бо я яе кахаю. І мая просьба была выразам майго каханьня, бо нічога лепшага зрабіць для яе я ня мог”.

Так Гары Ву пачынае вытлумачэньне мутацыяў чалавечай сьвядомасьці. Гэтыя мутацыі таксама носяць ня толькі кітайскі, але і ўнівэрсальны прынамсі яшчэ й беларускі характар.

“Пачаткова я хацеў прыняць свой лес. Я лічыў, што заслужыў пакараньня. 99,99% людзей лічаць, што камунізм добры, а Мао — бог. Я пытаўся ў сябе: адкуль ты ведаеш, што маеш рацыю? Ты ня маеш рацыі! Бо ўсе вакол думаюць інакш, чым ты. Я вывучаў Маркса, Леніна і Мао. А ізаляцыя тым часам рабіла сваю справу — засьляпляла, адбірала адчуваньне кірунку, сьпіхвала на дно, да жабаў. Мінаюць гады, дзясяткі гадоў і ты пачынаеш сумнявацца ў існаваньні неба. Пачынаеш пярэчыць навідавочным рэчам. Гэта неба? Не, неба выглядае інакш... Гэта таму, што ты толькі жаба паміж іншых жабаў”.

Мне згадваюцца сотні выпадкаў гэтага “чыста кітайскага” пярэчаньня ў беларусаў. Гэта нават не хлусьня начальства, гэта звычайны менскі быт. Колькі разоў чуў, напрыклад, такую фразу: “А вы ведь разговариваете по-белорусски неправильно”...

У такую хвіліну ў мяне зьяўляецца пачуцьцё, нібы я спрачаюся пра неба.

І вось пасьля гэтага мы зьбіраемся з калегамі і сябрамі, і разважаем пра тое, чаму народ не прыйшоў на мітынг, чаму народ не зразумеў апазыцыю, чаму народ не падымаецца на бунт.

“Бунт? — пытаецца кітайскі дысыдэнт Гары Ву. — Які бунт? Ніякі бунт ня мае сэнсу. Бо ты толькі жаба. І калі раптам да цябе даходзіць пытаньне пра сэнс жыцьця, усё наогул здаецца табе вартым настолькі, наколькі варты попел ад цыгарэты. Чалавечую істоту адрозьнівае ад жывёлаў уяўленьне і надзея. Мы разважаем: стану галоўным рэдактарам, абараню доктарскую, збудую вялікі дом, ажанюся. Пляны. Жаданьні. Надзея. У жыцьці зьняволенага тое самае. Чалавек — такое забаўнае стварэньне, што нават калі не відаць ніадкуль ніякай надзеі, то ён яе сабе стварае. Вось чорны тунэль без канца, а чалавек кажа: о, там нешта сьвеціцца. Калі ж уяўленьне перастае працаваць — сканчаецца ўсё. Вось чаму так шмат маіх таварышаў-вязьняў скончылі самагубствам. Я таксама спрабаваў. Але ёсьць і іншы спосаб ператрываньня. Іншы спосаб выбрацца з Гулагу: ператварыцца у жывелу. Забыцца, што ты чалавечая істота. Што такое чалавек? Годнасьць! Свабода! Творчасьць! Ну і натуральныя патрэбы: сэкс, каханьне, сям'я. Ты адстойваеш годнасьць? Тады табе канец. Марыш пра сэкс, пакутуеш ад разлукі зь сям'ёй? Ты прайграў. Але калі сыйдзеш на ўзровень жывёлы, гэтыя праблемы ЗЬНІКАЮЦЬ. Што табе годнасьць або каханьне?! Гэта людзкія прыдумкі. Хіба хтосьці дыскутуе з сабакам пра значэньне годнасьці? Або з катом — пра свабоду? Я ператрываў толькі таму, што перастаў быць чалавекам”

Я думаю — як гэта усё блізка! Ня трэба дыскутаваць з катом і сабакам. Яны таксама ня соваюць нос у дзяржаўны бюджэт, не жадаюць выбіраць сабе начальства. І хоць беларусы не канфуцыянцы, але ў масе сваёй яны кіруюцца гэткімі ж матывамі.

Апошняе пытаньне — чаму вэктар кітайскі, а не, скажам, расейскі, як быццам больш лягічны для беларускага начальства? І чаму ніяк не вытварасцца гэтая назьлівая інтэграцыя-фікс? Беларусь ужо так зблізілася з Расеяй, што засталося аформіць толькі апошнія фармальнасьці. Аж не. Усё адно даказваюць і даказваюць неабходнасьць інтэграцыі. Каму? Навошта?

Аказваецца, можа быць і такі адказ: заявы і пераконваньні ў інтэграцыі — гэта толькі папулярная і неабходная для начальства абалонка. Яны ўсе заклінаюць, як тыя шаманы, але патрэбы ў рэальнай інтэграцыі ў іх няма. Таму што у Расеі цяпер няма Гулагу.

А кітайскі Лаогай — гэта якраз Гулаг сёньня. І справа нават не ў дыктатарскіх замашках уладаў. Гэта было б занадта проста. Справа, калі можна так сказаць, у прыцягальнай эстэтыцы і этыцы Гулагу, якая народу дае бязьмежныя падставы для самашкадаваньня, а начальству дазваляе вырашыць усе праблемы, якім іх ва ўнівэрсытэтах не вучылі.

Кітайскі вэктар — гэта вэктар Гулагу, дзе й сёньня зьнішчаюцца чалавечыя душы і ратуецца кітайская эканоміка. Кітайскі вэктар кліча беларускае начальства туды, дзе можна абысьціся бяз годнасьці, свабоды і творчасьці. Нашто тлуміць сабе галаву гэтымі выдумкамі! Кітайскі вэктар — гэта магчымасьць самага простага рашэньня самых складаных праблемаў. Іх проста ня будзе, калі мы ўсе разам ператворымся ў жабаў.

Сяргей Паўлоўскі

Віцебск пушкінскі

Сяргей Пульша

У Віцебск а 6 гадзіне раніцы прыходзіць вельмі зручны цягнік. У гэты час гораду амаль нябачна, усё пахавана цёмнай з мовай ноччу. Позірк аўтаматычна адзначае толькі надзвычай шырокія вуліцы, вялікі будынак вакзалу, у якім не існуе "выхаду ў горад праз танэль". Тут выхад праз мост і адразу — на адну з цэнтральных вуліц гораду. Цэнтральных вуліц у Віцебску некалькі. Са знаёмай журналісткай ідзем па цэнтральнай прывакзальнай вуліцы на тралейбус і едзем да яе — піць гарбату грэцца размаўляць пра жыцьцё. І тут жа сюрпрыз — у горадзе працуе новая выстава Аляксандра Пушкіна. Сам Пушкін апоўдні павінен завітаць да журналісткі ў госьці.

За гарбатай ды размовамі сустракаем расьсьвет у прамысловым раёне. Сонца асьвятляе дахі новых шматпавярховак прагматычнай архітэктуры. Журналістка Наташа жыве на пэрыфэрыі гораду, выстава Пушкіна знаходзіцца зусім на ўскрайку.

Апоўдні зьяўляецца і герой — усё такі ж зь пяром у капелюшы, і такі ж патрыёт Беларус і Віцебску. І адразу цягне нас глядзець гістарычны горад горад забойцаў Язафа а Кунцэвіча, горад Малевіча і Шагала

Цэнтральныя вуліцы ў нядзелю пакідаюць уражаньне зусім пустых — настолькі яны вялікія и прасторныя. Дух здаровай вольнасьці лунае паўсюль, людзі пераходзяць вуліцы там, дзе ім больш зручна, не зважаючы на розныя атрыбуты руху накшталт сьвятлафораў ды "зэбраў" Гэтаксама пераходзім вуліцу і мы. Мы ідзем да будынка, дзе зьмяшчаўся славуты "Уновіс", мастацкае аб'яднаньне Малевіча.

Мне падалося, што ніводзін прафэсійны экскурсавод і я ведае гісторыі Віцебску так, як ведае яе Аляксандар Пушкін. Калі б яе ведалі яшчэ и гарадзкія ўлады, то Віцебск стаў бы беларускім цэнтрам турызму і мастацтваў Як Парыж Напрыклад, дом, дзе зьмяшчаўся славуты "Уновіс", захаваўся цалкам Цяпер у ім нейкая дзяржаўная ўстанова. А некалі на гаўбцы гэтага будынку стаяў Малевіч, паліў сваю піпку ды паплёўваў уніз, на гарадзкія вуліцы. Зусім магчыма адгарадзіць частку тратуару і паставіць указальнік: "У гэтае месца вунь з таго гаўбца паплёўваў сусьветна вядомы мастак, адзін з заснавальнікаў школы "Уновіс" Казімір Малевіч". І за асобны кошт дазваляць плюнуць з гаўбца...

Здымак Алеся Клімука

Непадалек ад цэнтральнаи прывакзальнаи вуліцы ёсьць помнік Шагалу, збудаваны расейскім майстрам. Алесь Пушкін кажа, што помнікі павінны рабіць суайчыньнікі, і ніколі ня будзе ўспрымацца помнік Уладзімеру Караткевічу, які зробіць грузін ці армянін. Мы пагаджаемся — помнік сапраўдь ня добры.

Віцебскі домік Шагала рэстаўруюць неикія немцы. Глядзім на абшарпаны фасад паварочваем назад. Усе ужо добра зьмерзьлі, самы час зайсьці ў кавярню, недалёка ад помніка Шагалу.

Раней, распавядае нам Пушкін, такіх кавярняў спрабавалі стварыць шмат, але яны спынялі існаваньне даволі хутка. Галоўным чынам з-за цяжкіх падаткаў. Гаворым пра тое што Віцебск цяпер ня мае ніводнага арыгіналу Малевіча і Шагала потым пераходзім да сучаснасьці, да эстэтыкі панку. Калі Алесь Пушкін афармляў пастаноўку Віцебскага акадэмічнага тэатру імя Якуба Коласа "Кароль Лір", Кардэлію ён зрабіў негрыцянкай. Яна, са сваёй шчырай панкаўскай праматой, занадта адрозьнівалася ад астатніх духоўна каб не адрозьнівацца яшчэ й зьнешне.

Культурны Віцебск збольшага захаваўся, нягледзячы на другую сусьветную вайну. Захаваўся нават помнік пераможцам у вайне 1812 году, трохі пабіты аскепкамі бомбаў ды кулямі. Амаль усе разбурэньні, якія адбыліся ў гістарычным горадзе — справа бальшавікоў, вынік барацьбы за атэізм Менавіта тады Віцебск згубіў галоўны храм у Верхнім Горадзе, на месцы якога пабудавалі заводзкі цэх, які з часам прыйшоў у заняпад. Памятаючы пра былы храм, на раінах цэху зьбіраюцца атэісты і сатанюгі. Усе атэістычныя надпісы на сьценах цэху, роўна як і сатаністкія афарызмы пра роўнасьць сьмерці і жыцьця міліцыяй не кранаюцца За-тое антылукашысцкія замазваюцца хутка і эфэктыўна.

Нейкія спробы адрадзіць што-нішто з гістарычнай мінуўшчыны ў Віцебску ёсьць. Адбудоўваецца старая царква IX-XI ст., для купалу якой медныя лість замовілі аж на Ўрале Але тое, што зьнішчана ўшчэнт, узнавіць наўрад ці атрымаецца

Напэўна, адзіны гістарычны будынак, які не патрабуе ніякіх рамонтных працаў — дом генэрал-губэрнатара, з гаўбца якога Напалеон прымаў парад сваіх войскаў. Цяпер у гэтым доме месьціцца віцебская абласная ўправа КГБ. Побач з гэтым домам — месца, дзе забілі славутага беларускага ўніята Язафата Кунцэвіча І тутсама — майстэрня Пушкіна

На тым месцы, адкуль забітага Кунцэвіча скінулі ў Дзьвіну, каталікі ўсталявалі драўляны крыж. Потым праваслаўныя зьмянілі гэты крыж на жалезны Эўфрасінеўскі. Цяпер, узімку, каля

Чачэнскі дзеньнік

СУБ'ЕКТ ФЭДЭРАЦЫІ

Працяг са старонкі

чырвона белаи стужкай унізе. Сьцягі пераможцаў. Таксама паўсюль лёзунгі, плякаты, партрэты. Дудаеў, Басаеў Масхадаў Выбарчая кампанія ў разгары.

***

Разьмяшчаемся у чачэнскаи сям і — сям і міністра ўраду Яндарбіева. Сэнс, які ўкладаюць у слова сям'я, тут крыху іншы, чым у нас У Чачэніі гэта ўсе сваякі. Таму можа і ўся Чачэнія і адалася мне адзінай сям'ёй.

Сям'я міністра статыстыкі Баудзі Цэмаева прымала ў сябе чалавек дваццаць назіральнікаў і журналістаў, што прыехалі працаваць на выбарах. Беларусы, славакі, літоўцы, немцы, армяне расейцы, амэрыканцы.. Месца хапіла ўсім. Госьць на Каўказе панятак сьвяты, тым больш, калі ў прысутнасьці гасьцей гаспадары зацікаўленыя. Усю адказнасьць за гасьцей нясе гаспадар. Калі з госьцем нешта здараецца, гэта ганьба для гаспадара. Мне давялося бачыць скандал паміж чачэнцамі, калі адзін зь іх запрасіў да сябе гасьцей другога бязь ведама гаспадара.

Улады Ічкеры вельмі турбаваліся пра сваіх гасьцей Баяліся правакацыяў з боку расейскай ФСК баяліся сваіх непрымірымых і проста мясцовых крымінальнікаў. Захоп закладнікаў з патрабаваньнем выкупу сёньня у Чачэніі — прыбытковы бізнэс сродак уплыву на палітычных апанэнтаў, асабліва тых хто ня мае вагі ў чачэнскім супраціве. Руслана Хазбулатава, які зьбіраўся ўдзельнічаць у выбарчай кампаніі, выключалі зь яе менавіта такім чынам. Ягонага брата трымаюць дагэтуль. Дагэтуль у закладніках і тры грамадзяніны Славакіі. Славацкія журналісты, якія жылі разам з намі, паралельна з выбарамі шукалі іх сьляды. Яны выйшлі на чалавека які назваў кошт аднаго закладніка (10.000 даляраў, што, кажуць, ня дужа дорага на чачэнскія меркі) і патрабаваў дзесяць працэнтаў ад зьдзелкі. Ведаючы ўсё гэта, думаецца, што меры перасьцярогі, прынятыя ўладамі, не былі лішнімі. Сталыя просьбы нікуды не выходзіць без аховы, асабліва у цёмны час сутак, амаль заўжды побач чалавек з "калашнікавым" у доме дзе жывем пад брамаю узброены пост...

***

Расповеды пра вайну. Імі быў прасякнуты увесь час нашага знаходжаньня ў Ічкеры

Наташа Мядзьведзева, фотакарэспандэнт расейскага выданьня "Коммерсанта дейли" зь якой неяк выпала пазнаёміцца ў Менску, на гэтай вайне амаль зь першага дня. Сьведка будзёнаўскіх падзеяў, пад час іх параненая Аскепак трапіў у скроневую костку. Бачыла на свае вочы кавалкі мяса на сьценах столі бальнічных палатаў пасьля няўдалага штурму фэдэраламі будзёнаўскага шпіталю Добраахвотная закладніца басаеўцаў на зваротным шляху

— Апроч мяне фотакарэспандэнтаў у аўтобусах з закладнікамі не было. Самае вялікае напружаньне пад час таго падарожжа было тады калі мы ехалі праз тэрыторыю Расеі. Вакол ні душы... Спробы фэдэральнага камандаваньня зьмяніць маршрут... Бледныя твары баевікоў і закладнікаў. Усе думалі што фэдэралы як у Будзёнаўску, пачнуць штурм Дзякуй Богу абыйшлося Калі дабраліся да першага інгускага аула, сытуацыя кардынальна зьмянілася Паабапал дарогі людзі. У аўтобусныя вокны дзьверы — хлеб, садавіна, кветкі. Сьлёзы на вачох і: Алах Акбар. Жывы калідор аж да самага канцавога пункту маршруту. Там калі баевікі перасядалі на свой транспарт добраахвотныя закладнікі — журналісты выскачылі з аўтобусаў і пачалі займацца сваёй справай, што выклікала сапраўдны пратэст іншых закладнікаў. Людзі і тут баяліся штурму, відаць палічыўшы што вяртацца прыйдзецца без журналістаў і некаторых дэпутатаў Дзярждумы на чале зь Сяргеем Кавалёвым. Нас яны лічылі за гарантыю сваёй бясьпекі. Прыйшлося тлумачыць, што мы ўсе вяртаемся разам... Калі мы ізноў апынуліся ў Будзёнаўску і зразумелі, што ўсё скончылася — было адчуваньне абсалютнага шчасьця Тая ж карціна — людзі сьлёзы, кветкі. Плакалі ад шчасьлівага завяршэньня сваякі расейскіх закладнікаў Плакалі чачэнцы і інгушы. Відаць, ня ўласна ад акцыі Басаева а ад таго што праз гэта былі спыненыя бамбардоўкі на зьнішчэньне населеных пунктаў. Менавіта тады Шаміль стаў нацыянальным героем, мусіць, ня толькі Ічкерыі.

Ваха — дваццацідвухгадовы баявік. Сам з Украіны. Чачэнец. Напачатку вайны гасьцяваў у сваякоў у чачэнскім сяле. Пасьля таго, як фэдэралы занялі сяло апынуўся у фільтрапункце Здолеў уцячы.

— Пасьля "фільтру" ніякіх сумневаў — ваяваць ці не ваяваць — не засталося. Трапіў у фармаваньне Руслана Гелаева Быў кулямётчыкам. Цяпер мяне так і клічуць Ваха-кулямётчык. На вайне, як на вайне рознага пабачыў. Ці страшна было? Калі б ты пабачыў Самашкі ці Бамут і ў цябе страху б не засталося Мы ведалі за што ваюем

У мяне раз зь верталетам дуэль была. Стаяу на кучы друзу, што засталося ад дому і страляў па верталёту. Ён па мне. Проста. У лоб Тры разы на мяне віраж рабіў. Калі ён пабачыў, што зь першага прамазаў, другім разам ракету пусьціў. Мяне крутанула ў паветры і тварам аб глебу. Падняўся і зноў на кучу. Трэці раз. Спыніўся толькі тады, кал патроны скончыліся. Ускочыў у ацалелы пад'езд. Побач зноў ракета. Апрытомнеў празь пяць гадзінаў. На насілках... Забраў свой кулямёт у сябра... Толькі кантузія.

— Хіба можна з кулямёту у лоб зьбіць верталет? Увогуле, навошта было стаяць на адкрытым месцы?

— Там пра гэта ня думаў Проста я яго не баяўся, і ён гэта бачыў.

Альхазор, прасьцей Алік. Дваццаць сем гадоў

— Ведаеш калі я зразумеў, што мы пераможам? Пад час навагодняга штурму Грознага. Пасьля некалькіх дзён баёў тут усё было завалена забітымі фэдэраламі. Першымі "срочнікаў" кідалі. Шчыра скажу мне іх шкада было пацаны зусім Але: сам разумееш — гэта вайна калі ня ты то цябе

У той час Масхадаў зьвярнуўся да Бабічава з прапановай на некалькі дзён заключыць замірэньне, каб забітых сабраць. Трупы ўжо сабакі грызьці пачалі Бабічаў адказаў што ім гэта ня трэба. Тады мне стала ясна — мы пераможам. Мы сваіх забітых рознымі спосабамі забіралі Калі ня можна было вынесьці адразу часова хавалі, а потым за грошы альбо на палонных мянялі, альбо яшчэ якім чынам, але забіралі. Чачэнец мусіць быць пахаваны паводле чачэнскага звычаю

А ў іх і жывых ня надта лічылі ня тое што мер

крыжа ускладзеныя кветкі.

Увальваемся ў майстэрню Пушкіна. Майстэрня – таксама гістарычны двухпавярховы будынак. На другім паверсе царква. У падвале пад час вайны было гестапа...

Пушкін смажыць бульбу. Калісьці у Пушкіна у Віцебску была галерэя – на вуліцы імя Суворава, па якой Сувораў вёз палоннага Касьцюшку. У аднаўленьне галерэі Алесь уклаў дзьве тысячы даляраў у коштах 1994 году, сабраных па усім сьвеце. У гэтай галерэі адбылося шмат выставаў культурных акцыяў. Пасьля сумнавядомага І-га зьезду нацыяналістаў, якія сабраліся ў Віцебску і разам з Пушкіным усклалі кветкі да помніка Караткевічу, памяшканьне зноўку забралі. Ужо пасьля "канфіскацыі", пры новым уладальніку, у гістарычным будынку галерэі адбыўся пажар

Грошы за рэстаўрацыю Пушкіну не вярнулі ды й ня трэба яму грошы. Яму трэба памяшканьне, дзе б ён мог выстаўляцца сам і выстаўляць іншых. Алесь тлумачыць, што сёньня ўсё ў жыцьці, нават выстава, нават размова па беларуску – ператварылася у палітычную справу. І тут жа распавядае пра новае мастацкае аб'яднаньне, утворанае ў лютым 1997-га. Ідэя аб'яднаньня належыць вучню Алеся, назва – "Галадняк"...

У гэты дзень Пушкін чакаў машыну на Менск. Я ж зьехаў сваім "агульным" вагонам. І дзівіўся: у нас нават ня ўзьнікла думкі зайсьці на выставу самога Пушкіна. Вядома, Віцебск у адзін дзень не разгледзець. Аляксандар Пушкін плянуе зьмяніць прозьвішча. Ён хоча звацца Пушкін-Віцебскі, накшталт Пашкевіча-Эрыванскага ці Румянцава-Задунайскага.

Алесь Аркуш

Рэгіяналы пакідаюць сталіцу

Здня на дзень у Беларусі чакаецца выбух рэгіяналізацыі. Працэс набліжаецца да свайго лягічнага канца. Апошнія спадзяваньні і ілюзіі сканалі. Рэгіяналы стаміліся глядзець у рот сталічным культурніцкім элітам і чакаць з цэнтру дапамогі і інструктажоў да дзеяньня. Ні таго і ні гэтага Менск ужо даць ня здольны. Загнаныя ў кут, абяскроўленыя ў змаганьнях за лусту хлеба, сталічныя эліты па завядзёнцы спрабуюць дэманстраваць сваю былую значнасьць, але далей рытарычнай траскатні і маралізатарскіх павучаньняў справа ня йдзе. Усе былыя рэсурсы вычарпаныя, выкарыстоўваць альтэрнатыўныя эліты не рашаюцца — невядомасьць, небясьпека, рызыка... Адкуль браць рэсурсы? — як зубны боль, гэтае пытаньне нудзіць кіраўнікоў саюзаў, рэдактараў часопісаў і газэт, культурніцкіх дзеячоў. Якія тут могуць быць рэгіёны, калі самім няма чаго есьці? Таму й ня дзівіся, калі першым пытаньнем, якім цябе сустрэнуць у сталічнай культурнай установе, можа быць: "А як у вас з прадуктамі?" Гэтаксама, як і ў вас. Не хвалюйцеся, вашы прадукты ў правінцыю мы не забярэм. Не дзеля гэтага час ад часу наведваем Менск.

Пры эсэсэраўскім сацыялізьме існавала наступная схема кантакту Полаччыны з Сусьветам: Полацак — Віцебск — Менск — Масква — Сусьвет. З распадам Саюзу схема спрасьцілася: Полацак — Менск — Сусьвет. Цяпер жа мы адмаўляемся ад апошняга пасярэдніка і рэгулёўшчыка. Нам цяпер усё адно, што скажуць у Менску. Стварыўшы свае выданьні і культурніцкія структуры, мы можам самастойна ладзіць уласны культурніцкі працэс і праз яго гаварыць з Сусьветам. Пройдзе яшчэ некалькі гадоў і, натуральна, надыйдзе той час, калі сталічныя госьці, наведаўшы Полаччыну, будуць адчуваць, што прыехалі не ў правінцыю і не ашчасьлівілі мясцовы люд сваім місіянскім візытам, а патрапілі ў самабытны беларускі край, са сваімі традыцыямі й багатым культурным жыцьцём. І гэта будзе кантакт роўных.

Сталіца і рэгіёны аказаліся на розных стадыях культурніцкага працэсу: першая ўсё яшчэ знаходзіцца ў дэструктыўным стане, і пэўна, яшчэ ня хутка выйдзе з разбуральнага "піке", пад час якога (дакладней, пад прымусам якога) павінна адбыцца перастуктурызацыя, другія ж — пачалі падымацца з ўзроўню "абсалютнага нуля", і штогод замацоўваюцца ўсё вышэй і вышэй. Людзі кажуць, што адбудоўваць больш складана, чым будаваць наноў. Людзі маюць рацыю. У рэгіёнах няма чаго адбудоўваць. Рэгіянальным элітам няма на каго спадзявацца. Некаторыя рэгіёны краіны маюць больш багатыя гістарычныя, культурныя традыцыі, чым прызначаны — ў першай палове XX ст. — сталіцай Менск. Рэгіянальныя эліты стаміліся прыніжацца і яны пасьлядоўна выходзяць з падпарадкаваньня цэнтру (і гэта не шляхецкая пыха, гэта інстынкт самазахаваньня) — цэнтар ужо ня здольны іх утрымоўваць.

Сталіцы, відавочна, гэта недаспадобы. Яна напачатку зробіць выгляд, што нічога не адбываецца, што гэта нейкія маргіналы саматужна кешкаюцца на ўскраінах. Яна будзе пісаць паблажлівыя рэцэнзіі на рэгіянальныя выдавецкія праекты, або ўвогуле іх замоўчваць, будзе рабіць выгляд, што ўсё ў краіне робіцца пад яе патранажам... І сталічны "сабатаж" ужо адбываецца. Дзе рэцэнзіі, або хаця б згадкі ў цэнтральным друку пра гарадзенскі часопіс "Сьвіцязь", полацкія "Край", "Кеўракс Беларускі", полацка-гарадзенскі Калосьсе", гомельскі "Палесьсе" і г.д. Іх няма. Па вялікім рахунку, такі стан справы ня вельмі бянтэжыць рэгіяналаў. Яны ўжо размаўляюць з Сусьветам і Менск ім не загад.

Сталіцу можна зразумець. Яна добра ведае, што ў часы разьвіцьця і дэструкцыі заўсёды адбываецца перадзел. Некаторых генэралаў разжалуюць у прапаршчыкі, або нават у яфрэйтары, некаторых адправяць на пэнсію без "выходного пособия", зьменяцца культурніцкія дамінанты, перааразьмяркуецца беларускае прадстаўніцтва на замежных культурніцкіх прасьцягах і г.д. І цэнтар спрабуе дзейнічаць старымі каманднa-адміністратыўнымі мэтадамі. Пакуль ён меў манаполію на друк, гэты мэтад спрацоўваў бяз збояў. Манаполія — магутны, падставовы рэсурс былой сталічнай эліты. І рэгіяналы былі вымушаныя "біць чалом" у стольным Менску. Але манаполія разбурылася і сталіца вымушаная, без патураньня на яе былыя заслугі, далучыцца да канкурэнцыйнага спаборніцтва. Ня ўсім гэта падабаецца. Хтосьці ня лічыцца сур'ёзным. Нехта нічога не разумее. Таму "ЛіМ", напрыклад, застаецца выданьнем СП і сталіцы.

Рэгіяналы, адчуўшы першы смак посьпеху па-сур'ёзнаму ўпрэгліся ў свае рэгіянальныя праекты. Яны бяз жалю пакідаюць сталіцу, якая ўсё больш нагадвае вадаплаў — не тапелец, а іншы — Лятучы Галяндзец.

Наваполацак

твых. Калі ў бои трапляеш, дзіўныя рэчы адбываюцца сьнег, дождж, вецер голад холад нічога не адчуваеш. Галава як кампутар працуе. У нейкі транс упадаеш

"Срочнікаў", якія ці то ў палон ці то самі да нас перабягалі, дакумэнты каму рабілі, каго бацькам перадавалі, а хто, баючыся турмы, сам у нас заставаўся... Да кантрактнікаў літасьці не было Але яны звычайна ззаду ішлі, падліраючы "срочнікаў"

Абсалютна новы для мяне сюжэт гэтае вайны распавёў піцерскі праваабаронца Антуан Аракелян. Ён казаў, што вядомыя факты, калі кантрактнікаў у расейскае войска набіралі з зонаў. Быццам год вайны ішоў за тры гады адсідкі. Што кантрактнікі, ідучы ў другім эшалёне, выконвалі ролю своеасаблівых заградатрадаў. Калі так, то становіцца зразумелай нялітасьць кантрактнікаў да чачэнцаў і наадварот. А таксама непрыязь паміж расейскімі часьцямі, якая даходзіла да канфліктаў, пра што паведамляла расейская прэса. Тое што фэдэралы не кантралявалі становішча, нават захапіўшы населенныя пункты Ічкерыі, тлумачыць чаму чачэнцы лёгка забіралі іх назад

Удзельнік падпольля Батырхан Інжынэр нафтахімік. За сорак гадоў.

— Я быў, ды і застаюся камандзерам дывэрсійнай групы. У мяне пад камандай пяць чалавек. Такіх групаў шмат. Грозны падзелены паміж імі на квадраты. Нават у самыя цяжкія для нас часы расейцы далей блёк-пастоў носу не казалі, асабліва ўначы. Наша задача была трымаць іх у напружаньні. Усе суткі не даваць адпачываць выматваць маральна фізычна. Мы выходзілі на замацаваную за намі тэрыторыю і абстрэльвалі блёк-пасты і месцы дысьлякацыі фэдэралаў На ноч па некалькі разоў. Бывала, калі часьці расейцаў стаялі блізка, мы правакавалі перастрэлку паміж імі. Адначасова з аднаго месца па гэтых частках адкрываўся агонь Далей мы хуценька ўцякалі а расейцы ваявалі паміж сабой... Мне даводзілася гаварыць і з амонаўцамі, і з вайскоўцамі Большасьць усьведамляла ганебнасьць гэтай вайны. Амаль ва ўсіх было адзінае жаданьне – хутчэй адбыць сорак пяць сутак і зьліняць. Пра "срочнікаў" увогуле мовы няма Натрамбавалі хлопцам мазгі пра "навядзеньне канстытуцыйнага парадку", пра чачэнцаў-бандытаў, кінулі сюды на ўбой і забылі пра іх. Хадзілі яны хто ў чым, голодныя, брудныя, замерзлыя, з чырвонымі ад бяссоньня вачыма Бывала, за ежу любую зброю вымяняць можна было Ты б бачыў іхныя вочы!

Пра жудасны стан такіх хлопцаў распавядала мне і сустаршыня праваабарончай піцерскай арганізацыі "Салдацкія мацеры" Эла Палякова.

— Чаму не пратэставалі бацькі?

— Ведаеце, хлопцы ў асноўным з глыбінкі Бацькі ў юрыдычным пляне неадукаваныя, ня ведалі, што і як рабіць. Як змагацца з такім "беспределом . Да таго ж Расея такая краіна, дзе ня дужа клапоцяцца пра сваіх грамадзянаў, ня тое што пра салдатаў. Мы што маглі рабілі. Зьвязваліся з чачэнскімі камандзерамі, дапамагалі бацькам вяртаць сваіх дзяцей, аказвалі юрыдычную дапамогу, тлумачылі, як быць далей.

А у мяне пад час гэтай размовы ня йшоў з галавы здымак з расейскай газэты — парэшткі расейскага салдата на адной з вуліц Грознага ногі ў ботах камуфляжныя штаны: а далей, абглоданы шкілет і кот побач. Словы генэрала Бабічава у адказ на прапанову Масхадава: "Нам гэта ня трэба". І яшчэ я думаў, дзякуй Богу, што мы яшчэ не у Расеі

***

На экране тэлевізара ваенная кроніка упераменшку зь перадвыбарчымі выступамі кандыдатаў. Зноў кроніка. Дудаеў. Цяпер ужо легенда. Побач зь ім заўважаю Альхазора Зялёная стужка на галаве, ў руках АКС. Па ўсёй Ічкерыі, ў тым ліку і ў нашых гаспадароў, думка, што ён жывы, упарта трымаецца ў галовах. Шмат дзе чуў, што вось хутка зьявіцца Джахар і праблема прэзыдэнцтва вырашыцца сама сабои. Да таго ж пасьля лячэньня ў Нямеччыне Салман Радуеў так сама заяўляу што Джахар жывы... Надта таямнічая была гэтая сьмерць. Засталося шмат нявысьветленых альбо блытаных фактаў. Дагэтуль не адкрываюць месца пахаваньня Зь іншага боку Басаеў сьцьвярджае што ён загінуў. Так ці інакш, але Дудаеў стаўся сымбалем чачэнскага змаганьня так сама як імам Шаміль

***

Калегі, зь якімі заутра у паход увесь дзень недзе "палююць" на Масхадава. Усе журналісты: Лёлік Ушкін — наш, Ульрых Хайдэн – нямецкае радыё, Наташа Мядзьведзева – расейскі "Коммерсант дейли". Разам зь імі — выпадкова сустрэтая ў Грозным Таня Сьнітко якая прыехала сюды сваім коштам Ім ня дужа шанцуе, першы кандыдат у прэзыдэнты у апошні перадвыбарчы дзень пазьбягае ўсялякіх сустрэчау Кажуць што мае на гэта падставы пасьля нядауняга замаху на Радуева.

Едзем на цэнтарвыбаркамаўскай машыне па зруйнаваным месьце Дзе і як жывуць людзі невядома У цэнтры больш-менш цэлы дом выглядае як дзіва. Тутэйшых расейцаў амаль ня бачна. Жылі яны пераважна ў цэнтры...

Спыняемся ля рынку Набор тавараў традыцыйны: марсы-сьнікерсы, сёе-тое з прадуктаў цыгарэты Зь нетрадыцыйных тавараў – самаробны бэнзын і заводзкая зброя Любая Пісталет каштуе даражэй за аўтамат.

Вяртаемся. Амаль адначасова пад'яжджаюць славакі. Былі у Бамуце, дакладней, там, дзе паселак быў раней. Непрыемная навіна. У горадзе скралі трох чалавек. Паводле папярэдняй інфармацыі, жанчыну армянку і двух чачэнцаў. Забралі з машыны Мае таксама былі на машыне.

Па тэлевізіі праграма Дарэнкі. Больш менш аб'ектыўны рэпартаж, але ўсё адно... Нарэшце журналістаў ОРТ Даслоўна: "Зьвяртаюся да ўплывовых чачэнскіх камандзераў, якія кантралююць хоць што-небудзь, апроч сваёй аховы. Знайдзіце нашых таварышаў, хоць дзеля гэтага трэба будзе праараць носам усю вашу Ічкерыю"

Паўза. Першымі выказваюцца госьці Далейшая размова пра журналістаў Згадваюць Няўзорава і яго "Дзікае поле". Кажуць, што чачэнскае кіраўніцтва думала яго ўзнагародзіць, бо няўзораўскія рэпартажы прывялі ў чачэнскі супраціў больш народу чым любая агітацыя. Згадваюць і Станіслава Гаварухіна, кінарэжысэра і дэпутата які пасьля бойні у Самашках, калі расейскія вайскоўцы некалькі дзён не пускалі туды нікога, нічога кепскага там не заўважыў. Хоць у Самашках чачэнскім жанчынам казау зусім адваротнае. Ягоны сын таксама кінарэжысэр, які, працуючы ў Чачэніі, пад час вайны згубіў там нагу, вымушаны быў праз расейскія газэты прасіць прабачэньня за ўчынак бацькі

Ужо дванаццаць ночы калегаў па-ранейшаму няма. Становіцца не да жартаў. Урэшце каля першай ночы прыяжджаюць. Задаволеныя. Масхадава усе ж упільнавалі. Ідзем спаць. Заўтра выбары

***

Ранак 27 студзеня. У маленькі легкавічок набіваецца разам з аховай шэсьць чалавек. Маршрут вызначаны – выбарчыя участкі па напрамку Шалі-Ведзяно. Вырашаем пачаць зь Ведзяно бо ёсьць небясьпека ўдзень калі падымецца

Працяг на старонцы 6

СУБ'ЕКТ ФЭДЭРАЦЫІ

Працяг са старонк 5

сонца і разьмякне дарога, да Ведзяно не даб рацца. У гарах нападала шмат сьнегу

Ведзяно – радзіма Басаева. Чым далей у горы, тым болей лёзунгаў і плякатаў заклікаюць галасаваць за Шаміля. На пад'езьдзе да Ведзяно нечаканая карціна — дарога расчышчаная грэйдэрам і пасыпаная пяском. Адчуваецца, што ўлада ёсьць.

У двары Шаміля поўна журналістаў, баевікоў і проста цікаўных. Шаміль у цывільным. Да яго кідаюцца рэпарцёры. Ахова спрабуе стрымаць гэты наскок. Тлум. Дыктафоны, мікрафоны, аўтаматы, кулямёты, відэакамэры – суцэльнае шчаціньне.

Сп. Басаеў, ці можаце вы афіцыйна пацьвердзіць, што ў вашых атрадах за незалежнасьць Ічкерыі змагаліся беларусы?

– Так, я магу гэта пацьвердзіць. На нашым баку змагаліся людзі шмат якіх нацыянальнасьцяў, у тым ліку і беларусы...

Далей, калі я зьвярталуся з такім пытаньнем да каго-небудзь з чачэнскіх афіцыйных асобаў, камандзераў альбо простых баевікоў, кожны пацьвярджаў прысутнасьць беларусаў у чачэнскім супраціве, але калі я спрабаваў высьветліць штосьці канкрэтнае, то сустракаў альбо насьцярожаны позірк, альбо хітраватую ўсьмешку. Без адпаведных рэкамэндацыяў цяжка высьвятляць падобныя рэчы. Гэта тлумачыцца тым, што пад выглядам журналістаў тут часта працуюць агэнты расейскай ФСК. Ад'ютант генэрала Масхадава Хусэйн Ісханаў параіў зрабіць афіцыйны запыт на адрас генштаба Ўзброеных Сілаў Чачэнскай Рэспублікі Ічкерыі.

Калі мы зьяўляемся на ўчастку, усе адчуваюць асаблівую адказнасьць моманту. Назіральнікі мусяць пабачыць, што выбары праходзяць сумленна. Пытаньне "Ну як нашы выбары нармальна прайшлі, без парушэньняў?" суправаджала нас паўсюль, дзе б мы ні былі. Для чачэнцаў гэта ня проста выбары, гэта іх лёс. Недзе паміж Ведзяно і Шалі запрашаюць у дом на гарбату. Нясьпешная размова пра выбары і вайну...

Накіроўваемся ў бок Гудэрмэса. Ёсьць магчымасьць сустрэцца яшчэ з адным пэрсанажам гэтай вайны Салманам Радуевым.

Пад'яжджаем. Блек-пост. На невялічкім будынку шыльда – Штаб Арміі генэрала Дудаева. Радуеў у сябе, але пасьля зробленага на яго замаху дрэнна сябе адчувае, таму ад сустрэчы адмаўляецца. З намі размаўляе камісар па бясьпецы радуеўскага вайсковага злучэньня палкоўнік Сулейман Сарханаў.

Ці вядомыя вам беларусы, як я ваявалі на чачэнскім баку?

Чалавек, які стаў на шлях джыхаду, ня можа хлусіць. Таму заяўляю афіцыйна – на баку чачэнцаў ваявалі і беларусы, і ўкраінцы, і самі расейцы. Мне прыходзілася зь імі сустракацца.

Шалі. Прысутнічаем на падліку галасоў. Час галасаваньня падоўжылі на дзьве гадзіны. Народу прыйшло прагаласаваць столькі, што ня ўкладіся ў раней вызначаны тэрмін. Чакаем. А палове адзінаццатай вечара падлік галасоў урэшце пачынаецца. Назіральнікі ад кандыдатаў пільна сочаць за працэсам. Можна не сумнявацца — махлярства ня будзе. Рызыка вельмі вялікая. За спробу можна быць пакараным радыкальна і на месцы.

Падыходзіць сталы дзядзька. Углядаецца ў маю акрэдытацыю.

Беларусь? Слухай, ну скажы мне, што ваш Лукашэнка так шчэміцца ў Расею. Хіба можна так прадаваць свабоду. Няўжо вы ня бачыце, што такое імпэрыя часоў распаду

Маўчу. Потым кажу:

У вас жа таксама Заўгаеў быў

Дзе зараз той Заўгаеў? – чую ў адказ

Кажуць, у Танзаніі.

Нічога і там дастанем. Пазьней, як з гэтым справамі разьбярэмся. І вы разьбярыцеся.

Здаравенны ахоўнік у зялёным барэце з усьмешкай:

– Слухай, у нас тут усе разьбіта, адбудоўваць трэба. У вас незалежнасьць бараніць трэба, давай бартэр – вы нам атрад будаўнікоў, мы вам – атрад Басаева!..

Сьмяемся... Ноч. Падлік скончаны. На нашым участку наперадзе Масхадаў, за ім Басаеў.

Басаева любяць усе, і тыя, хто галасаваў за Масхадава, і тыя, хто за Яндарбіева. Моладзь, тая проста фанацее. Але, відаць, прэзыдэнтам яму ня быць. Па-першае, народ стаміўся ад вайны. Па-другое, і, відаць, галоўнае, Басаеў малады. Малады прэзыдэнт выпадае з кантэксту чачэнскай традыцыі. У Чачэніі маладых любяць, а выбіраюць сталых. Там паважаюць старэйшых.

... Сам і дасьведчаны з нас чалавек, Наташа Мядзьведзева, сьпіць на галоўным стале мэрыі горада Шалі. Урэшце а палове пятай зьяўляецца машына.

У нашым доме ня сьпяць, поўна людзей. Ажыўлена абмяркоўваюць выбары. Настрой неадназначны. З аднаго боку ўрачыстасьць моманту, зь іншага — ня спраўджаныя надзеі. Сям'я галасавала за Яндарбіева. За сталом кавалер вышэйшай чачэнскай узнагароды Сяргей Кавалёў крытыкуе чачэнскі закон аб выбарах. Сапраўды, ёсьць далікатныя моманты ў дачыненьні да правоў заўгаеўскага атачэньня. Чачэнцам гэткія заўвагі Кавалёва не падабаюцца.

– За што я ваяваў? За тое, каб яны напрыяжджалі і карысталіся тымі правамі, якія я адваяваў? Такога ніколі ня будзе, – абураецца адзін з прысутных чачэнцаў, праўда, пасьля і ў іншым пакоі.

Я скарыстоўваю момант, каб пагаварыць з С.Кавалёвым і Б.Панкіным.

– Як Вы думаеце, ці магчымае сеньня на палітычнай прасторы Расеі зьяўленьне Лукашэнкі як рэальнага прэтэндэнта на ўладу?

С.Кавалёў. Мне хочацца спадзявацца, што гэта нерэальны прэтэндэнт. Хаця б з-за расейскай млявасьці да аб'яднаньня справа ня дойдзе. Як мне патлумачылі, рэфэрэндум ваш быў сфальсыфікаваны

– Але, як кажуць, існуе фэномэн Лукашэнкі.

С.Кавалёў: Значыць, Беларусь дазволіла стварыцца гэтаму фэномэну.

Б.Панкін: Калі б існаваў гэткі фэномэн, то не спатрэбілася б рабіць фальсыфікацыі. Тады б ён гуляў адкрыта і здолеў бы перамагчы.

Магчыма, але ў свой час на Лукашэнку не

КРОНІКА ЧАЧЭНСКАГА

1772-73 Пэрсідзкі паход Пятра І праз Чачэнію і Дагестан

Канец XVIII ст. Кацярына ІІ перасяліла запароскіх казакоў на Кубань для барацьбы з горцамі.

1785 Шэйх Мансур пачынае прапаганду ідэі сумеснай барацьбы горцаў супраць Расеі пад сьцягам ісляма (т зв "мюрыдызм")

1791. Шэйх Мансур узяты ў Анапе ў палон Памёр у Шлісэльбурскай турме

1802-32. Партызанскі антырасейскі рух Бей Булата. Правадыр забіты агентам царскай адміністрацыі

1834 Імамам мюрыдаў выбраны Шаміль.

1839 Пасьля 10-тыднёвай блякады расейцы бяруць рэзыдэнцыю Шаміля "Ахульга" Шаміль уцякае

1840-я. Войскі Шаміля вызваляюць ад акупацыі амаль увесь Паўночны Каўказ.

1842. 1-ая экспэдыцыя расейцаў на рэзыдэнцыю Шаміля ў Дальга. Поўная параза

1845 2 ая т зв "сухарная" экспэдыцыя на Дарго пад кіраўніцтвам Варанцова. За 2 тыдні баёў расейцы згубілі 3500 салдат забітымі. Варанцоў вымушаны адступіць.

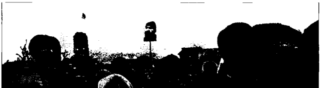
1851. Пасьля сваркі ад Шаміля адыходзіць лідэр дагестанцаў Хаджы Мурат.

1858. Бой каля Назрані. Шаміль церпіць паразу

1859 Расейцы бяруць Гуніб (штаб Шаміля) Шаміль узяты ў палон

1864. Перасяленьне найбольш актыўных байцоў супраціву з Чачэніі ў Турцыю (каля 23 000 чалавек).

1877 Паўстаньне Аліба Хаджы

1906-13. Барацьба абрэка Зелімхана з расейскай адміністрацыяй

1917 У верасьні Паўночна-Каўкаскі кангрэс абвяшчае незалежную Паўночна-Каўкаскую рэспубліку (прэзыдэнт Т.Чармоеў)

1918-19 Белая армія Дзянікіна ліквідуе Паўночна-Каўкаскую рэспубліку.

1919, верасень. Паўстаньне Урус-Хаджы (эміра паўночнага Каўказа). Памёр у 1920.

1920, люты Чырвоная Армія бярэ Грозны

1920, жнівень Паўстаньне ўнука Шаміля Саід Бека.

1921, 20 студзеня Ва Уладзікаўказе на прынцыпах шырокай аўтаноміі абвешчаная Горская Рэспубліка ў складзе РСФСР

1922 Утвораная аўтаномная Чачэнская акруга

1928-30 Спробы калектывізацыі правакуюць паўстаньне Шыты Істамуіхава. Ня маючы сілаў задушыць мяцеж, Масква прыняла ўмовы паўстанцаў. Праз нейкі час Шыта забіты агентамі ГПУ

1930-я. Пачатак пэрманэнтнага партызанскага руху ў Чачэніі. Да 1944 у баях загінулі амаль 20 000 чырвонаармейцаў і савецкіх работнікаў.

1936, 5 сьнежня. Абвешчаная аўтаномная Чачэна-Інгуская Рэспубліка

1937, 31 ліпеня. НКВД праводзіць "генэральную апэрацыю супраць контррэвалюцыйных элемэнтаў" Разгромленая інтэлігенцыя і нацыянальныя партыйныя кадры

1940 зіма Паўстаньне Х Ісмаілава

1942. Да Ісмаілава далучаецца партызанская група Шарыпава. Абвешчаны "Народна-Рэвалюцыйны Ўрад Чачэніі". Савецкія войскі бамбардуюць зоны паўстаньня

1944, 23 лютага НКВД праводзіць апэрацыю "Горы". Каля мільёна чачэнцаў і інгушаў выселеныя ў Казахстан

1956 Хрушчоўская амністыя

1957. Аднаўленьне аўтаноміі правакуе хваляваньні сярод расейскага насельніцтва

1960-80-я Час адноснага заціішша. Дробныя сутычкі на нацыянальнай глебе

1990, 25 лістапада Праведзены зьезд "Аб'яднанага Кангрэсу Чачэнскага народа" (АКЧН), які ўзначальвае Д Дудаеў.

1990, 27 лістапада. Дэклярацыя аб сувэрэнітэце Чачэна-Інгушэціі.

1991, 21 жніўня. Да ўлады у Чачэніі прыходзіць Д.Дудаеў

1991, 3 верасьня. Вярхоўны Савет Чачэна-Інгушэціі (старшыня Д Заўгаеў) распушчаны

1991, 27 кастрычніка. Прэзыдэнцкія і парлямэнцкія выбары ў Чачэніі. Прэзыдэнтам абраны Д Дудаеў

1992, 11 студзеня Дэклярацыя незалежнай Чачэніі

1992, 7 лістапада Указ Б.Ельцына аб увядзеньні ў Чачэніі Надзвычайнага становішча. Указ ня быў ратыфікаваны ВС РСФСР

1992-93. Чачэнскі батальён Ш Басаева змагаецца ў Абхазіі.

1992. Пад час асеціна-інгускага канфлікту расейскія войскі выходзяць на межы Чачэніі.

зважалі ў беларускім парлямэнце. А ён стаў прэзыдэнтам. Цяпер тое самае назіраецца з боку палітыкаў расейскіх, прынамсі тых, хто да нас прыяжджае

С.Кавалёў: Я спадзяюся, што Лукашэнку ня ўдасца пранікнуць на расейскую палітычную прастору. Нават, калі яму гэта ўдасца, як мне падаецца, расейскі выбаршчык ня будзе галасаваць за чужога

Б Панкін: Прыход Лукашэнкі, вядома, быў бы для нас катастрофай, як ён стаўся катастрофай для Беларусі. Я веру што да гэтай катастрофы ня дойдзе. Хаця б таму, што сама працэдура, якую трэба зьдзейсьніць, каб справа дайшла да выбараў, такая, што ў ёй завязьне не адзін Лукашэнка, а дзесяць лукашэнак.

С Кавалёў: Я спадзяюся, што і да аб'яднаньня справа ня дойдзе. Ельцын зрабіў прапанову, Лукашэнка адразу даў задні ход Ельцын агучыў усё гэта, відаць, каб выбіць ініцыятыву ў камуністаў і Думы Камуністы пра гэта таксама сур'ёзна ня думаюць. Ну, навошта ім Лукашэнка?

Б.Панкін. У іх сваіх лукашэнак хапае і значна буйнейшых рангам і значна больш прадказальных.

С.Кавалёў: А ўвогуле трэба да вас прыехаць, каб лепш азнаёміцца з сытуацыяй

***

Пераварыць сытуацыю, якая сеньня склалася ў Ічкерыі чачэнцам будзе няпроста. Народ традыцыйна вельмі амбітны ганарлівы ня здольны прайграваць

Ужо сёньня вядуць барацьбу дзьве мадэлі разьвіцьця краіны ісламская і сьвецкая. Прычым абодвум усталявацца ў чыстым выглядзе перашкаджае чачэнская традыцыя. Простае прымяненьне ісламскіх законаў не праходзіць Старшыня Канстытуцыйнага Суда Іхван Герыханаў распавядаў пра наступны выпадак Аднаго чачэнца прысудзілі паводле суду шарыята да пакараньня. Пакараньне складала дваццаць восем удараў палкай На вачох людзей Прысуд быў выкананы. Праз колькі дзён знайшлі чалавека, які выконваў прысуд. Забітага. На целе налічылі дваццаць восем нажавых ранаў. Пасьля гэтага выпадку шарыяцкі суд прымяняецца з улікам чачэнскіх звычаяў Прынамсі падсудны можа выбіраць якім судом яго будуць судзіць, шарыяцкім ці не

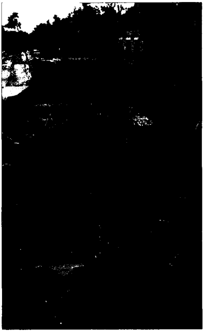
Традыцыя дапамагае выжыць у надзвычайных складаных умовах. Са словаў саміх чачэнцаў зьяднала нацыю ў маналіт расейская агрэсія і чачэнская традыцыя.

Кожны з кандыдатаў у прэзыдэнты пакляўся на Каране, што ў выпадку выбраньня будзе бараніць незалежнасьць любымі сродкамі, а ў выпадку невыбраньня прыме выбар народа Гэта ня проста словы, тут за парушэньне слова могуць пазбавіць галавы Абяцаньне халадзільнікаў і тэлевізараў не праходзіць

Праблема злачыннасьці ў Чачэніі стаіць востра, але зноў жа яна пачала перашкаджаць чачэнскай традыцыі і мусіць быць вырашаная. Вырашаная радыкальна Пра гэта казалі і Яндарбіеў і Басаеў, і Масхадаў. Да гэтага падрыхтаванае грамадзтва. З гэтага пункту гледжаньня можна меркаваць і пра незалежнасьць краіны. Калі традыцыя на баку незалежнасьці, значыць яна мусіць быць Расея вымушаная з гэтым лічыцца

***

Цэнтарвыбаркам разам з Гульдэманам паводле папярэдніх вынікаў правялі прэс-канфэрэнцыю. Спала напружанасьць Датчанка — назіральніца АБСЭ распавядала Ігару Пакойнаму журналісту са Славакіі, жудасны выпадак пра ўмовы яе жыцьця ў Чачэніі. Аднойчы ўначы ў гатэлі аэрапорту яна прачнулася ад адчуваньня што на падушцы ёсьць нешта апроч яе галавы. Калі яна, халадзеючы ад жаху паспрабавала глянуць на гэтае нешта, гэтае нешта, у сваю чаргу, паспрабавала адкусіць ёй вуха. Нечым аказаўся здаравенны пацук Датчанка, як сапраўдны нашчадак вікінгаў ня страціла прытомнасьці і ўпарта змагалася за ўласнае вуха На яе крыкі зьбегліся калегі і ахова Пацук вымушаны быў саступіць

Выяжджаючы з прэс-канфэрэнцыі якая адбывалася ў будынку аэравакзалу, у сьвятле фараў нам давялося ўбачыць здаравеннага пацука, які крочыў у напрамку гатэля Можа, гэта быў той самы..

Увечары перад тым як класьціся спаць, згадваю што сёньня мой дзень нараджэньня Заўтра дадому

P S

Менск. Тацяне Сьнітко прыйшлося разьвітацца з рэдакцыяй "Зьвязды". Прычына — паездка за свой кошт у Чачэнію. Адна з прэтэнзіяў Вы сваім учынкам прынізілі мужчын нашай рэдакцыі .

Без камэнтару.

Пасьля паездкі адчуў павышаную увагу да сваёй асобы, нават нейкі флёр гераічнасьці, асабліва з жаночага боку Ну маўляў, як жа, ён быў там!

На старонках моднай газэты сымпатычная журналістка разважае пра сапраўдных мужчын беларускай палітыкі Расчараваная ў адных, пагражае зьбегчы да другога, адзінага сапраўднага.

Як лёгка ў Беларусі стаць джыгітам! Каб набыць гэты самы флёр гераічнасьці ў адпаведнай тусоўцы трэба зьезьдзіць нават не на вайну — на выбары Каб стаць сапраўдным мужчынам у вачох электарату і сымпатычных журналістак, трэба ў зручнай сытуацыі прастрэліць свой мэрсэдэс, а пасьля час ад часу сувора пазіраць з экрана У Чачэніі дзеля гэтага трэба быць Шамілем Басаевым.

Алег Дашкевіч

Здымк Н Мядзьвездзевай

СУПРАЦІВУ

1993, сакавік-чэрвень Супрацьстаяньне Дудаева і апазыцыі Дудаеў распускае парлямэнт

Канец 1993. У Надцерачным раёне апазыцыя ствараe "Вярхоўны Савет" (старшыня Аўтурханаў), які адразу зьвяртаецца па падтрымку ў Маскву

1994, лета Выхад палявых камандзіраў Лабазанава і Ганцімірава з-пад кантролю Дудаева.

1994, кастрычнік-лістапад. Апазыцыя актывізуецца, пачынае выкарыстоўваць бронетэхніку і авіяцыю, якую дае расейскі бок.

1994, 26 лістапада. Апазыцыя штурмуе Грозны Пяхота Аўтурханава кідае танкавую калёну расейцаў, якая стане ахвярай дудаеўцаў Спалена 20 танкаў.

1994, 29 лістапада. Савет Бясьпекі Расеі вырашае пачаць інтэрвэнцыю.

1994, 1 сьнежня Пачынаецца бамбардаваньне Грознага

1994, 9 сьнежня. Інтэрвэнцыя Расеі Для кіраваньня Чачэніяй створанае тэрытарыяльнае кіраваньне

1994, 28 сьнежня Ельцын аддае загад прыпыніць бамбардаваньне, але яно працягваецца

1995, 31 сьнежня Навагодні штурм Грознага. Яшчэ адна няўдалая спроба Масквы. Жахлівыя ахвяры сярод мірнага насельніцтва.

1995, 10 студзеня Фэдэралы паступова бяруць пад кантроль сталіцу Чачэніі. Колькасьць забітых салдат 1100.

1995, 7-8 красавіка. "Зачыстка" Самашак. Пад час карнага рэйду спэцназу загінулі 94 мірныя жыхары.

1995, 25 траўня Пры пасярэдніцтве АБСЭ ў Грозным пачынаюцца перамовы.

1995, 1 жніўня Фэдэральная групоўка падыходзіць да горных раёнаў Бамбардаваньне горных вёсак

1995, 16 жніўня. Група Ш Басаева захоплівае 500 закладнікаў у Будзёнаўску і прымушае ўрад Расеі пачаць перамовы

1995, 30 ліпеня. Падпісаная мірная дамова аб раззбраеньні, абмене палоннымі.

1995, жнівень. Няўстойлівая сытуацыя

1995, 24 жніўня. Масква заяўляе, што ня выведзе войскі да поўнага раззбраеньня чачэнцаў Чачэнскі бок тлумачыць гэта як абвяшчэньне вайны

1995, 6 кастрычніка Замах на генэрала Раманава

1995, 10 кастрычніка Уведзенае надзвычайнае становішча ў Грозным. Зноў бамбардаваньне населеных пунктаў

1995, 24 кастрычніка. Старшынём прарасейскага ўраду нацыянальнага адраджэньня прызначаны Д.Заўгаеў

1995, 11 сьнежаня Басаеў афіцыйна разрывае мір.

1995, 14 сьнежня. "Ліпавыя" выбары новага чачэнскага прэзыдэнта Натуральна, перамог Д.Заўгаеў

1995, 20 сьнежня. Пачынаецца штурм Гудэрмэса.

1996, 9 студзеня Група Радуева бярэ групу закладнікаў у Кізьляры

1996, 10 студзеня. Пасьля падману з расейскага боку баявікі і закладнікі вымушаныя спыніцца ў Первамайскім.

1996, 13-19 студзеня. Штурм Первамайскага элітнымі расейскімі часткамі. Ня гледзячы на трайное кальцо, частка баевікоў прарываецца У Расеі пачынаецца збор подпісаў за спыненьне вайны.

1996, 16 лютага Фэдэралы захапілі стаўку Масхадава ў Навагрозьненскім

1996, 1 сакавіка Бой за Бамут

1996, 31 сакавіка. Ельцын прапануе плян урэгуляваньня.

1996, 22 красавіка У сяле Гехі загінуў Д.Дудаеў Выканаўцам абавязкаў прэзыдэнта прызначаны З.Яндарбіеў

1996, 29 траўня. У Маскве дэлегацыя Яндарбіева падпісвае мірную дамову.

Пачатак чэрвеня Двухбаковыя заявы аб зрыве мірнай дамовы.

1996, 9 ліпеня Баявыя дзеяньні пачаліся ізноў

1996, 6 жніўня Сілы чачэнскага супраціву пераходзяць у наступ, атакуючы адначасова галоўныя цэнтры краіны.

1996, 12 жніўня Лебедзь сустракаецца з Масхадавым.

1996, 23 жніўня У Новых Атагах падпісаная дамова аб замірэньні.

1996, 30 жніўня Лебедзь і Масхадаў прымаюць у Хасаўюрце дамову аб прынцыпах узаемных адносінаў паміж Расеяй і Чачэніяй. Згодна зь якой з Чачэніі выводзяцца расейскія войскі. У сваю чаргу Чачэнія да 1 01.2001 павінна распрацаваць канцэпцыю свайго будучага статусу

Падрыхтаваў Лелік Ушкін.

Узьлюбі прэзыдэнта

або “Машына часу” Юрыя Хашчавацкага

На працягу чатырох дзён у конкурсе Бэрлінскага фэстывалю паказваўся дакумэнтальны фільм беларускага кінадакумэнталіста Юрыя Хашчавацкага "Звычайны прэзыдэнт". Гэта першы шырокі паказ скандальнае стужкі, галоўным героем якой стаў прэзыдэнт Рэспублікі Беларусі Аляксандар Лукашэнка.

Шмат гадоу Хашчавацкі спрабуе увасобіць у жыцьцё адну з шматлікіх сваіх ідэяў – запусьціць Машыну часу". Гэты праект паўстаў дзякуючы знаёмст ву рэжысэра з магчымасьцямі сучаснага кам путаранага кінамантажу. Працуючы ў архівах ён ня раз лавіў сябе на думцы, што тыя або нішыя кадры ён ужо бачыў не аднойчы. Твар старога, які трапіў у кадар пяцьдзесят гадоў таму, запомніўся яму гэтаксама трывала, як напрыклад панарама старога Віцебска у якім жыў Марк Шагал. Справа ў тым, што ў пачатку стагодзьдзя ўвага кінаапэратараў больш была сканцэнтраваная ня столькі на аб'екце здымкі, колькі на самой кінакамэрь, магчымасьці якой былі абмежаваныя. Гэта адна з прычынаў таго, што ў канцы стагодзьдзя многія кінадакумэнталісты адчулі недахоп архіўнага кінаматэрыялу. Рэжысэр зразумеў, што кампутарны мантаж дазволіць, калі так можна сказаць, кроніку мінулых гадоў. Убачыць той час не вачыма мастака, які выбірае падзеі са сваёй волі, а ўласнымі, узбуйняючы дэталі другога пляну: прадметы і твары людзей, якія часта выпадкова апыналіся ў кадры. Зьявілася магчымасьць разглядзець іх больш уважліва – даведацца як выглядалі яны ў штодзённасьці, якія ў іх былі манеры якую абіралі пароду сабак..

Але наш час рухаецца настолькі імкліва, што кожнага разу выцясьняе "машыну часу". І Хашчавацкі зноў мусіць выступаць у ролі летапісца. Праўда, будучы ў палоне сваёй запаветнай мары, ён зьняў фільм пра прэзыдэнта у стылістыцы, якую, магчыма, некалі назавуць стылістыкай лічбавага мантажу

Фільм "Звычайны прэзыдэнт" – гэта пільнае назіраньне за героем і ягоным атачэньнем на працягу двух гадоў, стварэньне псыхалягічнага партрэту Лукашэнкі з дапамогай камэры й цытаты, якія выконваюць у руках рэжысэра ролю скальпэля і павелічальнага шкла. Вось прэзыдэнт павольна паварочвае галаву ўлева, а вочы у гэты самы момант глядзяць управа. Погляд насьцярожаны нават тады калі побач толькі набліжаныя. А вось прэзыдэнт яшчэ не прэзыдэнт, але ўжо хоча ім стаць. Рэжысэр запавольвае рух камэры і мы бачым бацькоўскі рукапоціск аднаго з "сьпічрайтэраў" галоўнага барацьбіта з карупцыяй пасьля этапнага выступу ў парлямэнце. "Маладзец, сынок", – укладзена ў гэты жэст – "справіўся, не адступіў ад тэксту". Ня пройдзе і году як гэты паплечнік правадыра будзе выгнаны зь ягонага статку.

І на працягу ўсяго фільма аўтарскі тэкст у выкананьні Хашчавацкага Ягоны голас іранічны, а не бесстароньні, як прынята было ў савецкаи кінадакумэнталістыцы. Разбурэньне гэтай традыцыі пачаў Міхаіл Ром, памяці якога прысьвечаны фільм. У словы ўкладаецца канкрэтны сэнс, ніякіх стылёвых вывертаў – як кажуць, каб кожнаму было зразумела.

Фільм і задумляўся ў жанры кінаагіткі, як бы у піку "Дзецям хлусьні" (скандальна нашумеламу антыбээнэфаўскаму фільму, зьнятаму напярэдадні першага рэфэрэндуму) маўляў, мы вас вашай жа зброяй... Але жорсткай агіткі не атрымалася. Падобна, рэжысэр ня здолеў адмовіцца ад майстэрства дзеля палітычнай барацьбы. Гады паўтара таму ён казаў мне, што ня бачыць сябе ў ролі выканаўцы пэўнае місіі, бо ведае, што варта яму захапіцца сваім героем і ўся ідэя фільма уся канцэпцыя можа ляснуць

Так ужо было, калі японская тэлекампанія NHK замовіла яму фільм проста аб расейскаи глыбінцы а Хашчавацкі, патрапіўшы пад чары аднаго дзіўнага туляка, зьняў "Расеиская шчасьце" – гісторыю каханьня. А японцы так і не зразумелі, што і гэта жыцьцё глыбінкі. Падобнае адбылося і ў часе здымкі "Аазісу" – фільма, зьнятага да дзясятых угодкаў Чарнобыльскай трагедыі (дарэчы, гэтым фільмам адкрываўся леташні Бэрлінскі фэстываль)

І ў "Звычайным прэзыдэнце" рэжысэр ня здолеў пазьбегнуць захапленьня сваім героем. Але захапленьне аказалася са знакам мінус, як і ўсе пачынаньні прэзыдэнта, які сам стварыў свой вобраз: рэжыэзру заставалася назіраць і слухаць а гледачу – верыць або ня верыць уласным вушам. Сапраўды цяжка паверыць у тое, што кіраўнік дзяржавы кожны трэці грамадзянін якой загінуў у II сусьветную вайну, кажа, што "ня ўсё толькі дрэннае" было ў палітыцы Гітлера. Зразумела што многія й не паверылі. Вось чаму зусім проста было ідэолягам Лукашэнкі знайсьці жанчыну з глыбінкі, гатовую выліць свой гнеў на ўсе расейскія тэлеканалы, якія ганьбуюць Яе Прэзыдэнта.

У адрозьненьне ад папярэдніх працаў Юрыя Хашчавацкага, у фільма "Звычайны прэзыдэнт" не аказалася глядацкай аўдыторыі ў звычайным разуменьні гэтага слова. Кажуць, што Аляксандар Лукашэнка быў у ліку першых гледачоў, і ягонае стаўленьне да пабачанага па ўплывала на экранны лёс карціны. Не спадабалася прэзыдэнту, што аўтары яе не засталіся прастадушна-дабразычлівымі назіральнікамі якія б захапляліся ягонай прыгажосьцю і маладосьцю. Нават падбухторваньне "Вы ж дужы пакажыце фільм народу" з боку журналіста Каравулава, паважанага прэзыдэнтам РБ, не падзейнічалі. У Менску відэакасэты зь фільмам перадаюцца з рук у рукі гэтаксама як дваццаць гадоў таму кнігі самвыдавецтваў Яго не паказаў ніводзін расейскі тэлеканал, у апошні момант ён быў зьняты з эфіру і на ўкраінскім тэлебачаньні (гэта адбылося перад сустрэчай Лукашэнкі з Кучмам у Гомелі) Двойчы паказалі стужку тэлеканалы Літвы.

Але фэстывальнае жыцьце вялікім гэтага сьвету не падуладнае гэтаксама, як і хада гісторыі. Проидуць гады і мы або нашыя нашчадкі азіраючыся на падзеі мінулых гадоў з хваляваньнем будуць згадваць пра дзень сёньняшні і, узіраючыся ў кадры архіўных матэрыялаў, будуць удзячныя рэжысэрам, якія, як Юры Хашчавацкі, падрабязна фіксавалі час

Алена Лукашэвіч

ЧУЖОЕ ВОКА

Багатая фактура беларускага жыцьця стварае новыя магчымасьці для творчасьці. Тут ужо шмат што будзе залежаць ад Вас саміх. Што Вы выбераце для сябе якую эстэтыку? Гатовыя будзеце выказваць свае эмоцыі й грэблівасьць ці пагодзецеся з тым што Вы ня ўсё здольныя растлумачыць?

Фільм Юрыя Хашчавацкага мусіў зьявіцца. За гэта сьведчыла ўся ранейшая практыка кінадакумэнталіста — ягоная ўвага да самых вострых тэмаў, уласны нонканфармізм, шырокія сувязі. Усе названыя кампанэнты творчай актыўнасьці выканалі сваю ролю ва ўзьнікненьні стужкі "Звычайны прэзыдэнт". Фільм быў створаны у рэчышчы пэўнай кінематаграфічнай традыцыі, нават апэляцыя да сугучнасьцяў назваў "Звычайны фашызм" — "Звычайны прэзыдэнт" мусіць падкрэсьліць гэтую традыцыю ды зрабіць яе пазнавальнаю Фільм патрабуе прызвычаенасьці вока гледача.

У тым і рэч, што фільм разьлічаны на зьнешняга гледача, прычым вельмі канкрэтна — на расейскае вока. Для адаптацыі робяцца калькі — у ромаўскім фільме адносна Гітлера скарыстаны сюжэт "Ён і ваўчарка", тут адносна Лукашэнкі — "Ён і дзяўчына". І вось адпрацаваўшы эфэкт пазнавальнасьці, стваральнікі стужкі нанізваюць на ўсю беларускую фактуру насьмешкі, ёрніцтва.. Не сатыра супрацьстаіць тупасьці, а разьвязаныя словы спрабуюць тлумачыць расейскай публіцы беларускую загадку" Падобна, што фільм мог быць замоўлены й пралабіраваны пэўнымі маскоўскімі банкаўскімі коламі, якім абрыдлі прэтэнцыёзныя й няўстрыманыя наступы цьмяных бізнэсструктураў, утвораных вакол вышэйшых эшалёнаў беларускай улады. Не выпадкова таму адна з галоўных гераіняў фільма — мытная мяжа паміж Расеяй і Беларусяй якую зьнішчылі і зноў аднаўляюць. Прадстаўнікі гэтых маскоўскіх колаў у Беларусі — нашыя саюзьнікі ў такой сытуацыі. Але які няўтульны погляд у гэтых саюзьнікаў!

Так атрымалася, што мне прыйшлося глядзець адначасова дзьве стужкі — "Звычайнага прэзыдэнта" і нарэзку відэаматэрыялаў паводле падзеяў Менскай вясны — 1996. Прафэсійна зробленая першая стужка можа пакінуць беларускага гледача у панурым стане. Файна, што наступнай ішла відэанарэзка. Яна сьведчыла зусім не пра закасьцянеласьць і безвыходнасьць, а пра іншыя працэсы — пра нараджэньне нечага новага. У параўнаньні са сцэнамі незвычайнага стыхійнага жыцьця "Звычайны прэзыдэнт" глядзіцца як чужы фільм пра чужую палітыку

Але "Звычайны прэзыдэнт мае дачыненьне да Сучаснай гісторыі Беларусі, бо сьведчыць пра погляд на яе збоку. Таму я зрабіў копію гэтага фільма й пакінуў у сваім архіве

Алег Дзярновіч

ПАДЗЕІ ГОДУ

2325 гадоў таму Аляксандар Македонскі рабіу паход на Ўсход. Аляксандар цар Македоніі, сын цара Філіпа II выхаванец Арыстоцеля, зрабіў шмат пераможных паходау, заваяваў землі да ракі Інд, стварыушы найбуйнейшую манархію старажытнасьці якая распалася пасьля ягонае сьмерці

1025 гадоў таму загінуў кіеўскі князь Сьвятаслаў Ігаравіч. У 965 годзе ён перамог Хазарскі каганат, рабіу паходы на Волскіх буугарау у 968 і 971 годзе – у Баўгарыю. Забіты печанегамі

425 гадоў таму Іван Жахлівы вымушаны быў абвясьціць пра адмену апрычніны хоць у паслабленым выглядзе яна працягвала існаваць да самай ягонай сьмерці.

400 гадоў таму князь Яраш Жыжэмскі стау браць на сваю карысьць мыта на мосьце, пабудаваным мяшчанамі "накладам сваім" на р Сьлепне, па дарозе на Магілёў. Гараджане былі заклапочаныя ня толькі стратай часткі гарадзкога бюджэту, але і тым што сяляне, якія жылі вакол горада ("падданыя шляхецкія") і прымушаныя былі плаціць маставы пабор перасталі вазіць у Менск прадукты.

300 гадоў таму каралём Швэцыі стау Карл XII. На пачатку Паўночнай вайны 1700-21 ён меў шэраг буйных перамогаў, але атрымаў паразу ад Расеі ў Палтаўскім баі 1709. Зьбег у Турцыю. У 1715 вярнуўся ў Швэцыю. Забіты пад час вайсковага паходу у Нарвэгію

люты

150 гадоу таму пачынае фармавацца першая камуністычная міжнародная рэвалюцыиная арганізацыя "Саюз камуністаў"

75 гадоу таму ў даліне Інда індыйскія археолягі знайшлі старажытныя гарады

75 гадоў таму сэр Фрэдэрык Дж Бэнтынг і Дж Дж.Р.МакЛеод адкрылі інсулін

3 сакавіка

100 гадоў таму быу знойдзены самы буйны з выстаўленых у музэях мэтэарыт Тэнт (30.883 кг). Яго знайшла блізка ад мысу Ёрк на заходнім узьбярэжжы Грэнляндыі амэрыканская экспэдыцыя на чале з капітанам 3 га рангу (потым контр адміралам) Робэртам Эдвінам Піры Эскімосы называлі гэты мэтэарыт Абнігіто Сёньня ён экспануецца ў Хайдэнскім плянэтарыі (Нью-Ёрк ЗША).

4 сакавіка

1972 год. У пеўня пароды банкіускай куры віду індыйскай джунглевай куры, якая выводзілася зь сярэдзіны XVII ст. на паўднёвым захадзе Японіі, была зарэгістрваная даўжыня хваста 10,6 м Уладар гэтага пеўня быў Масаша Кубота з Кочы (Шыкоку, Японія)

6 сакавіка

75 гадоў таму ў нізе Волп злавілі самую буйную прэснаводную рыбу ў былым СССР Гэта была бялуга Вага гэтага экзэмпляру была 1230 кг

10 сакавіка

1922 год. Прынятае рашэньне заснаваць самы буйны нацыянальны парк — Нацыянальны парк Вуд-Бафала ў Альбэрце (Канада), плошча якога 45.480 км². Сёньня у гэтым парку пераважна хваёвыя і мяшаныя лясы балоты Там ёсьць самая вялікая у сьвеце папуляцыя бізонаў (50 лясных і 12 тыс. сьцяпных) Гэта адзінае месца гнездаваньня белых амэрыканскіх жураvoў (каля 30 параў)

ЭКАНАМІЧНАЯ ПАМЯЦЬ

Эканамічная гісторыя Беларусі. Вучэбны дапаможнік / Выд. 2-е, дап. і перапрац / В.Галубовіч, Р Ермашкевіч, Г.Бурщчык і інш.; Пад агульнай рэд. В.Галубовіча — Менск НКФ "Экапэрспэктыва" 1995 — 432 с. ISBN 985-6102-16-2

Экономическая история зарубежных стран Курс лекций / Н.Полетаева, В.Голубович, Л.Пашкевич и др.; под общ ред В.Голубовича — Менск: НКФ "Экапэрспэктыва", 1996 — 432 с ISBN 985-6102-09 X

Нарэшце беларускія студэнты атрымалі паўнавартасныя падручнікі курсу эканамічнай гісторыі, бо дагэтуль студэнтам збольшага прыходзілася вывучаць гэтую дысцыпліну з састарэлымі падручнікамі (гісторыя ў іх "прыпыняецца" 10-15 гадоў таму). Але новыя кнігі дазволяць ня толькі запоўніць гэты часавы прабел.

Важная асаблівасьць гэтых двух выданьняў — тое, што аўтары зрабілі спробу адысьці ад марксісцка-ленінскай канцэпцыі пэрыядызацыі гісторыі — канцэпцыі грамадзка-гістарычных фармацыяў, якая базуецца на аснове спосабу вытворчасьці матэрыяльных даброт аў у грамадзтве. Хаця лёгіку Маркса адмовіць нельга, але ўсё ж гэткі погляд уяўляе сабой даволі спрошчанае разуменьне гісторыі як лінейна-прагрэсіўнага працэсу зьмены ніжэйшых грамадзкіх формаў вышэйшымі. Таму аўтары прапануюць зьвярнуцца да цывілізацыйнай канцэпцыі разьвіцьця чалавечага грамадзтва, якая патрабуе разглядаць гісторыю грамадзтва ня толькі як дыскрэтны працэс зьмены грамадзкіх фармацыяў, але і як адзіную агульную плынь для якой характэрная пасьлядоўнасьць і пераемнасьць ва ўсіх сфэрах жыцьця грамадзтва.

Марудна але пераадольваецца і каляніяльны сындром у беларускай гістарыяграфіі. Ня гледзячы на тое што "Эканамічная гісторыя Беларусі" складзеная на ўзор ранейшых выданьняў можна адзначыць яе галоўнае адрозьненьне — новы падыход у ацэнцы гістарычных падзеяў. "Аднаўленьне сацыяльна-эканамічнай памяці, яе ачышчэньне ад мітаў догмаў і схалястыкі мінулага" бярэцца аўтарамі за прынцып. Таму ня дзіўна, што пры складаньні гэтага падручніка былі скарыстаныя навуковыя працы М.Доўнар-Запольскага і У.Ігнатоўскага, якія за савецкім часам уважаліся за шкодныя антырасейскія происки" і знаходзіліся пад забаронаи.

Да таго ж, пры азнаямленьні з "Эканамічнаи гісторыяй Беларусі" чытач можа парадавацца падрабязнасьці дадзенага матэрыялу, дасьціпнасьці ягонай падачы. Зручны падзел на разьдзелы, багаты таблічны матэрыял, вялікая бібліяграфія сапраўды робяць гэтае выданьне дапаможнікам для студэнта.

Што да Экономической истории зарубежных стран", то гэта першае выданьне такога кшталту, зробленае ў Беларусі. І зробленае няблага. Цікавая пабудова падачы матэрыялу: замест традыцыйнага татальна-крытычнага апісаньня аўтары робяць аналіз з мэтай вывучэньня досьведу гаспадараньня ў заходніх краінах. Разглядаецца таксама і станаўленьне рынкавых адносінаў у Расеі, Украіне і краінах Балтыі. Але аўтары чамусьці ня ўказалі сьпіс выкарыстанай літаратуры на глебе якой складаўся гэты падручнік, таму студэнт ня мае магчымасьці зьвярнуцца да першакрыніцаў, што стварае ўражаньне самадастатковасьці гэтага выданьня

Такім чынам, у Беларусі патроху пачынае абуджацца навуковая дзейнасьць, свабодная ад ужо абрыдлага комплексу правінцыйнасьці і пачуцьця ўласнай непаўнавартасьці

П К

Унія і Віцебск

Віцебскі сшытак, N2, 1996

Якую ролю адыграла унія ў нашай гісторыі, і ў гісторыі Віцебску ў прыватнасьці? Аднаго адказу быць ня можа. Унія стала сапраўды народнай, масавай канфэсіяй, зьменшыла напругу паміж рознымі групамі насельніцтва, дасягнула вышэйшых узораў у мастацтве, дойлідзтве, пісьменстве. І на сёньняшні дзень, гледзячы на ўсю панараму беларускае спадчыны, мы мусім канстатаваць, што ва ўлоньні пакутніцы-уніі было створанае ўсё найболыш адметнае, уласна беларускае. Але грэка-каталіцызм не ўратаваў мову (гэта не ўваходзіла ў функцыі царквы, якая мусіла балянсаваць над вірам палітычных жарсьцяў), не зраўняў людзей паводле веравызнаньня ("рускія" каталікі ніколі не сядзелі на адных лавах з "лацінікамі" ў соймах), ды ўрэшце не стварыў сабе і самастойнага палітычнага заплечча (што выявілася ў хуткім і малакроўным касаваньні уніі ў Беларусі пры абыякавым назіраньні Эўропы).

Прычыны ўзьлёту і падзеньня уніі трэба шукаць ня столькі ў сфэры мастацкіх здабыткаў, колькі ў глыбіні псыхалёгіі беларусаў. Андрэй Катлярчук у артыкуле "Афіцыйныя сьвяточныя цырымоніі віцебскіх гараджанаў XV-XVIII ст." трапна адзначыў адну з найхарактэрнейшых віцебскіх рысаў: "Паводле "Віцебскага летапісу", у 1700 г. "віцябляне ў полі з цэхавымі значкамі і хлябамі (вялікарускі звычай! — **А.К.**) сустракалі расейскае войска", у 1701 г. аналягічна праходзіла сустрэча Пятра І". Як вядома, урачыстае ганараваньне расейскіх цароў не ўратавала Віцебск ад рабунку і спаленьня. Менавіта барбарскае зьнішчэньне Пятром І Полацка, Магілёва і Віцебска, галоўных цэнтраў праваслаўнае царквы ў Беларусі, прывяло да таго, што паўночны ўсход Беларусі стаў амаль сцяс грэка-каталіцкім. Выснова: унія ня стала прыстанішчам Духу, бо яе абіралі "ў піку крыважэрнаму суседу, ня ДЗЕЛЯ а СУПРАЦЬ.

Артыкул Валянціна Грыцкевіча, якім адкрываецца часопіс, "Міт пра унію", фактычна ўяўляе сабою панэгірык беларускаму каталіцызму, і абыходзіць увагаю супярэчнасьці, у якіх паўставала унія. Гэты артыкул — сьведчаньне найноўшага міту пра унію, як залатую банбаньерку, які ўжо трывала ўвайшоў у комплекс ідэяў беларускае эліты.

Людміла Іванова ў артыкуле "З гісторыі рэфармацыйнае царквы ў Віцебску ў другой палове XVI-XVII ст" падае шмат больш аб'ектыўную карціну рэлігійнага жыцьця Беларусі на прыкладзе аднаго гораду. Міты пра талерантнасьць і рэлігійную цярпімасьць у позьняе сярэднявечча аўтарка разьбівае на падставе багатага факталягічнага матэрыялу. Да прыкладу, падчас прыбыцьця ў Віцебск трох праваслаўных мніхаў "феадасіянаў" з Расеі — славутага Феадосія Касога і Арцемія з Фамою, праваслаўныя жыхары сустрэлі іх з такой нянавісьцю, што яны мусілі бегчы як мага далей з гораду. Уся гісторыя рэфармацыі ў Віцебску (якую вельмі грунтоўна падае сп. Іванова) паўстае як убогае ліпеньне пры некалькіх ня надта актыўных фундатарах. Тое, што першая хваля пратэстантызму не пакінула па сабе і знаку на Віцебшчыне — яшчэ адно сьведчаньне "загадкавае" беларускае душы. Перахварэўшы на чарговае захапленьне і не пабачыўшы ў ім рэзонаў, віцябляне лёгка пакінулі канфэсію, якая вымагала інтэлектуальных высілкаў і асабістае мужнасьці.

Матэрыялы, прысьвечаныя культаваму ўніяцкаму дойлідзтву і мастацтву, раскрываюць нам новыя старонкі ў сьвет неабсяжнае духоўнае традыцыі. Тамара Габрусь вяртаецца да тэрміналягічнае палемікі пра "віленскае барока". Гэты тэрмін, запушчаны ў навуковы ўжытак у 1930-я гады колам Віленскага Таварыства сяброў навук, меў у іх разуменьні шмат больш шырокія часавыя межы, ад часоў Пацаў (другая трэціна XVII ст.) да падзелаў Айчыны. Пад гэтым тэрмінам разумеліся традыцыі мураванага барочнага дойлідзтва Віленшчыны, Цэнтральнае і Паўночнае Беларусі. Крыху пазьней гэтым тэрмінам пачалі пазначаць помнікі сярэдзіны XVIII ст. на правінцыі, намякаючы на іхны вышэйшы, сталічны кшталт. Аднак тэрмін, з-за свае ўмоўнасьці аказаўся нязручным. Папершае таму, што ў XVIII ст у Вільні са значных помнікаў позьняга барока з ракайльнаю пластыкай ёсьць толькі адзін — кляштар місіянэраў, які значна саступае яснасьцю архітэктонікі і пластыкай асноўных модуляў помнікам Віцебска, Полацка, Глыбокага ды інш. Сёньня ў польскай і літоўскай навуцы прыняты погляд, што на абшарах ВКЛ у XVIII ст. суіснавалі тры асноўныя галіны архітэктурных уплываў: базыльянская, якая разьвівалася радыяльна ад Полацка (Віцебск, Ворша, Талачын, Глыбокае і г. д.), езуіцкая (трохнэфавыя глыбокія базылікі) — ад Вільні (Коўна, Горадня, Менск, Магілёў) і трынітарская, як маньерызм позьняга барока, якое ўжо цягнулася да клясыцызму (зальнага тыпу бажніцы з блізкімі да актагону альбо квадрату плянамі), якую падхапілі мар'явіты, рохіты і асабліва піяры, таксама ад Вільні да Берасьця і Мазыра. Каб пераканацца ў розьнасьці кшталтаў позьняга беларускага барока, варта параўнаць сабор Сьв. Сафіі і касьцёла аа. эзуітаў Сьв. Стафана ў адным Полацку. У гэтую ж пару захоўвацца яшчэ свае пазыцыі берасьцейска-пінская школа, якая цягнулася да Любліну і праваслаўная школа Магілёва. Натуральна, што сярод гэтых плыняў існавалі розныя палі канвэргенцыяў. З вышэйсказанага вынікае, што пошук зручных тэрмінаў — яшчэ справа будучыні.

Артыкулы Людмілы Хмяльніцкай, Ігара Цішкіна і Ігара Роцькі, зьмешчаныя запар адзіным блёкам, рэпрэзэнтуюць віцебскую школу гісторыі архітэктуры. Ужо сёньня можна канстатаваць, што такая школа склалася і яе характарызуе найперш магутная база натурных і археалягічных досьледаў, а таксама скрупулёзнае вывучэньне мясцовых бібліяграфічных крыніцаў. Істотна таксама і тое, што гісторыя архітэктуры Віцебска ствараецца дзеля непасрэднага яе практычнага ўжытку. Гістарычныя дасьледаваньні базыльянскага кляштару і царквы Ўваскрасеньня на Рынку ўжо сёньня ствараюць грунт дзеля рэалізацыі праектаў узнаўленьня гэтых аб'ектаў. Гэта працяг той традыцыі, калі, дзякуючы намаганьням дасьледчыкаў, была зрушаная справа аднаўленьня царквы Зьвеставаньня й рэгенэрацыі кляштару трынітараў.

Тэарэтычныя мастацтвазнаўчыя матэрыялы Ульяны Шаставец, Натальлі Трыфанавай, Васіля Пуцько і Людмілы Вакар сьведчаць, па-першае, пра недасьледаванасьць нашае мастацкае спадчыны, дзе яшчэ й сёньня можна пачувацца калюмбам, а, па-другое, пра парадоксі мастацтвазнаўчае навукі, якая разьвіваецца без свайго друку, без належнае сеткі музэяў, без падтрымкі нацыі, з ініцыятывы закаханых у сваю справу людзей. Дзе б яшчэ маглі быць надрукаваныя гэтыя матэрыялы калі б ня гэты віцебскі гадавік?

Варта адзначыць і прыкры прыклад тэндэнцыі, якая выявілася яшчэ ў папярэднім нумары: перадрук састарэлых матэрыялаў шматгадовае даўнасьці. Артыкул Чарняўскага і Цішкіна за 1987 (!) год з ужо ня існага часопіса "Помнікі гісторыі і культуры Беларусі" сканчаецца сэнтэнцыяй: "Падобны падыход да помнікаў архітэктуры зьяўляецца недапушчальным"... Праўда, за гэты час Ігар Чарняўскі ўжо даўно стаў намесьнікам старшыні Камітэта па рэстаўрацыі і кансэрвацыі помнікаў пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусі, за гэты час толькі ў Менску зьнішчаны тузін помнікаў, за гэты час прамільгнула гара публікацыяў з пустымі заклікамі ахоўваць... А хто ўсё ж пэрсанальна парушаў закон, хто аддаваў загады і хто зьнішчаў? І хто пэрсанальна мусіў і мусіць сёньня руліцца пра помнікі? Можа, калі б дзесяць гадоў таму аўтары адказалі на гэтае пытаньне і патрабавалі крымінальнае адказнасьці, многае можна было б выратаваць...

І апошняе: а што ж Магдэбурскае права якое было нададзенае Віцебску ў 1597, і якое стала нагодаю юбілейнага нумару? Прачытаем праз паўтара гады?... Згустак інтэлекту сьціскаецца ў адзін кулак для наступнага ўдару

Сяргей Харэўскі

СВАІМ КОШТАМ

Міхал Паўлаў Забойства Іасафата Кунцэвіча. — Віцебск, 1996.

Зьміцер Дзядзенка. Аршанская шляхта — Менск, 1996

Яшчэ зусім нядаўна аўтар кнігі, тэксту быў у нас амаль цалкам аддзелены ад працэсу выданьня бо працэс належаў дзяржаве і быў адным з галоўных "табу" савецкага рэжыму. Спроба самому памножыць тэкст разглядалася як "самвыдат" як замах на асновы і сувора каралася нават у незалежнасьці ад зьместу. Калі саслабелі ланцугі таталітарных законаў, аўтары і выдаўцы пачалі "вырывацца" на волю, але іх затрымалі аковы законаў эканомікі: кніга, нават сьціплая брашурка — рэчы дарагія, а падрыхтаваць яе, надрукаваць і прадаць зусім ня так проста, як здавалася ў інтэлігенцкіх мроях. Тым ня менш кнігі выходзяць, і, як гэта ні парадаксальна іх нават становіцца болей: не дае грошай дзяржава — знаходзяцца спонсары; усё выдавецтва можна трымаць на адным пісьмовым стале, нават друкаваньне кіраўнічы рэжым ня ў стане пракантраляваць цалкам, а жаданьне выказацца толькі ўзмацняецца ад перашкодаў.

Зараз перада мною дзьве такія кніжачкі сьціплыя вокладкі, нават выдавецтваў на тытуле няма толькі прозьвішчы аўтараў ды месца выданьня. Але гэта не псуе ўражаньня, і кніжкі, безумоўна, вартыя цікавасьці.

Невялікае папулярнае дасьледаваньне в цябляніна Міхала Паўлава прысьвечанае адной з самых дагэтуль спрэчных асобаў нашае гісторыі — сьвятому Язафату Кунцэвічу. Аўтар спрабуе зьвяртаючыся да сьведчаньняў сучасьнікаў ды ўдзельнікаў падзеяў, аднавіць гістарычную праўду і — паставіць яе "з галавы на ногі". Падрабязна прасочваючы сытуацыю у Віцебску 1620-х гадоў, у трагічны дзень 12 лістапада 1623, ён паказвае несапраўднасьць імпэрскай легенды пра Кунцэвіча —"душыцеля" ўсходняй царквы Айцец Язафат быў насамрэч абаронцам менавіта усходняй традыцыі ў уніі, чалавекам найвышэйшых душэўных якасьцяў, адданым ідэі еднасьці хрысьціянаў Рэчы Паспалітай пры захаваньні імі сваёй традыцыйнай адметнасьці. Ён стаў ахвяраю ня проста разьюшанага натоўпу, які падбухторваўся некалькімі выпадковымі злачынцамі, але загінуў у выніку скла данай інтрыгі, накіраванай на зьнішчэньне уніі і, як пераконвае аўтар, інсьпіраванай з маскоўскага і турэцкага боку, з боку тых, хто аб'ектыўна быў зацікаўлены у паслабленьні нашае краіны. Магчыма, сп Паўлаў працягне свае заняткі гэтай тэмаю і, магчыма, зробіць з брашуркі — па сутнасьці, артыкула — больш грунтоўную працу, выразна структураваную, з больш падрабязнай гістарычнай і біяграфічнай панарамай, са спасылкамі на крыніцы і, самае важнае замацуе сваю канцэпцыю як сапраўды навуковую Кніжка пра Кунцэвіча заяўленая ў сэрыі "Таямніцы віцебскай гісторыі".

Тэма шляхты робіцца яшчэ больш актуальнаю сеньня, калі тыя, хто ўскараскаўся на самы верх грамадзтва, дэманструюць пасьлядоўную хамскасьць і паходжаньня, і паводзінаў. Шляхетнасьць, годнасьць выкінутыя зь сьпісу афіцыйных вартасьцяў, але застаюцца знакам проста нармальнага чалавека, не залежна ад ягонага прозьвішча і продкаў. А веданьне свайго радаводу, як у сямейным, гэтак і ў нацыянальным маштабе, — справа неабходная дый захаплялъная. Толькі зноў жа — у нашых умовах надзвычай складаная. Кніжка Зьміцера Дзядзенкі дапаможа і проста зацікаўленым, і нават адмыслоўцам-гісторыкам. Вызначыўшы адзін рэгіён, былы Аршанскі павет, аўтар, карыстаючыся гербоўнікамі і неапублікаванымі архіўнымі матэрыяламі, сабраў

зьвесткі пра шляхецкія рады, што жылі, а дакладней, валодалі маёмасьцю на гэтай старажытнай і багатай на падзеі зямлі. Пустая ніша ўласна беларускай геральдыкі і генэалёгіі, паступова пачынае запаўняцца. Ужо ня першая і, напэўна ж, не апошняя ў гэтай галіне кніжка адкрывае важную сэрыю рэгіянальных гербоўнікаў і радаводаў (дарэчы, у хуткім часе чакаецца выхад і малога гербоўніка Наваградчыны, падрыхтаванага супрацоўнікамі Нацыянальнага архіву). Некалькі сотняў прозьвішчаў аршанскіх шляхціцаў дапоўнены зьвесткамі пра вядомых з крыніцаў іхных носьбітаў, гербы, якімі яны карысталіся Дададзены і невялічкі тэрміналягічны слоўнік.

Сур'ёзная праца, зробленая аўтарам, уражвае але ж і выклікае адразу пэўныя пытаньні і заўвагі. Па першае, на маю думку, варта пакуль да беларускага напісаньня прозьвішчаў дадаваць і польскае, бо пераважная большасьць гербоўнікаў і гістарычных дакумэнтаў існавалі ў нас на гэтай мове і пры беларусізацыі магчымыя прыкрыя розначытаньні. Тое самае і з назвамі гербаў, якія таксама пакуль не ўніфікаваныя у беларускім варыянце і таму у розных аўтараў часта мяняюцца да непазнавальнасьці (напрыклад, "кораб" і "карабель"...). Пакуль не распрацаваныя і не прынятыя агульныя прынцыпы, польскі варыянт захавае ад магчымых недарэчнасьцяў. Па-другое, зважаючы на складанасьць працы усё ж варта даваць больш грунтоўныя зьвесткі пра рады, асабліва тыя, чые прадстаўнікі адзначыліся ў нашай гісторыі і культуры У кніжцы сустракаюцца Багамольцы, Багушэвічы Княжніны Храптовічы Кандратовічы, Равенскія ды шмат іншых вядомых прозьвішчаў. Але ці маюць яны дачыненьне да славутых пісьменьнікаў, краязнаўцаў, музыкаў? Хіба што Цяпінскі згадваецца як першадрукар. Спасылкі на крыніцы пры кожным апісаным прозьвішчы, магчыма дадалі б працы аўтару, але таксама падвысілі б навуковую вартасьць выданьня. Патрэбныя і малюнкі гербаў, хоць бы выбарачныя. Але заўвагі заўвагамі, а кніжка ёсьць і, між іншым, менавіта за аутарскі кошт што, здаецца робіць яе яшчэ больш важнаи у беларускім культурным працэсе

Вацлаў Арэшка

Уладзімер Дзянісаў

БАЖНІЦА Ў РАМАНТЫЧНЫМ СТЫЛІ

Аднойчы у 1993 м годзе цэлы нумар Нашае Нівы быў прысьвечаны Менскай Опэры — вымоўнаму сымбалю сталіцы. Ня менш славуты і іншы сымбаль Менску — касьцёл сьвятых Сымона і Алены або чырвоны касьцёл. Сёньня распавед пра яго

ПЕРАДГІСТОРЫЯ

Існуе паданьне, што першы менскі касьцёл фундаваў у канцы XIV ст. яшчэ вялікі князь літоўскі і кароль Польшчы Ягайла Але гэта толькі паданьне. Як сьведчаць архіўныя крыніцы, першая каталіцкая бажніца зьявілася ў Менску на пачатку XVI ст. На ўзвышшы на левым беразе Сьвіслачы каля 1508 г. быў пастаўлены драўляны фарны касьцёл сьв. Тройцы. З тых часоў гэтая частка горада атрымала назву Траецкая Гара, а потым — Траецкае прадмесьце.

У XVII ст. у горадзе былі заснаваныя кляштары дамініканцаў, бэрнардынцаў, бэрнардынак, бэнэдыктынак, францішканцаў. У 1654 г. кс. біскуп смаленскі Геранім Сангушка набыў для ордэна езуітаў мураваны палац і пляц на галоўнай плошчы горада. Потым на гэтым месцы ў пачатку XVIII ст. езуіты пабудавалі вялікі мураваны касьцёл у стылі барока. У XVIII ст. у Менску зьявіліся кляштары баніфратаў, кармэлітаў, рахітаў, бэнэдыктынцаў, мар'явітак.

У канцы XVIII ст. у горадзе налічвалася 12 каталіцкіх кляштараў, 5 уніяцкіх і адзін праваслаўны манастыр. У 1798 г. была заснаваная менская каталіцкая дыяцэзія, а былы касьцёл езуітаў пераўтвораны ў катэдральны.

На працягу XIX ст. большасьць гэтых сьвятыняў была зачынена. Частку зь іх перадалі праваслаўнай царкве, некаторыя прыстасавалі пад розныя гаспадарчыя патрэбы, а астатнія прадалі на знос. У 1869 г была ліквідаваная і менская дыяцэзія.

У канцы XIX ст. горад, які тады налічваў больш за 90 тысячаў жыхароў, меў толькі адзін вялікі каталіцкі храм. Гэта быў былы езуіцкі, потым катэдральны Марыінскі касьцёл, які пасьля ліквідацыі дыяцэзіі стаў парафіяльным. Акрамя таго, па-за межамі горада на Залатагорскіх могілках знаходзіўся невялікі мураваны касьцёл сьв. Тройцы. Яшчэ адзін каталіцкі храм, а дакладней, капліца, стаяў на Кальварыйскіх могілках, тады — за некалькі кілямэтраў ад горада. У нядзелі і вялікія сьвяты ўвайсьці ў храмы з-за вялікай колькасьці людзей было амаль немагчыма[1]. Таму ў гэты час і зьявілася ідэя будаўніцтва новага касьцёла і стварэньня яшчэ адной парафіі.

ІДЭЯ

Упершыню пра гэта загаварылі ў самым канцы XIX ст. 20 чэрвеня 1897 году у менскую гарадзкую думу зьвярнуліся Ф.Вітkоўскі, Ян Філіповіч-Дубовік, І.Віткевіч з просьбай, у якой было запісана, што менскі губэрнатар Трубяцкой: "... заявіў нам, просьбітам, што для таго, каб хадайніцтва пра пабудову ў Менску Рымска-Каталіцкага касьцёла магло мець посьпех, неабходна пашукаць месца для пабудовы і скласьці плян і каштарыс... Азнаёміўшыся як з гарадзкімі так і прыватнымі пляцамі, мы прыйшлі да перакананьня што адзіна прыдатнае месца для пабудовы касьцёла — гэта пусты пляц гарадзкой зямлі, які знаходзіцца на рагу Пецярбурскай і Каломенскай вуліц і заняты пад гарадзкі дрывяны склад. А таму маем гонар пакорліва прасіць гарадзкую думу ўвесь названы пляц аддаць пад пабудову Рымска Каталіцкага касьцёла"[2]

25 жніўня Менская гарадзкая дума прыняла пастанову: "Аддаць будаўнічаму камітэту пляц зямлі, на якім знаходзіцца дрывяны склад, у арэнду тэрмінам на 99 гадоў на 4 кап. за кв. саж."

Копію гэтай пастановы менскі губэрнатар М.Трубяцкой накіраваў у Міністэрства ўнутраных справаў. Міністэрскія ж чыноўнікі, спасылаючыся на тое, што рашэньне пра пабудову новага касьцёла не было ўзгодненае з кіраўніцтвам менскай праваслаўнай епархіі і не атрымала падтрымкі ў самім міністэрстве адпісалі, што "... пастанова гарадзкой думы аб здачы ў арэнду зямлі пад Рымска-Каталіцкую царкву ня можа быць прыведзеная ў выкананьне". Адначасова менскі губэрнатар у сваім лісьце 8 студзеня 1898 г. запатрабаваў ад гарадзкой думы, каб яна анулявала свой дазвол. На некалькі гадоў справу давялося спыніць.

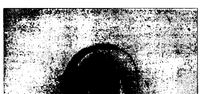

Новы касьцёл у Менску, 1918 г.

У 1903 г. у менскую гарадзкую думу зноў была накіраваная заява "прадстаўнікоў парафіян Рымска-Каталіцкага катэдральнага касьцёла". Пад лістом, у якім даказвалася патрэба будаўніцтва новай сьвятыні, было сабрана больш за 2 тысячы подпісаў. Але патрэбны быў фундатар і мэцэнат, які добраахвотна ўзяў бы на сябе ўвесь цяжар кіраўніцтва гэтым рухам. Ім стаў Эдвард Вайніловіч, вядомы менскі грамадзкі і палітычны дзеяч

ФУНДАТАР

Эдвард-Антон Леанард Вайніловіч нарадзіўся 12 кастрычніка 1847 г. у маёнтку Сьляпянка пад Менскам. Бацька Эдварда, Адам Вайніловіч паходзіў са старажытнага беларускага шляхецкага роду, пачынальнікам якога паводле паданьня быў у XIV ст шляхціц Вайніла. Маці была Ганна з Ваньковічаў. Э.Вайніловіч скончыў славутую Слуцкую гімназію, потым вучыўся ў Пецярбурскім тэхналягічным інстытуце стажаваўся на заводах Нямеччыны, працаваў інжынэрам на Пуцілаўскім заводзе ў Пецярбургу. Пасьля сьмерці бацькі пасяліўся ў маёнтку Савічы ў Слуцкім павеце, дзе займаўся сельскай гаспадаркай. У 1878 г. Вайніловіча абралі віцэ-старшынём Менскага таварыства сельскай гаспадаркі а праз некалькі гадоў — старшынём гэтага таварыства З 1906 г. ён — член Дзяржаўнага савету Расейскай імпэрыі, дзе быў старшынём Кола Польскага каралеўства, Літвы і Русі". Акрамя гэтага, ён займаў ганаровыя пасады ў шматлікіх дзяржаўных і грамадзкіх установах Менскай губэрні і Слуцкага павету.

Эдвард Вайніловіч, 1903 г.

На пачатку XX ст. Вайніловіч удзельнічаў у беларускім адраджэнскім руху Ён неаднаразова сустракаўся ў Менску з Іванам Луцкевічам і пісьменьнікам Карусём Каганцом (Кастравіцкім), добра ведаў Вацлава Іваноўскага і Браніслава Эпімах-Шыпілу, матэрыяльна дапамагаў беларускаму руху. Аднак потым стаў паступова адыходзіць ад яго, бо заўважыў, што большасьць беларускіх дзеячоў пачала схіляцца да сацыялістычных ідэяў. У 1917-18 г. Э.Вайніловіч падтрымаў утварэньне Беларускай Народнай Рэспублікі удзельнічаў у пасяджаньні яе Рады.

Цяжкія выпрабаваньні паслаў лёс гэтаму чалавеку. Спачатку ён страціў свайго сына Сымона, які нарадзіўся ў 1885 г і заўчасна памёр у 1897 г. Гісторык Януш Івашкевіч які добра ведаў Вайніловіча, у сваёй прадмове да 1-га тому ягоных успамінаў адзначаў, што толькі рэлігія была той вялікай сілай, якая дазволіла пану Эдварду перажыць гэтае вялікае гора Вайніловіч пісаў у сваім запавеце:

"Правіца Божая павісла нада мною, я стаў зьвяном, вырваным з ланцуга але гэтая ж Правіца Божая падняла мяне Бог напоўніў мяне сілай, каб я ня ўпаў. Бог зьберог мне дачку, добрыя якасьці характару і розум якой былі мне відавочным знакам Божай міласэрнасьці над маёй галавой; яны не дазвалялі мне ўпадаць у апатыю і сумнеў"

Але праз некалькі гадоў сям'ю Вайніловічаў напаткала яшчэ адна трагедыя. У 1903 г не дажыўшы толькі адзін дзень да свайго 19-годзьдзя, памерла іх дачка Алена-Бянігна. Рука самотнага бацькі занатавала тады: "З калісьці моцнага дрэва майго роду ападаў лісток за лістком і я застаўся толькі як адна галінка, асуджаны на паміраньне, нібы абпаленае громам дрэва, якое ўжо ніякая вясна не ажывіць Так захацеў Бог".

Эдвард Вайніловіч і ягоная жонка Алімпія вырашылі пабудаваць касьцёл у гонар сьвятых Сымона і Алены — як помнік сваім памерлым дзецям.

"Пасьля ўдараў, якія па волі Ўсявышняга былі нанесеныя мне, я вырашыў зрабіць упрашальную ахвяру, пабудаваўшы сьвятыню дзеля закліку заступнікаў сваіх памерлых дзяцей сьв. Сымона і сьв Алены, выбраўшы для гэтага Менск горад, у якім я найбольш зрабіў для грамадзтва і ў якім пабудова другой сьвятыні была найбольш пільнай. Пры гэтым мне хацелася, каб у Менску каляровыя купалы мелі новыя формы, і я меркаваў, што ня можа быць, каб у натоўпе тых, хто моліцца на новым месцы, ніхто не згадаў пра фундатара, і за мяне і маіх памерлых — апошніх нашчадкаў старога мясцовага роду не прачытаў "Анёл Панскі".

Вайніловіч зьвярнуўся са сваёй прапановай да менскай каталіцкай грамады аднак паставіў умову, што ён сам падрыхтуе праект і ніхто ня будзе ўмешвацца ў выбар стылю храма і сам працэс ягонага будаўніцтва. Ён жа ўзначаліў дэлегацыю ў Санкт-Пецярбург, каб асабіста падаць прашэньне на дазвол будаўніцтва новай сьвятыні тагачаснаму міністру ўнутраных справаў Расейскай імпэрыі.

Адначасова Вайніловіч вельмі уважліва знаёміцца з узорамі тагачаснага касьцельнага дойлідзтва. Ва ўспамінах яго ёсьць радкі, якія сьведчаць пра жаданьне стварыць храм, які б сваёй архітэктурай нагадваў пра колішняе адзінства хрысьціянскага сьвету: "Я пачаў знаёміцца з узорамі і разнастайнымі архітэктурнымі канцэпцыямі. Не жадаў спыняцца на гатычным стылі, па-першае, таму, што ён стаў вельмі распаўсюджаным на той час пры будаўніцтве каталіцкіх сьвятыняў у Расеі, па-другое, таму, што вельмі адрозьніваўся ад стылю праваслаўных храмаў, якія існавалі ў нашым краі, і гэтым як бы падкрэсьліваў падзел у веравызнаньні клясаў нашага грамадзтва, і я спыніўся на раманскім стылі, росквіт якога прыпадае на час, калі ўсходняя царква існавала ў еднасьці з Рымам'

АРХІТЭКТАРЫ

Пад час гэтых пошукаў у рукі Вайніловіча трапіла ілюстрацыя зь відам касьцёла у Ютрасіне, што быў пабудаваны ў 1900 г на замову князя З.Чартарыйскага паводле праекту архітэктара Т.Пайздэрскага. Архітэктура гэтага храма так уразіла Вайніловіча, што ён адразу едзе ў Варшаву, каб асабіста сустрэцца з аўтарам. Там ён знаёміцца з праектнымі матэрыяламі Ютрасінскага касьцёла і, "... параўнаўшы яго зь відамі нешматлікіх помнікаў раманскага будаўніцтва ў нашым краі, а галоўнае, са сьвятынямі былых рэйнскіх дзяржаваў, пры пэўных маіх рэмінісцэнцыях з падарожжа па Італіі, мы разам з архітэктарам спыніліся на пэўным тыпе, які з Божай дапамогай на працягу наступных гадоў быў выкананы".

Тады Тамаш Пайздэрскі (1864 1908) быў ужо даволі вядомым архітэктарам. Адукацыю ён атрымаў у політэхнічным інстытуце Шарлётэнбургу (каля Бэрліна), потым працягваў вучобу ў Францыі. У 1895 г пасьпяхова здаў іспыт на дзяржаўнага прускага будаўніка. Пасьля гэтага працаваў у Бэрліне. З 1896 г. распачаў прыватную архітэктурную практыку Паводле ягоных праектаў пабудаваныя прыватныя дамы і палацы у Бэрліне, Варшаве і Познані. Найбольш значныя ягоныя працы — гэта праекты касьцёлаў. У 1903 г. Пайздэрскі пераехаў у Варшаву, дзе з 1905 да 1907 г. быў прафэсарам Акадэміі мастацтваў. Новаму менскаму касьцёлу было

[1] НГА Беларусі, ф. 299 воп. 5, спр. 1782, арк 7

[2] Тамсама ф 1 воп 1 спр 3047 арк 1 1 адв

наканавана стаць апошняй і самай знач най працай гэтага майстра. За кароткі час праект быў падрыхтаваны.

Тым часам у Менску 20 верасьня 1904 г. у канцылярыі губэрнатара быў зарэгістраваны ліст, які, як ужо згадвалася, падпісалі больш за 2 тысячы жыхароў горада У гэтым лісьце было сказана:

"Што датычыць месца для будаўніцтва дык такое прапануе даць бясплатна гарадзкая ўправа з участка гарадзкой зямлі на рагу Захараўскай і Трубнай вуліц... Сродкі на ўзьвядзеньне сьцен і даху касьцёла абавязаўся даць дваранін Эдвард Адамавіч Вайніловіч, сродкі ж на ўнутранае абсталяваньне і аздабленьне будуць сабраныя добраахвотнымі ахвяраваньнямі, у шчодрым прыплыве якіх ёсьць поўная ўпэўненасьць. Намаганьнем двараніна Э.А.Вайніловіча зроблены плян і каштарыс, складзеныя варшаўскім архітэктарам У.Маркові, якія пры гэтым дадаюцца..."

Дарэчы, імя вядомага польскага архітэктара Ўладыслава Марконі, як аўтара праектна-каштарыснай дакумэнтацыі менскага касьцёла, неаднаразова згадваецца ў розных афіцыйных паперах. Аднак ва ўсіх пазначеных публікацыях у пэрыядычным друку аўтарам гэтага праекту называецца толькі Т.Пайздэрскі. Прычыну гэтага мы знаходзім ва ўспамінах Вайніловіча. Рэч у тым, што паводле расейскіх законаў Пайздэрскі, як замежны грамадзянін, ня меў юрыдычнага дазволу на праектаваньне і будаўніцтва касьцёлаў на тэрыторыі Расейскай імпэрыі. Відаць, таму дакумэнтацыя праекту была зробленая ў майстэрні У.Марконі. Афіцыйна нават нагляд за будаўніцтвам праводзілі іншыя людзі, але на самой справе ўсе працы вяліся пад кіраўніцтвам Пайздэрскага.

"Будаўніцтва касьцёла спачатку вёў сам Пайздэрскі, але з-за таго, што фармальнага на гэта права, як чужаземец (падданьчык), ня меў, яго афіцыйна замяніў інжынэр Сьвяніцкі, а калі ў працэсе будаўніцтва жыцьцё Пайздэрскага скончылася, завяршыў будаўніцтва архітэктар Гай з Варшавы".

Супраць таго, каб у Менску была пабудаваная новая каталіцкая сьвятыня, вельмі рэзка пратэставаў менскі і тураўскі праваслаўны біскуп Міхаіл. Ён падкрэсьліваў, што будаўніцтва ў горадзе яшчэ аднаго касьцёла нельга дазваляць "... в интересах поддержания в крае православия и русской народности, ввиду враждебного настроения минских католиков ко всему русскому..."

Менскі ж губэрнатар меў іншае меркаваньне: у сваім лісьце да міністра ўнутраных справаў ад 13 кастрычніка 1904 г. ён зазначыў: "... с точки зрения политической я не опасаюсь сооружения в городе нового католического храма, т.к. русское дело в крае нисколько не пострадает от существования в Минске трёх костёлов вместо двух..."

Афіцыйны дазвол на будаўніцтва быў атрыманы ў Міністэрстве ўнутраных справаў 9 сакавіка 1905 г. 19 сакавіка ў зале менскай гарадзкой управы на рагу вуліц Губэрнатарскай і Юраўскай адбыўся збор парафіянаў менскага катэдральнага касёла, на якім кс. дэкан Адам Акка пазнаёміў з умовамі фундаваньня будаўніцтва касьцёла Вайніловічамі:

1. Касьцёл павінен будавацца паводле прапанаванага Вайніловічамі праекту.

2. Фундатары прымаюць на сябе абавязкі па будаўніцтву муроў і даху храма. Усе астатнія працы і, у першую чаргу, абсталяваньне інтэр'ераў, павінны быць выкананыя за кошт ахвяраваньняў парафіян.

3. Новы касьцёл павінен быць асьвечаны ў гонар сьв. Сымона і сьв. Алены, а калі гэта будзе немагчыма паводле канонаў Рымска-Каталіцкай царквы то сьв. Алены альбо Маці Божай (Immaculata Conceptio).

4. Над галоўным уваходам павінна быць замацавана ганаровая табліца ў выглядзе барэльефа з надпісам на лацінскай мове, што гэты Дом Божы быў пабудаваны ў памяць пра заўчасна памерлых дзяцей шлюбу Вайніловічаў.

Кс. Акка паведаміў, што праект касьцёла ўжо падрыхтаваны і ўзгоднены ў адпаведных інстанцыях. Некаторыя з прысутных выказаліся за тое, што неабходна пабудаваць храм большых памераў і што жыхары Менску павінны самі сабраць неабходныя грошы, але большасьць выступоўцаў падтрымала прапанову Вайніловічаў.

Адначасова быў створаны камітэт, які складаўся з 14 сяброў і 6 кандыдатаў для кіраваньня будаўніцтвам новага касьцёла. Старшынёй камітэту абралі Э.Вайніловіча. У склад ягоны ўвайшлі такія вядомыя асобы, як кс. А.Акка, В.Лапот, П.Ваньковіч, менскі гарадзкі галава М.Валовіч, Е.Любанскі, граф Е.Чапскі, Ян Ельскі і інш[1]. 11 красавіка 1905 г. Вайніловіч адмовіўся ад пасады старшыні камітэта. Ягонае месца заняў гарадзкі галава Валовіч.

БУДАЎНІЦТВА

Будаўніцтва пачалося ў траўні 1905 г., калі былі закладзеныя падмуркі. Архітэктар Пайздэрскі, як замежны грамадзянін, ня меў правоў на афіцыйны нагляд, таму ўсе фармальныя правы былі даручаныя грамадзянскаму інжынэру Ф.Барановічу, які прыступіў да сваіх абавязкаў 27 траўня 1905 г., але як успамінаў потым Вайніловіч, Пайздэрскі стала наведваў будаўніцтва, сачыў за працай, рабіў замалёўкі ўзораў архітэктурных дэталяў.

Праектныя эскізы Т.Пайздэрскага.

Узоры ўсіх дэталяў, нават завесы і клямкі на дзьверы, падрыхтаваў сам Пайздэрскі і паводле іх усё выконвалася, каб цэласнасьць стылю і характар пабудовы былі цалкам вытрыманыя.

25 верасьня 1906 г. урачыстае асьвячэньне краевугольнага каменя храма зрабіў ксёндз-дэкан К.Міхалкевіч. Сучасьнікі былі зьдзіўленыя надзвычай высокай якасьцю будаўнічых работ. Спэцыяльную чырвоную цэглу разнастайнай канфігурацыі прывозілі у Менск у асобых скрынях ажно з Чанстаховы, а дахоўку з Улашлаўку. Для калён і алтароў быў падрыхтаваны ружовы пясчанік і келецкі мармур.

30 сакавіка 1906 г. інжынэр С.Сьвяніцкі паведаміў у Менскую губэрнскую ўправу, што ён будзе ўзначальваць усе працы замест Ф.Барановіча. А ўлетку 1907 г. яго замяніў варшаўскі гарадзкі архітэктар Г.Гай, які і кіраваў усёй працай да поўнага завяршэньня будаўніцтва.

Сучасьнікі адзначалі, што муры касьцёла расьлі як на дражджах. Увосень 1908 г. храм ужо быў накрыты дахоўкай і адначасова былі разабраныя рыштаваньні. Пачалося аздабленьне інтэр'ераў. На патрабаваньне Э.Вайніловіча для захаваньня цэласнасьці стылю ўсе каменныя і скульптурныя працы ўнутры касьцёла, як алтар, бронза, амбон, балясы, падлога і інш., былі аддадзеныя ў адныя рукі вельмі здольнага скульптара Зыгмунта Отта з Варшавы" Ваконныя вітражы выконваліся паводле эскізаў мастака Ф.Бруздовіча, заснаваных на мясцовых матывах.

Алімпія Вайніловіч асабіста ахвяравала грошы на амбон, балясы і падлогу. Вайніловічаў падтрымалі іншыя людзі, якія дапамагалі сабраць неабходныя сродкі на аздабленьне касьцёла. Аляксандар Болтуць перадаў будаўнічаму камітэту 1000 рублёў, граф Э.Чапскі таксама 1000 рублёў, а кс. Акка пераказаў 1500 рублёў.

[1] НГА Беларусі ф. 1781 воп. 5 спр. 114 арк. 2-5

У 1909 г. на касьцёльную вежу былі паднятыя тры званы. Самы вялікі "Міхал", які важыў 2373 фунты, быў названы ў гонар сьв. Міхала, патрона магілёўскай дыяцэзіі. Другі, "Эдвард", важыў 1287 фунтаў, а трэці, "Сымон" — 760 фунтаў.

Галоўны ўваход у сьвятыню быў аздоблены барэльефам зь белага каменя з надпісам на лацінскай мове:

"A.M.D.G. Templum hoc piae memoriae liberorum suorum Simeonis MDCCCLXXXV + MDCCCXCVII et Helennae MDCCCLXXIV + MCMIII c. Olimpia Uzlowska conjuge procreatorum dedikat vevetque Eduardus Woyniłłowicz A.D. MCMVII"[*]

Тэрыторыю новага касьцёла абнесьлі каменнай агароджай, якая мела дзьве парадныя брамы з боку вуліцы Захараўскай.

Адначасова з будаўніцтвам храма вяліся перамовы з уладамі пра зацьверджаньне новай парафіі. 30 лістапада 1909 г. на паседжаньні будаўнічага камітэта была абраная камісія ў складзе кс. дэкана М.Сеўрука, кс. М.Маеўскага, а таксама паноў В.Лапота і С.Венцлавовіча, якая павінна была вызначыць межы новай парафіі. На падставе яе прапановаў магілёўскі каталіцкі арцыбіскуп мітрапаліт кс. Ключынскі 20 верасьня 1910 г. зацьвердзіў новую менскую парафію, а пробашчам быў прызначаны былы Ігуменскі дэкан кс. Вітальд Тамашэўскі.

Э.Вайніловіч атрымаў дазвол, каб у новы касьцёл была перанесеная вялікая каштоўнасьць: на галоўным алтары храма было ўсталявана "... шанаванае, як цудоўнае, расьпяцьце Збаўцы на крыжы са старажытнай слуцкай фары, што, як лічыў Вайніловіч, было "... знакамітай работы з усімі рысамі школы Віта Ствоша. Сям'я Скірмунтаў з Парэчча ахвяравала старажытны абраз Маці Божай.

АСЬВЯЧЭНЬНЕ

Дзень 21 лістапада 1910 г. ператварыўся ў сапраўднае сьвята. Амаль увесь горад сабраўся каля новай сьвятыні. Ва ўрачыстым асьвячэньні, якое выканаў кс. дэкан В.Чачот, узяло ўдзел усё менскае каталіцкае духавенства, фундатары, а таксама самыя паважаныя людзі ў горадзе.

На жаль, на тое, каб цалкам скончыць аздабленьне храма, не хапала сродкаў. Не была пабудаваная мураваная плябанія, заплянаваная праектам Пайздэрскага, якая павінна была злучацца з касьцёлам мураванай галерэяй. У самім касьцёле трэба было скончыць будаўніцтва алтароў, зрабіць падлогу, усталяваць арганы...

Фундатары, якія спачатку хацелі ахвяраваць грошы толькі на будаўніцтва муроў і даху храма, дадаткова "... усклалі на сябе ўсталяваньне 3-х алтароў, амбона і градуэла (бар'ер, які аддзяляе прэзьбітэрыюм). Адначасова Э.Вайніловіч запрасіў мастака Ф.Бруздовіча, які "... паводле эскізаў, узгодненых са мною, пачаў рабіць паліхромныя росьпісы касьцёла". На жаль Бруздовіч не пасьпеў скончыць росьпісы інтэр'ераў храма. У пачатку 1-й сусьветнай вайны ён быў высланы ў Харкаў як грамадзянін замежнай дзяржавы.

У невялікай капліцы, што выходзіла на Захараўскую вуліцу Э.Вайніловіч паставіў бронзавую копію Маці Божай, што знаходзілася на сямейных могілках Вайніловічаў у маёнтку Савічы.

У 1916 г. была пабудаваная новая мураваная плябанія, але яна не была злучаная з касьцёльнай галерэяй, як гэта прадугледжваў праект Пайздэрскага. Будынак плябаніі вырашылі паставіць у заходняй частцы касьцёльнага пляца, і адным са сваіх фасадаў ён выходзіў на Трубны завулак. Драўляны будынак старой плябаніі (які быў пабудаваны яшчэ ў 1870 г. як жылы дом) доўга стаяў на сваім месцы і быў разабраны толькі пасьля 2-й сусьветнай вайны.

НОВЫ ЧАС

Менскі касьцёл сьвятых Сымона і Алены, як і многія іншыя сьвятыні ў Беларусі, напаткаў сумны лёс. У 1923 г. яго першы раз разрабавалі бальшавікі. Тады зь яго вывезьлі амаль усё — мэблю, гадзіньнікі, абразы, посуд, бялізну і нават чарнільніцы.

Канчаткова храм быў зачынены у 1932 г. Пасьля гэтага яго прыстасавалі пад патрэбы Дзяржаўнага польскага тэатру БССР, а перад 2-й сусьветнай вайной тут размясьцілася кінастудыя. У 1941 г. нямецкія акупацыйныя ўлады дазволілі адчыніць касьцёл для набажэнства, але пасьля вайны храм быў канчаткова зачынены на доўгі час.

Пасьля 2-й сусьветнай вайны будынак касьцёла быў перабудаваны пад кінастудыю "Савецкая Беларусь". У 1945-47 г. да прэзьбітэрыюму была зробленая новая 2-х павярховая прыбудова. Сам касьцёл літаральна аббудавалі рознымі маленькімі памяшканьнямі, дзе зьмясьціліся тэхнічныя службы кінастудыі.

Потым над сьвятыняй навісла рэальная пагроза поўнага зьнішчэньня. Пад час распрацоўкі праекту рэканструкцыі сучаснай плошчы Незалежнасьці ў 1950-60-я гады комплекс касьцёла цалкам ігнараваўся як помнік гісторыі і архітэктуры. Яго прапаноўвалі альбо цалкам зруйнаваць, узарваць, альбо грунтоўна перабудаваць, каб зьнішчыць ягоны касьцёльны выгляд. У 1960-х гадах быў распрацаваны праект самага вялікага ў Менску шырокафарматнага кінатэатра, які плянаваўся пабудаваць на месцы зьнішчанага храма.

Толькі дзякуючы намаганьням грамадзкасьці касьцёл сьвятых Сымона і Алены ўдалося выратаваць. У 1969-71 г. быў распрацаваны праект рэканструкцыі храма пад Дом кіно. Згодна з гэтым праектам упершыню былі выкананыя рэстаўрацыйныя працы на фасадзе касьцёла і разабраныя ўсе пазьнейшыя прыбудовы за выключэньнем той, якая прымыкала да алтарнай часткі касьцёла. Адначасова гэтым праектам прадугледжвалася далейшае зьнішчэньне інтэр'ераў храма. Была разабраная агароджа з боку вул. Савецкай і замураваныя два ўваходы на тэрыторыю касьцёла. На шчасьце каваная мэталічная брама не была зьнішчана, а толькі перанесена на вул. Берсана. У хуткім часе пасьля гэтага комплекс касьцёла быў прыняты пад ахову як помнік культуры рэспубліканскага значэньня.

Толькі у 1990 г. гэтая сьвятыня была канчаткова вернутая Рымска-Каталіцкай канфэсіі і пачалося яе адраджэньне і рэстаўрацыя.

* A.M.D.G. — Ad maiorem Dei Gloriam. На вялікшую хвалу Божую гэтую сьвятыню ў набожную памяць сваіх дзяцей Сымона (год нараджэньня 1885 + год сьмерці 1897) і Алены (год нараджэньня 1884 + год сьмерці 1903) збудавалі Алімпія Ўзлоўская і Эдвард Вайніловіч бацькі. A.D. Anno Domini — Год Панскі 1907

Затапленьне

Лявон Вольскі

АПАВЯДАНЬНІ

Зіма пачалася ў лістападзе. Ужо тады выпаў сьнег. Ён не растаў, як звычайна. Ён праляжаў ажно да красавіка. За гэтую доўгую зіму сумёты узьнесьліся на двухмэтровую вышыню. Гарадзкія ўлады спрабавалі з гэтым змагацца, але бяз посьпеху. Таго ж выніку яны дасягнулі ў барацьбе зь лёдам.

Праз усё гэта траўмапункты й лякарні былі перапоўненыя.

Віталь стаяў на аўтобусным прыпынку и думаў: калі зіма праз пару тыдняў ня скончыцца, мне гамон. Я звар'яцею. Зіма цягнецца пяты месяц. Такога ніхто ня вытрымае. Тым болей мая тонкая творчая натура.

Як на злосьць, аўтобус доўга не падыходзіў.

Яшчэ б, — падумаў Віталь, — усе дароі у лёдзе. Дзе тут наедзеш хутка!

Народ на прыпынку сабраўся адпаведны настрою Віталя. Малады чалавек лускаў семкі й лушпай сплёўваў проста на сьнег. Дзьве хамаватыя дзяўчыны гучна абмяркоўвалі ўчарашнюю імпрэзу. Бабулькі скардзіліся адна адной на надта высокія кошты.

Нарэшце аўтобус пад'ехаў, і ўвесь натоўп уціснуўся туды.

Зрэшты, на прыпынку "Рынак" людзей у аўтобусе значна паменела.

Насупраць Віталя сядзеў абсалютна п'яны дзядзька. Да яго падышоў лейтэнант міліцыі й запытаўся: "Ты хоць ведаеш, куды едзеш?" П'яны адно па-дурному ўсьміхнуўся. Міліцыянт плюнуў і сышоў на наступным прыпынку.

Віталь падумаў, што някепска было б самому нарэзацца так, каб ня бачыць гэтае зімы ды ўсяго, што зь ёй зьвязанае.

Віталь працаваў на радыё. Ён вёў нязначную перадачу. Але сёньня перадачы ягонае не было. Ён прыйшоў папросту таму, што ў хаце сядзець абрыдла, а для сустрэчы са знаёмай дзяўчынай бракавала грошай (за нязначную перадачку плацілі нязначныя ганарары).

Віталь папаліў на лесьвіцы ды абмеркаваў з калегамі некаторыя дэталі асабістага жыцьця іншых калегаў, а таксама цяжкую сытуацыю ў краіне.

Віталь папіў дармовае кавы.

Віталь прачытаў апошні факс ад інфармацыйнага агенцтва:

"Сёньня ўначы чакаецца значнае пацяпленьне. Паколькі гэтай зімою выпала рэкордная за апошнія 200 гадоў колькасьць ападкаў, у горадзе створаныя адмысловыя камітэты па барацьбе з паводкаю. Гарадзкія ўлады сьцьвярджаюць, што асаблівых падставаў для неспакою няма, сытуацыя знаходзіцца пад дзяржаўным кантролем".

Віталь падумаў: ведаем мы гэты дзяржаўны кантроль. Яны ўжо пракантралявалі сьнег, лёд, цяпер пракантралююць паводку.

Віталь зьняў слухаўку и набраў некалькі нумароў: шукаў магчымую кандыдатуру для супольнага ўжываньня мацаваных напояў. Яго напаткала расчараваньне — той ня можа, гэты адсутнічае.

Пры гэтым у пакой увайшла адна з галоўных радыйных асобаў. Пачуўшы Віталевы размовы, яна мякка, але настойліва папрасіла яго вызваліць памяшкань-

Малюнак С. Харзўскага

не й не перашкаджаць працаваць калектыву. Што й давялося зрабіць.

Ад усяго гэтага настрой у Віталя не палепшаў. Давялося рана пакласьціся спаць на самоце цьвярозым ды паўгалодным.

Віталя абудзіў гучны голас. Ён чуўся з вуліцы. Віталь зірнуў у вакно: вуліцаператварылася ў брудную раку, па якой плыло рознае гарадзкое сьмецьце. Узровень вады даходзіў да вокнаў першага паверху. Мэгафонны голас манатонна выгаворваў словы:

"Грамадзяне!

Просьба захоўваць спакой. Сытуацыя знаходзіцца пад кантролем гарадзкіх уладаў. Праз некалькі гадзінаў становішча будзе выпраўленае!"

— Ну, усе, — падумаў Віталь. — Прыплылі.

Па халоднай бруднай рацэ плылі сьмецьцевыя бачкі, драўляныя скрыні, паперы...

Віталь жыў на пятым паверсе.

Праз дзьве гадзіны першы паверх быў цалкам затоплены, вада падыйшла да другога.

З пад'ездаў чуліся ўзбуджаныя галасы, крыкі.

Яшчэ праз гадзіну пачалася зьліва.

Мэгафонныя заклікі захлынуліся й змоўклі.

Віталь даволі цікава адрэагаваў на гэтыя падзеі: не распранаючыся, ён лёг у ложак ды імгненна заснуў.

Ён прачнуўся праз некалькі гадзінаў і кінуўся да вакна. Пад ягоным вакном разьлівалася роўнае спакойнае мора. З мора, нібыта скальныя высьпы, тырчалі высотныя дамы й апошнія паверхі пяціпавярховак. Горад зьнік.

Пад вакном Віталя праплываў велізарны кодаб ад нейкага магутнага грузавога аўтамабіля. Віталь скочыў у гэты кодаб і адплыў у невядомым сабе кірунку.

Неўзабаве з даху чарговага дому, над якім праплываў кодаб, Віталь пачуў крык: пачакайце мяне! І ў кодаб скочыла білявая дзяўчына.

— Куды вы плывяце? — спыталася яна.

— Ня ведаю, — шчыра адказаў Віталь. — Там, адкуль я плыву, рабіць ужо дакладна няма чаго.

Далей яны паплылі разам. А надвячоркам кодаб запоўніўся сабакамі, катамі, хамячкамі, мышамі, пацукамі і рознымі іншымі хатнімі жывёламі. Яны скокалі ў яго з вокнаў, гаўбцоў, усіх дзірак ды шчылінаў.

Зьмеркла. Віталь лёг на дно кодаба, накрыўся пінжачком. Дзяўчына лягла побач і прыцiснулася да яго. Так цяплей, — сказала яна й адразу заснула. Сьцішыліся й жывёлы ў кодабе.

Над затапленьнем узыходзіў зыркі вясновы месяц.

Карэл Чапэк

Пра пяць хлябоў

Што я маю супраць яго? Я вам, сусед, скажу проста: ня тое, каб я меў што-небудзь супраць ягонага вучэньня. Гэта не. Аднойчы я паслухаў ягонае казаньне, і скажу вам, ледзь ня стаў ягоным вучнем. Тады я вярнуўся дадому і кажу свайму стрыечнаму, які рымар: ты, ты б толькі паслухаў гэта, скажу табе, свайго кшталту прарок. Вельмі прыгожа гаворыць, праўду кажу; ажно ў чалавеку сэрца сьціскае; я, паверыш, меў вочы, поўныя сьлёз, узяць ды зачыніць сваю краму ды пайсьці за ім, каб яго ужо ніколі не згубіць з вачэй. Раздай усё, што маеш, казаў ён, і ідзі за мной. Любі бліжняга свайго, дапамагай бедным і выбачай тым, хто цябе крыўдзіць і такія рэчы. Я – просты пекар, але ж калі яго паслухаў, то была ў мяне, кажу такая дзіўная радасьць і боль, ня ведаю, як бы гэта сказаць: такая туга, што хоць кленчы на зямлі і плач, а прытым так прыгожа й лёгка, як бы зь мяне усе спала ведаеце, усе клопаты і злосьць. Я тады и кажу свайму стрыечнаму ты, балван, май сорам; гаворыш адно пра вінаватых, колькі табе хто вінаваты і што маеш плаціць столькі ды столькі дзесяціны ды недаімак ды адсоткаў; а ўзяў бы ды раздаў бедным усё, што маеш пакінуў жонку і дзяцей ды пайшоў за ім.

І за тое, што ен лечыць хворых і шаленых, я б яго таксама не папракаў. Праўда, гэта ёсьць дзіўная і надзвычайная сіла; але ж кожны гэта бачыць, што нашыя лекары – прайдзісьветы, а рымскія нічым ня лепшыя; грошы браць умеюць, але як паклічаце іх да чалавека, які памірае, дык толькі перасмыкнуць плячыма ды скажуць што трэба іх было клікаць раней. Раней Мая нябожчыца жонка стагнала два гады ад кравацёку; я яе вадзіў па доктарах, ня можаце ўявіць, колькі грошай на гэта пайшло. А не дапамог ёй ніводзін. Калі б ён ужо тады хадзіў па гарадах, я б упаў перад ім на калені і сказаў: Госпадзе, аздарав гэтую жанчыну! А яна б дакранулася да ягонай адзежы і аздаравілася б. Так бедная, намаялася, што й ня выказаць Вось бы я тады славіў яго, што аздараўляе хворых. Ведаеце фэльчары супраць гэтага крычаць, маўляў падман гэта і халтура, ды хацелі б гэта яму забараніць ды ўсё такое; але гэта ўжо розныя такія інтарэсы Хто хоча дапамагаць людзям і ратаваць сьвет, заусёды умяшаецца ў нейчы інтарэс; усіх немагчыма задаволіць, інакш нельга. Я кажу, аздараўляць ен можа ды няхай і мёртвых уваскрашае; але тое зь пяцьцю хлябамі яму ня трэба было рабіць. Як пекар вам скажу, што была то вялікая крыўда пекарам

Вы ня чулі тое пра тых пяць хлябоў? Дзіўна, усе пекары проста выйшлі зь сябе з-за таго выпадку Дык вось за ім прыйшоў вялікі наўтоп на пустое месца, і ён аздараўляў іхных хворых. А калі пачало зьмяркацца падступілі да яго ягоныя вучні й кажуць: "Гэтае месца пустое, а час ужо мінуў. Адпусьці натоўпы, няхай ідуць у мястэчкі, купяць сабе ежы". А ён сказаў ім: "Ім няма патрэбы адыходзіць, дайце вы ім есьці" А яны кажуць яму: "Мы ня маем тут нічога, акрэм пяці хлябоў і дзьвюх рыбін". А ён кажа: "Дык прынясіце іх сюды". І загадаў натоўпу сесьці на траву, і ўзяўшы тых пяць хлябоў і дзьве рыбіны, глянуў у неба, паблаславіў і, ламаючы даваў вучням тыя хлябы а вучні натоўпам І елі ўсе і насыціліся. І сабралі, колькі засталося кавалкаў, поўных дванаццаць кошоў. Тых жа, якія елі было каля пяці тысячаў мужчын акрэм жанчын і дзяцей

Пагадзіцеся, сусед, што такое не спадабаецца ніводнаму пекару; як яму толькі гэта ў галаву прыйшло? Калі б гэта стала звычаем, каб нехта пяцьцю хлябамі і дзьвюма рыбкамі насычаў пяць тысячаў людзей а пекарам хоць у сьвет ісьці ці ня праўда? Што тычыцца тых рыбак, мне ўсё адно; яны самі растуць у вадзе, і можа іх налавіць хто хоча Але пекар мусіць дорага купляць муку і дрожджы, мусіць мець памочніка і выплочваць яму заробак; мусіць мець краму, мусіць плаціць падаткі ды яшчэ нешта, так што ўрэшце будзе рады, калі застанецца яму нейкі грош на пражыцьцё, каб ня мусіў жабраваць. А ён, ён толькі гляне ў неба і мае досыць хлеба й на пяць або колькі тысячаў людзей мука яму нічога не каштуе, ня мусіць Бог ведае скуль прывозіць дрожджы, ніякіх выдаткаў, ніякай працы – дык зразумела, ён можа тыя хлябы людзям даваць дарма, хіба не? А на тое не зважае, што праз тое пазбаўляе навакольных пекараў чэсна заслужанага прыбытку! Кажу вам, гэта несумленная канкурэнцыя, і трэба б яму гэта забараніць. Няхай тады плоціць падаткі, як мы калі хоча займацца пякарствам! На нас ужо наяжджаюць людзі і кажуць, як гэта такія нехрысьцевы грошы хочаце за такую мізэрную баханку? Дарма павінны даваць, як ён, а які ж у яго хлябец: белы храбусткі і духмяны, аб'есьціся можна. Мы ўжо мусілі зьнізіць цану выпечкі; клянуся гонарам, даем яе за цану вытворчасьці толькі каб не зачыняць крамы; але да чаго гэта ўсё давядзе, у нас, пекараў, галава кругам ідзе. Усё ж у іншым месцы ён насыціў чатыры тысячы мужчын акрэм жанчын і дзяцей сямю хлябамі і некалькімі рыбкамі, але там сабралі толькі чатыры кошы кавалкаў ужо й яму ягоная справа ня ідзе так

Карэл Чапэк (1890 1938) чэскі пісьменьнік. Аўтар раманаў "Звычайнае жыцьцё", "Вайна з саламандрамі", аповесьцяў "Першая зьмена", "Жыцьцё і творчасьць кампазытара Фалтына", п'есаў, апавяданьняў, казак. "Пра пяць хлябоў" – адна з навэлаў "Кніг апокрыфаў"

Мэва Марон

ІНШЫ ПРЫКЛАД

СЬВЯТЫ ВОСТРАЎ З ВЫШЫНІ ПТУШЫНАГА ПАЛЁТУ

Параплаў на Дублін адплывае з Холіхеду, па-валійску — Кергабі (Caergybi), каб дабрацца да якога трэба праехаць праз востраў, які завецца Мон або па-ангельску Энглсі. Там заўсёды застаецца крыху часу, каб прагуляцца да царквы Сьв. Кабі (адсюль і назоў мястэчка; сам гэты сьвяты прыбыў сюды з Корнуэлу праз Ірляндыю ў шостым стагодзьдзі) і пасядзець сярод надмагільляў, палова з якіх надпісаная па-валійску, ды зьесьці пэльсін. (Сама царква зачыненая!)

Аднак валійская мова там зусім не памерла: там за пяць хвілінаў на вуліцы пачуеш яе болей, чым ірляндзкую ў Дубліне за тыдзень. Паэт Р.С.Томас правёў тут сваё маленства: ягоны бацька працаваў на пароме. Калі параплаў агінае мыс, можна паглядзець на поўдзень і ўявіць сабе, як ён стаіць на краі наступнага паўдзённага выступу, бліжэйшага да Ірляндыі, чым да Англіі...

Аднак ня будзем парушаць пасьлядоўнасьць падзеяў. Першае, што нагадвае мне пра Р.С.Томаса — гэта самалёты-зьнішчальнікі, якія пралятаюць нізка над ядлоўцам і авечкамі востраву Мон — гэты краявід мне вельмі ўтульны, хочацца спыніцца й выйсьці. Самалёты ўзьнікаюць калі я прапускаю станцыю, назоў якой складаецца з 58 літараў (цяпер цягнікі там ужо болей не спыняюцца!). А Томас зрабіў самалёты адным з сваіх сымбаляў зла "вестунамі сьмерці".

Р.С.Томас — (адслужаны) сьвятар, якому цяпер за семдзесят і які піша вершы па-ангельску і прозу (улучна з казаньнямі) па-валійску. Ягоная паэзія вылучаецца сваёй адмоўнай тэалёгіяй, што гарантуе яму прыемную кампанію, калі ён самотна кленчыць у сваёй царкве. З другога боку ягоныя пакуты з таго, што ён быў "народжаны бяз мовы", не разьлічаныя на разуменьне з боку ангельскага чытача.

Вось тая нітка, што зазначае далейшы шлях: "... *і дзеўка / спаражнілася мною...* "*я / нарадзіўся ў гнюсоце / іхнай ежы і ўсмактаў іх мову / з атручаным малаком маёй маці...*

Ён вывучыўся па-валійску, калі яму было ўжо пад трыццаць, каб працаваць сьвятаром — запозна, каб пісаць на гэтай мове вершы. Фактычна ён разглядае пісаньне па-валійску як спакусу, якую трэба вытрываць: пісаньне па-валійску вершаў накшталт ягоных замест доўгага практыкаваньня ў традыцыйнай мэтрыцы стварала б толькі ілюзію, гэта не было б сапраўднай паэзіяй

З другога боку, у ірляндзкай паэзіі сёньня ніхто напэўна не адчувае гэткіх абмежаваньняў, бо мова перабывае ў значна горшым стане: усе яе любяць і толькі ніхто ня хоча задаць сабе клопату на ёй гаварыць, а таму ўсё напісанае па-ірляндзку ўжо само па сабе лічыцца добрым; тым часам як валійская мова —усё яшчэ жывая — можа стацца прадметам зацятых спрэчак, і ня толькі сродкам паэтычных спаборніцтваў падчас *eisteddfod*

Вершы Р.С.Томаса да 1970-х гадоў можна разглядаць як спробу знайсьці агульную мову з сваімі парафіянамі: інтэлектуал зьбіраецца стаць вясковым сьвятаром і выяўляе, што яны стаяць да праўды бліжэй за яго. Пачаў ён з часта цытаваных цяпер радкоў, накшталт *"Ёсьць нешта страшнае ў бяздумнасьці іхнага розуму"*: а далей падаецца агляду даўгі й паволны працэс атаясамленьня вобразу.

Магчыма, ён зачапіўся за думку Патрыка Каваны (Patrick Kavanagh) зь ягонага верша "Вялікі Голад" (1943): "Араты-селянін, расьліна напалову — / што рэагуе на сонца і на дождж..." "І ўсё ж часамі калі сонца блісьне у прагале / яны пазнаюць Бога-Бацьку у дрэве: / жыцьцёвым сокам будзе Дух Сьвяты, / Хрыстос — лісьцём зялёным, што паўстане на Вялікдзень / з старанна запячатанай магілы".

Аднак Кавана апісваў сытуацыю знутры А ў нас гаворка пра Р.С.Томаса А мена віта пра яго раньнія вершы. Усё, што засталося выразным у маёй памяці, можна падсумаваць у вобразе сонечнага сьвятла, што ліецца праз шыбу і шматаблічнага слова "*прагал*"...

"Я пабачыў, як сонца прабілася / каб асьвятліць маленькае поле / на хвілінку, і я пайшоў далей / і забыўся пра гэта. А гэта была пэрліна / вялікай каштоўнасьці...", кажа ён з думкай пра словы з Мацьвея 13.46 *"Можна ў Валіі зьбіраць / дыямэнты, але толькі / вачыма. Вось пагорак засьвеціцца / раптам; задрыжыць каляровае / поле і згасьне...",* працягвае ён, перш чым папярэдзіць, што калі зашмат людзей зьбярэцца вакол малога акенца, яно замгліцца ад іхнага дыханьня...

"Прагал" — патаемнае слова, загадка, сплёт значэньняў: прагал паміж сьветам і самой рэччу, паміж арыгіналам і перакладам, паміж чалавечымі творамі і Богам; прагалы ў нашым досьведзе і разуменьні; нарэшце прагал у фіранках, праз які можна зазірнуць... Вось толькі некаторыя звыклыя значэньні, якія выклікае ў думках гэтае слова Аднак, магчыма больш дарэчы было б прыгадаць Сімону Вэй (Simone Weil) на фоне "l'imagination combleuse de vides ... des fissures par ou passerait la grace", напоўненасьць якіх пакідае нам толькі адно магчымае *прачытаньне*, бо для яе "каханьне — не суцяшэньне, а сьвятло

Прагал у жываплоце — пра чалавека, што стаіць "... у прагале / паміж ляшчынаў і пільнымі вачмі / вострымі як кілючкі глядзіць на сьвітанак, / што напаўняе даліну бледна-жоўтым / сьвятлом, дзе авечкі з ягнятамі ходзяць агорнутыя / шэрай імглою, якая ўзьнімаецца ад расы. / А можа гэта партрэт, які намалявалі галінкі / сьмелымі рыскамі на гэтым голым / кавалку неба? Бо ён усё яшчэ там / калі займаецца ранак, калі ўжо зусім сьветла / і калі я раптам узіраюся ўгору і гляджу на самотную птушку". Як і прагал паміж двума палямі ў вершы Ўолда Ўільямса з маёй папярэдняй нататкі пра Валію, і тут прагал азначае ўваход у іншасьвет, не перастаючы разам з тым быць прагалам у нашай абароне, месцам найбольш прыступным да нападаў.

Вывяраючы пададзеную вышэй цытату з Каваны, я раз-пораз натыкалася на слова "прагал" у ягоных вершах: "Пах скошанай травы / разьвешанай на шыпшыне — / ён удыхаў праз прагалы, пакуль думкі яго / не напоўніліся ўспамінамі дваццацёх летаў". "Я чытаў ёй / пра вузкія прагалы, дзе зьзяла залатая салома, нібы месячнае сьвятло". Дадамо сюды слова "прагал" (gap) у назовах мясцовасьцяў дзе яно азначае горны перавал.

Р.С.Томаса часам віншавалі у чымсьці гэткім: нібыта ён пачынаў як цьвярозы Дылан Томас (Dylan Thomas), прапануючы ангельскаму чытачу дзіўосныя экзэмпляры нязвыклай пароды, званай валійскімі сялянамі, а пасьля знайшоў яшчэ лепшую мадэль для пераймання ў асобе Тэд Х'юза (Ted Hughes), які рабіў нешта падобнае на матэрыяле жывёлаў і птушак (найярчэйшае ўвасабленьне гэта знайшло ў "Вароне", міталягічнай паэзіі жорсткасьці, прызначанай на тое, каб пераплюнуць у гэтым самых палякаў і пакончыць з размовамі пра ангельскую арыстакратычнасьць)..

Ёсьць у гэтым і свая праўда. у сваіх вершах сямідзясятых гадоў Р.С. занадта часта пераймае стыль "Вароны" Ягоная "навуковасьць" таксама часам зьбівае з тропу: узяць хоць бы прадказальныя ядзерныя грыбы... Ён псуе верш Месяц у Хлэйне", пераблытаўшы зацьменьне з квадрамі Месяцу — і тое і другое ў яго мае прычынаю зямны цень... Аднак ужо адна толькі згадка пра Кавану паказвае, наколькі выразна неангельская тая традыцыя, у якой хаваюцца ягоныя найглыбейшыя карані.

Аднак вернемся да Прагалу Гэтак завецца першы верш у ягоным зборніку 1978 году. Там ідзе гаворка пра Бога, якому пагражае Бабілёнская вежа (і ягоны найстрашнейшы кашмар — чалавек). Існуе гэткі выраз Бог прагалаў", які ўжываецца для абвяржэньня пэўнага роду тэалёгіі, якая лічыць Бога адказным за рэчы незразумелыя нам у навуковым сэнсе — а рэчаў такіх робіцца штораз меней і таму Бог выцясьняецца "прагрэсам".

У вершы разглядаецца гэтая абразьлівая ідэя, аднак аўтар падыходзіць да яе "з пункту гледжаньня Бога" (*"Ён нахіліўся / і зазірнуў у слоўнік, / якім яны карысталіся. Насупраць ягонага імя / заставалася пустка, гэткая ж, як і тэрыторыя / паміж імі, слоўны голад / па рэчы ў сабе / цемра / — божая кроў — запулсавала / у ім...* чыё захапленьне падобнае да таго, што выявілася да "Белага Тыгра" ў ягонай клетцы які *"... дыхае // як, паводле нашага ўяўленьня / мог бы дыхаць Бог у цесных межах / нашага вызначэньня Бога, бядуючы / па бясконцасьці, якую ўжо не вярнуць".*

Я не зьбіраюся разьбіраць таямнічы канец "Прагалу": давялося б аналізаваць увесь верш праз усю гэтую нататку. Я б толькі хацела падкрэсьліць перамену, якая адбылася ў мове Р.С.Томаса ў сямідзясятыя гады Гэта адкіданьне ўсяго залішняга, зьнікненьне апошніх сьлядоў рыфмы, штораз большая спрытнасьць канцовак радкоў... Тэд Х'юз, адчуваючы сябе пазбаўленым вясновага досьведу ўсходнеэўрапейцаў накшталт Пілінскага (Pilinszky), пераўтварыў сваю мову ў "Вароне" ў стылізацыю пад перакладніцкі жаргон, тым часам як Томас мае магчымасьці выбраць у якасьці "закадравай" іншую зусім рэальную мову...

У гэтыя часы ягоная мова выглядае даволі бляклай, што дало нагоду некаторым зазначыць, што ён ня Бог ведае які паэт; блякласьць таго рэлігійнага досьведу, які ён апісвае, выразна кантрастуе з "паўнакроўнай" валійскай гімнаграфічнай традыцыяй. (Можна й ня зьвязваць адмоўную тэалёгію з уплывамі ангельскае мовы, аднак духовае кіраўніцтва чатырнаццатага стагодзьдзя — "Воблак Няведаньня" напісанае па-валійску, сёньня карыстаецца значна большай вядомасьцю і папулярнасьцю, чым творы на тую самую тэму пісаныя ў тыя самыя часы дзе небудзь у Атонскіх манастырох...)

Вось жа "бляклы" тут — вельмі значнае слова. Яно мае адмоўны прыгук. Мне так і хочацца замяніць яго іншымі — рэдкі, пусты, голы — якія гучаць лепей. Аднак хай застанецца як ёсьць: валійцы кажуць на ангельскую мову "*бляклая* мова"; тым часам як Р.С.Томас дае сваю дэфініцыю спрэчнаму тэрміну "англа-валійская літаратура".

Англа-валійская можа значыць "літаратура, створаная валійцам або валійкай для лёндонскага рынку", клясычным прыкладам чаго можа служыць "Under Milk Wood" Дылана Томаса (накшталт украінскіх аповесьцяў Гогаля?); гэта можа значыць проста нешта напісанае кім заўгодна па-ангельску ў Валіі, бо ўсе маюць аднолькавыя правы прэтэндаваць на літаратурныя прэміі; або гэта можа азначаць нешта напісанае з заглыбленьнем у валійскую традыцыю — як гэта, прыкладам, рабілі Джэрард Мэнлі Хопкінс (Gerard Manley Hopkins) або Дэйвід Джонс (David Jones)...

Паводле Томаса, "сапраўдны валіец можа глядзець на ангельскую мову толькі як на сродак абудзіць зацікаўленьне валійскамоўнай культурай і павярнуць людзей да іхнай матчынай мовы" (з эсэ пра англа-валій-

Працяг на старонцы 14

добра, але нас пекараў, ён зьнішчыць ушчэнт І я вам вось што скажу, што ён гэта робіць адно з варожасьці да нас, пекараў. Гандляры рыбамі таксама галосяць, але ведаеце, яны ня ведаюць, колькі прасіць за свае рыбы; гэта даўно не такое годнае рамяство як у пекарскага стану

Паглядзіце, сусед: я толькі стары чалавек і жыву сам на сьвеце; ня маю ані жонкі, ані дзяцей, дык што мне не хапае. Я ўжо казаў свайму памочніку, каб ён у маю пякарню запрагаўся сам. Мяне ж не хвалюе ўласная карысьць; душа зь мяне вон, я б хутчэй сапраўды раздаў сваю нязначную маёмасьць і пайшоў бы за ім і культываваў бы любоў да бліжняга і ўсё, што ён кажа. Але ж калі бачу, як ён паставіўся да нас пекараў, то кажу сабе: Дык жа не! Я як пекар бачу што гэта ніякае не выратаваньне сьвету а проста бяда для нашага рамяства. Мяне шкада але я яму гэтага не дарую Так ня пойдзе

Зразумела, мы падалі на яго скаргу Ананію і гарадзкому галаве наконт парушэньня статуту харчовага цэху і падбухторваньня але ведаеце, як у гэтых уладаў усё ідзе чарапашым крокам. Вы мяне ведаеце, сусед я – мірны чалавек і не шукаю ні з кім сваркі але калі ён прыйдзе ў Ерусалім я ўстану на вуліцы і буду крычаць: "Распні яго! Распні яго!"

1937 г

Пераклаў з чэскай Валеры Буйвал

СЬВЯТЫ ВОСТРАЎ З ВЫШЫНІ ПТУШЫНАГА ПАЛЁТУ

Працяг са старонкі 13

скую літаратуру, напісанага па-валійску у 1952 годзе). "Прыпынак на шляху вяртаньня да валійшчыны" паўтарыў ён у Planet у 1990-м.

Але прыпынак ні ў якім разе ня у сэнсе таго, каб уляпіць сям-там валійскае слоўца дзеля "мясцовага каларыту"; хоць ягоная паэзія, якую нельга назваць *цьмянай*, патрабуе часам пэўных ведаў, як, напрыклад, у выпадку зь вершам "Сьв. П. 1588-1988". Ён прысьвечаны Ўільяму Моргану (William Morgan), першаму перакладніку Бібліі на валійскую мову, які "*выловіў патрэбныя словы*", закідаючы вуду "*у імя таго нябачнага, што ўсхваляваў ягоныя глыбіні*"

Я не спадзяюся апраўдаць агульнае ўражаньне "бляклясьці" параю радкоў у перакладзе: бо заўсёды можна запярэчыць, што радкі, якія выглядаюць пустымі ў адарванасьці ад кантэксту, адыгрываюць сваю ролю ў багатай цэласьці. Тым часам як некалькі радкоў самі па сабе <KUR SmorgцьKURS; здавацца страшэнна добрымі ўзятыя асобна, без таго, каб гэтая "добрасьць" спраўдзілася на цэлым творы...

Дык вернемся да саміх вершаў. Адмоўная тэалёгія. З нашага боку гэта выглядае так: сташ на каленях у цемры будынку, абсаджанага тысавымі дрэвамі і чакаеш таго "сонечнага проміня, што праб'ецца праз шыбы". "*Яны наставілі гэтую каменную пастку / на яго, вабячы яго сьвечкамі, / бышцам Ён, як вялікі матыль, вылязіць / зь цемры...*" ("Пустая царква") "*Я не магу зрабіць нічога болей / як толькі напоўніцца сваім / маўчаньнем, спадзеючыся, што Ён падыйдзе / як дзікі зьвер да вадапою* " ("Прысутнасьць")

"*Увесь сэнс — у чаканьні*" ("На каленях") "*...пакуль паток вады / лашчыць мяне... / я вяртаюся да вытокаў / ... пад чыстым небам з рыбамі, пярэстымі як дразды...*"

Што часта бывае значна лягчэй сказаць, чым зрабіць у сучасным сьвеце: не забывайце пра самалёты! Р.С.Томас кажа, што цяпер няма ні сапраўднай цішыні, ні сапраўднай цемры — дзеля "машыны". Так мы прыходзім да яго погляду на сучасны стан Валіі, да краёў напханай ангельскімі турыстамі і іхнымі "лецішчамі", што змушае мясцовых людзей перабірацца ў гарады і выклікае рэакцыі накшталт кампаніі падпалаў, праведзенай "Сынамі Гландура", якіх Р.С. адмаўляецца асуджаць..

"*Дык куды ж мне ўцячы ад смуроду / распаду, ад гніцьця памерлага / народу? Я іду па беразе / цэлую гадзіну і бачу, як ангельцы / корпаюцца у руінах / нашаи культуры, залівающь прыбярэжны пясок / нібы хваля і з грубасьцю / хвалі заштурхоўваюць нашую мову / у магілу, якую мы для яе выкапалі*", кажа ён у вершы "Сховішчы".

Або амаль аўтапартрэт у вершы "Сандэрс Люіс": "*І ён заклікаў іх: / заклікау стацца стальмі і цьвёрдымі / як ён. Ён чысьціў сваё пяро / утыкаючы яго ў іхныя тлустыя / целы. Ён быў аскетам Валія была / яго дыетай...*"

У іншым аўтапартрэце ён настойліва паўтарае "Dim Saesneg" ("Я не размаўляю па-ангельску") турыстам, якія заблукалі на сваім аўтамабілі, пазбаўляючы сябе прыемнасьці паказаць людзям дарогу. Яго вінавацяць у тым, што ён бачыць Валію краінай зь мінуўшчынай але бяз будучыні — аднак гэта якраз тое, чаго хочуць тыя турысты: "*ці музэй значыць — мір?*"

Калі Р.С. бурчыць на турыстаў, якія на скалах чытаюць газэты замест таго, каб назіраць за птушкамі, гэта выглядае нібы ён спрачаецца з мадэрным сьветам як гэткім; аднак, калі гэта й так, гэта спрэчка з валійцамі ня менш, чым з ангельцамі, і вядзецца яна пераважна па-валійску "каб не выносіць сьмецьце з хаты" — Р.С. адмаўляецца даваць інтэрвію ангельскім газэтам.

Злоўлены ў клетку бог і затанулае маўчаньне падрыхтавалі нас да тэмы птушак, якая хаваецца ў сэрцы гэтай нататкі. Бо Р.С.Томас назірае за птушкамі, асабліва пералётнымі, якія належаць "адкрытым прасторам". Птушыныя яйкі "значна больш эстэтычныя, чым размнажэньне ў сысуноў". Ён наракае, што валійцы ня ведаюць імёнаў сваіх птушак: спатрэбіўся ангелец, каб заснаваць пункт назіраньня за марскімі птушкамі на сьвятым востравеІніс Энлі (Ynys Enlli) або па-ангельску Бардсі, які калісь быў месцам паломніцтва іншага роду. А ў сваёй пагоні за пасланцамі таго, што засталося ад іншасьвету, ён дабраўся амаль да Беларусі.

У Planet некалі быў надрукаваны ягоны тэкст пра падарожжа ў край (пачакайце пачакайце!) недзе "на польска-расейскай мяжы", у паблытаную Kotlinu Biebrzansku і ў цалкам пазнавальную Белавежу (Бачыце, як цяжка пражыць жыцьцё ў Валіі і ўратавацца ад ангельскай дэзінфармацыі!) Ён пабачыў птушак, назовы якіх давялося б шукаць у ангельскім слоўніку, таму тут я ўжыву іх лацінскія імёны: *circus pygargus, sylvia curruca, chlidonias leucopteras, acrocephalus paludicola, ficedula albicollis, dendrocopus leucotos...*

Імёны і нічога болей. Як паштовыя познамкі ў альбоме. У пошуку, у чаканьні — паэзія, а ня самі птушкі. Тут няма нічога ад захапленьня Каваны з нагоды "вялізных сьцяблінаў уману... за бульбянымі буртамі" — "я ведаў усіх іх на выгляд, перш чым спазнаў іх імёны"

Або (гледзячы на валошку з Каляднай паштоўкі, выкарыстанай як вокладка для фатакопіі) Караткевічава: "Учора бачыў сапраўды сінюю-сінюю сініцу, прычапурылася. Звычайна сіні колер у іх бляклы, у прускі блакіт. А тут такая ляпіс-лазур што вачам балюча, і грудка ня жоўтая з водсьветам у зялёнае, а жоўтая з водсьветам у блакіт, і толькі крыху зелені" ("У дарозе і дома", 14/IV Серада).

Нічога такога, толькі імёны, ніякіх апісаньняў. У чытачоў нават не абудзіцца ілюзія, што яны ведаюць гэтых птушак, калі яны пашукаюць іхныя імёны ў даведніках "Birds of Caernarfonshire and Anglesey" (з артыкуламі а. Р.С.Томаса) або "Ptaki polskie", як гэта зрабіла я...

Адмоўная тэалёгія: Бог проста ёсьць, і нельга сказаць, што ён такі або гэтакі.. (як гэта надта ж любіць рабіць "балбатлівае хрысьціянстведйка"!). І гэта ўсё? У ягонай валійскай прозе глыбока хаваецца апісаньне сустрэчы з чарадой каралькоў якія пырхнулі праз лістоту так блізка ад яго, што ён бачыў іхныя вочкі, падобныя да чарнічных зярнятак, а праз імгненьне ў яго ўвачччу засталіся "толькі сонечныя промні, што нагадвалі мне пра золата іхных чубкоў"...

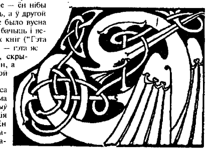
І ўсё ж у гэтым называньні іменаў ёсьць нешта занадта інтэлектуальнае — ён нібы трымае ў адной руцэ бінокаль, а ў другой — вучоную кнігу, як бы й не было вусна перададзенай традыцыі, якая бачыць і ведае ўсё што трэба безь ніякіх кніг ("Гэта здрыжнічкі, — казала бабуля, — гэта яе трэц, а вунь, на выжарыне, скрыпень зацьвітае. Гэта во драсён, а гэта братаўка" (Арлоў "Мой радавод")).

Птушкі ў *вершах* Р.С.Томаса — гэта проста птушкі, магчыма чайкі ("*Крык марскіх чаек / быў крыкам з Крыжа*"), а ня нейкія напрыдумляныя назовы. Ён грубы й рэзкі, часамі нават залішне... (неталерантнасьць нявернага?) Аднак пры гэтым ен выяўляе рэдкую пяшчоту да Эн Грыфітс (Ann Griffiths), жонкі звычайнага фармэра, якая два стагодзьдзі таму склала жменьку наймагутнейшых, найглыбейшых валійскіх гімнаў, словы якіх дайшлі да нас толькі таму, што іх сьпявала пазьней непісьменная прыслужніца і яе муж запісаў іх на паперу.

Дзьверы расчыніліся, хоры праслыналіся, / Бог жывы перад намі паўстаў...", пісала яна. Даты яе жыцьця, 1776-1805, блізкія да Наваліса; кажуць, што яна, мабыць, ніколі ня бачыла мора, якім поўняцца сіняя гімны — хоць Валія і невялікая краіна. Вось якую даніну склаў ёй Томас:

"*І прамовіў да яе Бог.. / Грай мне, / сказаў ён, на белых струнах / твайго цела... / ... Гэтыя людзі ведаюць мяне / толькі ў бляклых гімнах розуму, у сухіх малітвах / і літаніях. А я Бог жывы / прыбіты моцна да старога дрэва / народу яго пяшчырымі / сьлязьмі. Я прагну, прагну / крынічнай вады. Набяры яе /. мне з крыніцы твайго сэрца і я перамяню / яе ў віно на тваіх нецалаваных вуснах*".

Калі Томас адчувае, што ўмовы, якія надзялілі яе гэткай глыбокай пранікнёнасьцю, на сёньня амаль незваротна зьнішчаныя ўварваньнем мадэрнага сьвету або ангельшчыны, тады матывы роспачы цалкам зразумелыя. Ці ягоныя палкія казаньні (параўнайце іх хоць бы з "гумарам шыбсніка" ірляндзкай паэзіі!) усё яшчэ зьберагаюць промні надзеі? Або стан валійскай мовы такі нетрывалы, што любы пабочны назіральнік, маючы на ўвазе найлепшыя намеры, прынясе ёй шкоду выявіўшы звычайную зацікаўленасьць?

СТО БЕЛАРУСКІХ КНІГ XX СТ.

У першым селетнім нумары "НН" (13 студзеня) мы пачалі фармаваць сьпіс "Сто беларускіх кніг XX ст" на падставе допісаў чытачоў. З таго часу рэдакцыя атрымала новыя лісты і таму у сьпісе адбыліся карэкцыі

Аляксандар Юркойць з Варнянаў Астравецкага раёну сярод іншых выданьняў назваў шмат няўлічаных раней кніг. Напрыклад, "Трэцяе пакаленьне" Кузьмы Чорнага (гэта ужо шостая кніга Чорнага ў нашым сьпісе), "Асеньнія гнёзды" Сяргея Грахоўскага, "Хамуціус" Аркадзя Куляшова, "Мудрамер" Міколы Матукоўскага, "Зацюканы апостал" Андрэя Макаёнка (першая згадка гэтых аўтараў у нашым рэйтынгу "Сто кніг"). Акрамя гэтага А.Юркойць увёў у сьпіс шмат слоўнікаў і даведнікаў і шмат рускамоўных кніг. Вартасьць апошніх ня моўная, а фактурная. Пры перавыданьні яны лёгка перакладуцца на беларускую мову. Таму мы ўносім іх у сьпіс па беларуску. Гэта кнігі Жучкевіча, Рабцэвіча, Дробава, Чантурыі, Сергачова і інш

Іван Грыгоровіч са Сьмілавічаў паміж іншым назваў "Выбраныя творы" Міхася Чарота. Гэта першая згадка Чарота і, на жаль, не канкрэтная. Бо з творчасьці Чарота можна выбіраць розныя творы і складаць адпаведна розныя кнігі. Ёсьць, напрыклад, да сёньня жывая паэма "Беларусь лапцюжная", а ёсьць цэлая кніга гладкіх вершаў пра Першамай...

Багушэвічава "Дудка беларуская", на жаль не трапляе ў наш сьпіс чыста храналягічна. Магчыма, яе і варта было б уключыць, але ж на яе прэтэндуе і іншая эпоха — стагодзьдзе XIX, прынамсі другая яго палова — з паўстаньнем Каліноўскага, нарадавольцамі, царазабойцамі і г.д

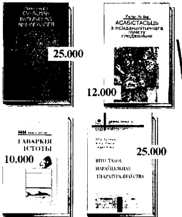
Павал Севярынец зь Менску і Віцебску адначасова даслаў эксцэнтрычны ліст, зь якога відаць пэўная "ня тая" тэндэнцыя. Цытую: "П.Панчанка – вершы ведаю, але лянота шукаць назвы зборнікаў, напішыце што-небудзь. М.Танк – тое ж". Рэч у тым, што мы ствараем КНІЖНЫ рэйтынг, а ня рэйтынг імёнаў, пісьменьнікаў, не герархію аўтараў. Гэта крыху іншая задача. Кніга можа і ня ўтрымліваць у назьве імя аўтара, але быць адной зь лепшых і любімых

Цяпер вынікі. Агулам мы маем восем грунтоўных сьпісаў. Усяго ў нашым зводным рэйтынгу 366 назваў кніг, зь якіх 52 называліся карэспандэнтамі тры і болей разоў. Колькасьць гэтых называньняў — уласна адзнака — зьмешчаная пасьля назвы у дужках. Дзеля эканоміі месца імёны аўтараў не называюцца
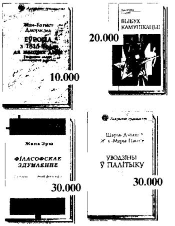
Алексіевіч. У вайны не жаночы твар (3)
Алексіевіч. Цынкавыя хлопчыкі (3)
Аляхновіч. У кіпцюрах ГПУ (4)
Арлоў. Таямніцы полацкай гісторыі (3)
Арсеньнева. Пад сінім небам (6)
Археалёгія і нумізматыка Беларусі. Энцыклапэдыя (4)
Архітэктура Беларусі. Энцыкляпэдыя (4)
Багдановіч. Вянок (8)
Беларусь. Энцыкляпэдычны даведнік (5)
Быкаў. Знак бяды (5)
Быкаў. Сотнікаў (3)
Віцьбіч. Плыве з-пад сьвятое гары Неман (6)
Гарун. Матчын дар (4)
Гарэцкі. Гісторыя беларускай літаратуры (5)
Гарэцкі. Дзьве душы (3)
Гарэцкі. Рунь (6)
Геніюш. Ад родных ніў (3)
Геніюш. Споведзь (7)
Гілевіч. У добрай згодзе (3)
Дайнека. Сьлед ваўкалака (3)
Доўнар-Запольскі. Гісторыя Беларусі (3)
Ермаловіч. Па сьлядах аднаго міта (6)
Ермаловіч. Старажытная Беларусь (6)
Ігнатоўскі. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі (6)
Ілюстраваная храналёгія гісторыі Беларусі (3)
Калубовіч. Крокі гісторыі (3)
Караткевіч. Дзікае паляваньне караля Стаха (6)
Караткевіч. Зямля пад белымі крыламі (3)
Караткевіч. Каласы пад сярпом тваім (4)
Караткевіч. Хрыстос прызямліўся ў Гародні (4)
Караткевіч. Чорны замак Альшанскі (3)
Кіпель. Беларусы ў ЗША (3)
Колас. Новая Зямля (6)
Купала. Жалейка (6)
Купала. Спадчына (6)
Ластоўскі. Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі (4)
Ластоўскі. Кароткая гісторыя Беларусі (7)
Ластоўскі. Падручны расейска-крыўскі (беларускі) слоўнік (3)
Маўр. Палескія рабінзоны (3)
Мысьліцелі й асьветнікі Беларусі (3)
Разанаў. Вастрыё стралы (3)
Сагановіч. Невядомая вайна (6)
Смоліч. Геаграфія Беларусі (7)
Станкевіч. Родная мова ў сьвятынях (3)
Сямашка. Армія Краёва на Беларусі (3)
Тарасаў. Пагоня на Грунвальд (3)
Тарасаў. Памяць пра легенды (5)
Тарашкевіч. Беларуская граматыка для школ (8)
Ткачоў. Замкі Беларусі (3)
Туронак. Беларусь пад нямецкай акупацыяй (5)
Цётка. Хрэст на свабоду (3)
Чаропка. Імя ў летапісе (4)
Энцыкляпэдыя гісторыі Беларусі (4)

Сеньня мы маем ужо 52 са ста кніг XX ст. і сьпіс кніг-прэтэндэнтаў, месца якіх у рэйтынгу залежыць толькі ад Вас, нашых чытачоў. Нагадаю, што Вам ужо неабавязкова называць усе сто кніг. Вы можаце выказаць Вашую згоду або нязгоду з тым сьпісам, які надрукаваны сёньня і прапанаваць свае дадатковыя пазыцыі. Зьвесткі будуць назапашвацца ў рэдакцыі і час ад часу мы будзем знаёміць Вас са зьменамі у сьпісе. Чакаем Вашых лістоў

Крыг

Кніга-поштай

Каб замовіць патрэбную Вам кнігу, неабходна пазначаную суму пералічыць праз пошту на наступны рахунак:

БГФ "Наша Ніва" р/р 3015201930039 "Гарантбанк філія АКБ Поіск" г Менска. код 987

Не забудзьцеся на паштовай квітанцыі ў сэктары "Для пісьмовага паведамленьня" ўказаць назву кнігі й Ваш дакладны паштовы адрас.

Такім чынам на пачатку Вы аплочваеце толькі кошт кнігі, а кошт дастаўкі аплоціце ўжо пры атрыманьні кнігі на пошце. Гэтая сыстэма дазволіць скараціць выдаткі, таму што пазбаўляе ад уключэньня ў кошт кнігі ўсярэдненых выдаткаў на паштовую перасылку Паштовыя выдаткі аплочваюцца па факту

Даведкі праз тэлефон у Менску 239 78 49 Віталь Супрановіч

Новыя кнігі, дасланыя ў рэдакцыю

Беларуская дзіцячая літаратура: Хрэстаматыя: Вучэбны дапаможнік / Склад. М.Яфімава, В.Ляшук. – Менск, Вышэйшая школа, 1996. – 655 с. 6000 ас. ISBN 985-06-0159-0

Гарэнін Л. Нацыянальная ідэя ў беларускай літаратуры пачатку XX ст – Менск: Беларуская навука, 1996. – 176 с. ISBN 5-343-01689-8

Музычны тэатр Беларусі: 1960-1990: Опэрнае мастацтва; Музычная камэдыя і апэрэта / Г.Куляшова, Т.Мдывані, Н.Юўчанка. – Менск: Беларуская навука, 1996. 470 с.: іл. 500 ас. ISBN 985 08-0021 6

Працька Т. Пакутнік за Веру і Бацькаўшчыну: Мітрапаліт Мельхісэдэк. – Менск: Тэхналёгія. 1996. – 63 с., (9) арк. іл., партрэт. – (Нашыя славутыя землякі). ISBN 985-6234-12-3

Тварановіч Г. Беларуская літаратура: паўднёваславянскі кантэкст. (Адзінства генэзысу, тыпаў літаратур і характар узаемасувязяў) – Менск: Беларуская навука, 1996 275 с. 3000 ас. ISBN 985 08-00009-7

Цітоў В. Этнаграфічная сладчына. Беларусь Краіна і людзі: Вучэб.-мэтад. дапам – Менск Беларусь, 1996. 208 с.: іл. ISBN 985-01-0043-5

Шаблюк В. Сельскія паселішчы Верхняга Панямоньня: XIV XVIII ст. / Пад рэд. Я.Зьвяругі. – Менск: Беларуская навука, 1996. – 119 с.: іл. 600 ас. ISBN 5-343-01529-8

Яскевіч А. Старабеларускія граматыкі: Да праблемы агульнафілялягічнай цэласнасьці. – Менск: Беларуская навука, 1996. – 352 с 2000 ас. ISBN 985-08-0012-7

Берков В. и др. Логика. Учебное пособие (В Берков Я Яскевич В.Павлюкевич. – Менск: НТООО Тетрасистемс" 1997 416 с 6000 ас. ISBN 985-6317-01-0

Зеленкова И., Беляева Е. Этика: Учебное пособие и Практикум. Менск: НТООО "Тетрасистемс", 1997. – 320 с. 7500 ас. ISBN 985 6317-16-9

Кудрявцев В. Лекция по истории религии и свободомыслия: Учебное пособие для студентов ВУЗов. – Менск: НТООО "Тетрасистемс" 1997. – 208 с. 4000 ас. ISBN 985-6317-14-2

Липницкий С., Ярмош Н. Моделирование интеллектуальных процессов в инженерных информационных системах. – Менск: Беларуская навука, 1996. – 222 с. 450 ас. ISBN 985-08-0015 1

Лисовый И., Ревяко К. Античный мир в терминах, именах и названиях: Слов.-справ. по истории и культуре Древ. Греции и Рима / Науч. ред. А.Немировский; Предисл. Г.Шевченко. – Менск: Беларусь, 1996. – II, 253 с. ISBN 985-01-0017-6

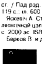
Мельник В. Политология: Учеб. – Менск: Выш шк 1996 479 с 15000 ас. ISBN 985-06-1-0198-1

Проблемы экспериментальной ботаники. к 100 летия со дня рождения В. Купревича / Под ред. В.Парфенова. – Менск: Беларуская навука, 1997. – 469 с. ISBN 985-08-0026 7

Радкевич В. Экология. Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – Менск Выш. шк., 1997. – 159 с.: ил. 5000 ас. ISBN 985-06-0202-3

Современная мировая историческая наука: Информ.-аналит. обзор (по материалам XVIII Международного конгресса историков и X Междунар. конф. "История и компьютер" – Монреаль, август – сентябрь 1995 г.) / Ред. коллегия: А.Алпеев и др. – Менск: НТООО "Тетрасистемс", 1996. – 196 с. 1000 ас. ISBN 985-6317-05-3

НАВІНКА

Тацяна Працька. Пакутнік за Веру і Бацькаўшчыну: Мітрапаліт Мельхісэдэк. – Менск Тэхналёгія, 1996

У змрочнай ідэалягічнай атмасфэры, калі и царква дае санкцыю рэжыму, гэтая кніга робіцца сэнсацыйнаю. Бо распавядае пра Беларускае Праваслаўе, якое не пайшло на згоду з бальшавізмам і дбала пра нацыянальныя інтарэсы

На складзе БГФ "Наша Ніва" есьць касэты (кошт 30 000 БРБ)

1 **Новае Неба.** Сон у трамваі (1994)
2. **Новае Неба.** Go home (1995).
3. **Новае Неба.** Дзеці чорнага гораду (1991)
4 **Крама.** Камэндант (1995).
5. **Крама.** Хворы на Rock-n-Roll.
6. **Крама** Гэй там налівай! (1994).
7. **N.R.M.** LaLaLa (1995).
8 **Ulis.** Life (1996).
9 **Уліс.** Чужаніца (1991).
10. **Уліс.** Краіна доўгай белай хмары (1990)
11. **Бонда.** Найлепшыя песьні.
12 **Мясцовы час.** Наша ўскраіна (1991)
13 **Палац** Палац (1996).
14. **Песьні беларускіх бардаў** (1992)
15. **Рэнэсанс** (беларускі джаз).
16 **Беларускія народныя казкі**.
17 **Беларуская музычная літаратура** (т т 1 4)
18. **Беларуская гітарная музыка**
19. **Залаты фонд беларускага рок-н-ролу** (т т 1 5)
т.1: Бонда. Уліс. Рэй. Мясцовы Час. Блізьняты.
т.2: Бонда. Уліс. Мроя. Крама. Новае Неба. Мясцовы Час. Тутэйшыя хлопцы
т.3: Золотая середина. Отражение. Алексей Шедько & "Доктор Моро". Гранит Метро. Сузор'е. Зартипо
т.4: Палац. Уліс. Крама. Новае Неба. Мроя.
т.5: Зиндан. Why Not. Отражение. Инспектор. Red Dynamite Флэт
20 **Мроя.** Найлепшыя песьні з праграмаў 1987-90 г
21 **Уліс.** Блуканьне (1996).
22 **Віктар Шалкевіч.** Смутны беларускі блюз (1996)
23 **Камэлот.** У краіне талераў (1995)
24 **Zindan** (1994).
25 **Крама.** The Best (1996).
26. **Андрэй Мельнікаў.** Гэта – Мы! (1996)
27. **NRM.** Одзірыдзідзіна (1996)
28 **Andrej Mielnikaŭ.**
29. **Andrej Mielnikaŭ.**
30. **Andrej Mielnikaŭ.** Uspamin (1994-1995)
31 **Andrej Mielnikaŭ.** Salam Saŭkam (1993)
32. **Valžyna Ciareščanka** (1991-1995).
33 **Ліцьвіны.** 5 сакавіка (1996).
34 **Беларуская сымфанічная музыка** (1996).

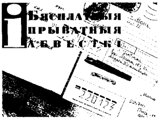
Зьвяртайцеся праз тэл. 239-78-49. Праз пошту: 220085, Менск, а/с 5. Віталь Супрановіч.

ЛІТОЎСКАЯ МЭТРЫКА

Выйшла з друку новая кніга Мэтрыкі — том 7 У Менск таксама завезеныя тамы 5, 6, 8. Просьба да ахвотных свае заяўкі дасылаць пісьмова на адрас: 220085 Менск а/с 5 Віталь Супрановіч

Калі Вы маеце тэлефон, пазначце яго

Тамы Мэтрыкі разьмяркоўваюцца адпаведна з чарговасьцю заявак

Запрашаем у беларускамоўнае асяродзьдзе, дзе Вы спраўдзіце патрэбу ў духоўных дачыненьнях. Даведкі праз тэл.: 265-74-12. Кожную сераду з 17.00 да 18.00 Сяргей Язерскі

Каляністы Воршы і Баран ўдзячныя Эдуарду Акуліну за цёплую і цікавую сустрэчу ў "Беларускай хатцы". Ларыса

Маладыя Тролі. Ёсьць прапанова стварыць свой, вольны сьвет. 220047 Менск, а/с 68. Тэл.: 242-62-33. Эла

Прывітаньне, Ігарок. Мы дачакаемся вясны. Надзея

Прадаю прайгравальнік-стэрэа "Арктур-006", узмацняльнік "Амфітон У 002" і калёнкі S30B (у камплекце) б/в, у добрым стане. Дудар Алесь. Тэл.: 262 24-31 (сл.)

Прадаю прыстаўку-сэлектар каналаў Д.М.В."Белгород 2М", стэрэанавушнікі Т.Д.С-15. Mensk-73, p/s-164

Оля, 10 сьнежня я перапісала у цябе верш, сфатаграфавала з мамай. Патэлефануй: 8-0162 25 18 84, Надзеі з 319 пакою

Фільтар для вады прадаю. Падвойная ачыстка, рэсурс 6000 літраў, гарантыя 1 год. Тэл.: 273-39-38 (з 18.00) Вольга

Прадаецца летнік, 6 сотак без пабудоваў, пухавіцкі кірунак, прыпынак Рыбцы 4 км. Тэл.: 271-44-48

Паслугі ксэракопіі. Выгадна, апэратыўна. Тэл.: 253-92-26

Праца дома: апрацоўка і ўкладваньне рэклямных буклетаў, 6$ у дзень. Капэрта са зв. адрасам + купон б/а. 220073, Менск, а/с 26

Куплю пакеты п/э з малюнкам фасовачныя. Тэл.: 253-92-26

Яўгена з-пад Вялейкі віншуе з 24-мі ўгодкамі ягоны лепшы сябра і брат. P.S. Будзь настойлівы. Раман

28 лютага а 18 гадзіне
ў Музэі М Багдановіча
(вул. Максіма Багдановіча, 7а)
У шэрагу вечарынаў "Спатканьні на Траецкім"
адбудзецца канцэрт
Касі Камоцкай.
Уваход бясплатны
Даведкі праз тэл. 34-42 69

Сальфэджыо, тэорыя музыкі, фартэпіяна: індывідуальныя заняткі. Тэл.: 221-24-81

Куплю разнастайную баўгарскую й польскую літаратуру (мастацкую, навуковую, дзіцячую, падручнікі, слоўнікі й г.д.). Тэл.: 221-24-81

Ангельская, баўгарская, польская мовы: пераклады, індывідуальныя заняткі. Тэл.: 221-24-81

Вам патрэбны перакладчык у Гомелі? Мікола. (0232) 57-87-37

"Зычліваму". Дарэчы, ідэя арыгінальная, вартая рэалізацыі — падумаем. Чакаю наступных. Патапёнак

Малады, абаяльны беларускі патрыёт шукае прывабную сяброўку да 22 гадоў. Сяргей. 222310, Маладэчна-7, а/с 8

Мяняю ЭД "Беларусь" (выд. БелЭн, 1995) на "Историю Европы" (Выш. школа, 1996). Бугар Станіслаў. 225653 Берасьцейская вобл., Лунінецкі р-н, в. Дзятлавічы

Спадар Пятрусь Капчык! Помнім Вас і чакаем у Беларусі. Галіна Цяліпка, Барысаў

Прадаю іянізатар паветра. Зьнішчае шкоднае выпраменьваньне. Кошт 60$. Тэл.: 238-87 93, Сяргей

Прадаю фільтар для ачысткі пітной вады. Гарантыя 1 год. Кошт 55$. Тэл.: 238-87-93 (з 18.00). Сяргей

КУПОН **Бясплатнай прыватнай абвесткі**

Тэкст:

Імя і прозьвішча ____________

Адрас, тэлефон ____________

Запоўніце гэты купон і мы надрукуем Вашую абвестку (ня больш за 15 слоў)

220123, Менск, а/с 71

Здымак Севярына Квяткоўскага

Шаноўныя чытачы. Дасылайце свае адказы пасьля апошняга пытаньня и будзьце уважлівыя

Куды пайсьці вучыцца?

Беларускі камітэт Коледжаў міжнароднай супольнасьці (United World Colleges, UWC) **абвяшчае** конкурс на паступленьне ў Адрыятычны міжнародны коледж у Італіі, у Міжнародны Паўночны коледж Чырвонага Крыжа ў Нарвэгіі, у Міжнародны коледж Махіндра ў Індыі, у Міжнародны коледж Уотэрфорд Камхлаба у Паўднёвай Афрыцы і ў Міжнародны коледж Сымона Балівара ў Вэнэсуэле.

Галоўная мэта Коледжаў міжнароднай супольнасьці — усталяваньне ідэалаў міру, талерантнасьці і супрацоўніцтва паміж моладзьдзю розных краінаў праз адукацыю. У кожным з коледжаў навучаецца па 200 чалавек з 150 краінаў сьвету. Мова навучаньня — ангельская. Кожны студэнт мусіць быць паўнавартасным прадстаўніком сваёй краіны, добра ведаць яе гісторыю, мову, культуру, умець распавесьці пра яе сваім сябрам зь іншых краінаў.

Тэрмін навучаньня ў Коледжах — 2 гады. Студэнты маюць права выбіраць кірунак навучаньня.

Выпускнікі атрымліваюць дыплём міжнароднага бакаляўра, які прызнаны ў больш за 150 краінах сьвету, у тым ліку ў ЗША, Вялікабрытаніі, Нямеччыне, Італіі, Францыі, Японіі, і дае права працягваць адукацыю ў вышэйшых навучальных установах гэтых краінаў.

Абітурыенты мусяць мець поўных 16 гадоў на 1 верасьня 1997 г.

Міжнародны коледж Сымона Балівара (Вэнэсуэла) дае вышэйшую сельскагаспадарчую адукацыю (кіраваньне сельскай гаспадаркай, фэрмэрскі мэнэджмэнт), таму ўзрост абітурыентаў у гэты коледж — 18-22 гады

Пачатак навучальнага году ў коледжах — 1 верасьня 1997 г., у Міжнародным коледжы Уотэрфорд Камхлаба (Паўднёвая Афрыка) — 1 студзеня 1998 г

Конкурс адбываецца ў два туры. Першы тур — завочны. Абітурыенты павінны да 24 сакавіка 1997 г. даслаць у адборачную камісію на адрас: Менск 220050, вул. Кірава 21, пакой №6 — наступныя дакумэнты

1. Заяву на ўдзел у конкурсе з указаньнем свайго адрасу, а таксама адрасу, тэлефону і нумару сваёй школы;

2. Эсэ на беларускай і ангельскай мовах на тэму "Якой я бачу Беларусь у III тысячагодзьдзі", абёмам 6-7 старонак вучнёўскага сшытку.

Тыя, хто пройдзе завочны конкурс, будуць запрошаныя на сумоўе, якое адбудзецца 18 красавіка 1997 г. і на якім будзе выяўляцца ўзровень ведаў абітурыентаў у беларускай гісторыі, мове і літаратуры, ангельскай мове, сусьветнай гісторыі і культуры.

Да сумоўя абітурыенты мусяць падаць у адборачную камісію:

1. Копію пасьведчаньня аб нараджэньні;

2. Даведку аб стане здароўя;

3. Копію ведамасьці аб пасьпяховасьці за 1996-1997 навучальны год.

У камісію могуць быць пададзеныя граматы, дыплёмы і іншая інфармацыя, якая сьведчыць пра творчую і спартовую дзейнасьць абітурыента.

Камітэт шукае спонсараў для аплаты 50% коштаў за навучаньне ў коледжах Паўднёвай Афрыкі і Вэнэсуэлы, а таксама авіябілету для студэнта індыйскага коледжу

Беларускі камітэт Коледжаў міжнароднай супольнасьці
Тэл. для даведак: 226-10-73
Дзіна Аляксандраўна Бабрыцкая

П о ш т а

У справе беларускай школы ў м. Барань

Шаноўныя супрацоўнікі "НН",

Выказваю Вам шчырую ўдзячнасьць за надрукаваны ліст. Дзякуючы яму, мы знайшлі ня толькі людзей, якія ўзяліся дапамагаць беларускім дзеткам, але і сапраўдных сяброў.

Хачу праз нашу газэту адзначыць такіх людзей, як сп-ня Клаудзія Анісава з Сьвіслачы. У свае 76 гадоў, жывучы разам зь сястрой, яна знаходзіць час займацца з 10-11 гадовымі дзеткамі.

Гэта сп-ня Судзілоўская Людміла Ільлінічна з Гомля, якая, вырасьціўшы траіх дзяцей, дапамагае гадаваць шасьцёх унукаў. Жыве з мужам у прыватным доме і на пяці сотках зямлі апрацоўваючы яе паводле мэтаду д-ра Мітлайдара. Зьбіраюць усё, ад бульбы да ягад. Нават і сад есьць.

Гэта сп-ня Ганна Сьцепулёнак з м. Койданава, выхоўвае разам з мужам траіх дзетак.

Гэта і сп. Занкевіч Сяргей Міхайлавіч зь Менску, якому таксама неабыякавы лёс нашай Бацькаўшчыны.

Хай гэтых людзей не пакіне Бог.

Зшанагай, Генадзь Шэпелеў

P.S У надрукаваным раней адрасе ўкралася памылка. Выпраўляю: 211011 Барань, вул. Корбана, дом 6, кв. 13

Базавыя шапікі "НН" у Менску

(працуюць безь перапынку на абед і ў выходныя дні)

раён	№ шапіка	адрас
Ленінскі	№11	пр. Ф.Скарыны, 10 (каля Паштамту)
	№110	вул. Пуліхава, 3 (каля гастраному)
Цэнтральны	№1	пр. Ф.Скарыны, 38 (крама "Хлеб", мэтро "Пл. Перамоґ")
	№109	вул. Заслаўская, 9 (каля гастраному "Заслаўе")
Кастрычніцкі	№41	вул. Маскоўская, 20
	№303	АС "Дружная"
Маскоўскі	№255	пр. газэты "Правда" 14а
	№289	пр. Любімава, 26-1
Фрунзэнскі	№14	вул. Арлоўская — Фінская запраўка
	крама №21	станцыя мэтро "Пушкінская"
Савецкі	№133	вул. В.Харужай, 6
	№225	вул. Кальцова, 48
Першамайскі	№162	пр. Ф.Скарыны, 89
	№164	пр. Скарыны — мэтро "Парк Чалюскінцаў"
Заводзкі	№200	пр. Партызанскі, 36
	№254	вул. Сурганава, 17
Партызанскі	№214	пр. Ракасоўскага, 119 (насупраць кіно "Салют")
	крама №2	пр. Ф.Скарыны, 44 (каля крамы "Оптыка")

Газэта прадаецца таксама ў кнігарні "Сьветач" (пр. т. Машэрава).

"Наша Ніва"
незалежная газэта
НАША НІВА
заснаваная у 1906
адноўленая ў 1991

заснавальнік Павал Жук
рэдактар Сяргей Дубавец
выдавец БГФ "Наша Ніва"
адказны сакратар Алег Дзярновіч
мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі
аддзел інфармацыі Андрэй Лапцёнак
Віктар Корзун
Уладзімер Барановіч
дызайн і вёрстка Лявон Раманчык
набор Тацяна Чуйвід
стыль і карэктура Паўлюк Канавальчык
пры ўдзеле Сяргея Шупы
прадстаўнік рэдакцыі у Гомелі Зьміцер Бартосік (тэл. 56-94-36)

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ
220123 Менск, а/с 71
Тэл./факс 239 78 49
E-mail: edit@niva minsk by
Падпісны індэкс 63125

Спасылка на "Нашу Ніву" абавязковая. Наклад 5100. Нумар падпісаны ў друк 19.55, 23/2/1997. Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку". Менск, праспэкт Францішка Скарыны 79. Замова №1030. Кошт свабодны

Пасьведчаньне аб рэгістрацыі перыядычнага выданьня № 581 ад 4-га лютага 1996 г., выдадзенае Дзяржаўным камітэтам друку Рэспублікі Беларусь. Юрыдычны адрас: г. Менск, пр. газэты «Известия», д. 8, кв. 173